

LES AVENTURES D'EN NONO

Jean Grave

Traducció al català sota llicència Creative Commons
Reconeixement + No Comercial + Compartir Igual 3.0

Il·lustracions *La Marietta*
<http://aqui-la-marietta.blogspot.com>

Traducció al català:
Negres Tempestes

Correcció lingüística:
Laia Sànchez Amat

L'edició de la qual s'ha fet la traducció és una edició en castellà de l'any 1905.

Producció Editorial: Negres Tempestes
Depòsit legal:
Printed by Publidisa

Índex

Introducció.....	5
Les aventures d'en Nono.....	17
I. El desig.....	17
II. Primeres aventures.....	24
III. Instruir-se viatjant.....	27
IV. Al país d'Autonomia.....	35
V. La golafreria castigada.....	44
VI. Fi de vetllada.....	49
VII. El treball a Autonomia.....	56
VIII. L'escola.....	63
IX. El passeig.....	69
X. La trobada.....	78
XI. Conseqüències d'una falta.....	86
XII. El rapte.....	92
XIII. L'acordió encantat.....	102
XIV. Pel camí.....	108
XV. Arribada a Monàdia.....	117
XVI. Un passeig per Monàdia.....	122
XVII. L'aprenentatge.....	129
XVIII. Noves desgràcies.....	134
XIX. El judici.....	141
XX. La partida dels conjurats.....	148
XXI. A la ventura.....	155
XXII. Indagacions inútils.....	163
XXIII. Primeres empremtes.....	170
XXIV. Males notícies.....	174
XXV. La visita a la presó.....	180
XXVI. El despertar.....	186
Annexos.....	192
I. Al professorat.....	192
II. Als alumnes de l'Escola Moderna.....	193
III. Dels alumnes de l'Escola Moderna.....	195

Als que s'han deixat la pell per un món on no hi hagi desigualtats, en especial a Josefa Martín Luengo, de l'escola Paideia, i a Horst Stowasser, del Projecte A de Neustadt an der Weinstraße.

La llavor que ens han deixat generarà un immens bosc ple d'escoles llibertàries.

Introducció

*“Aprenghin els nens (mitjançant la raó i la ciència)
a ser homes, i quan ho siguin
declarin-se en bona hora en rebel·lia.”*
Francesc Ferrer i Guàrdia.

Imagineu-vos un món sense televisió, ni ràdio, ni Internet, ni telèfon. Un món on només els infants més afortunats podien anar a l'escola. Unes escoles que educaven en l'obediència i en la fe en Déu, sense deixar lloc a la imaginació, al joc o al desenvolupament natural dels infants, que es veien obligats a seure i obeir, i així només aprenien a callar i manar. La resta de criatures ajudaven els seus pares al camp o bé a les fàbriques, que feia poc que s'havien instal·lat a les ciutats i les havien fet créixer, ja que molta gent havia migrat dels camps a aquestes per treballar-hi. L'any 1800, Londres s'havia convertit en la ciutat més gran del món; la seguien París, Berlín, Viena, Roma, etc. A Barcelona, el 1910 la població s'havia duplicat en quinze anys.

Imagineu-vos un món on els més rics manaven, i on aquests obrers vinguts del camp gairebé no tenien drets. Però s'unien per imaginar un món on tothom fos igual, on ningú manés, sinó que entre tots s'autogovernaven. Molts pensaven que seria a través de l'educació que el poble es deslliuraria del poder fins al punt de no necessitar-lo. D'aquesta manera, es començaren a fer escoles per als fills d'aquests obrers. Escoles que els ajudarien a desfer-se de l'herència familiar que els lligava a uns estatus socials. Feia més de cent trenta anys, abans fins i tot de la Revolució Francesa¹, un senyor anomenat Jean-Jacques Rousseau escrigué Emili o de l'educació, on plantejava que les criatures havien d'educar-se en la naturalesa, per la inèrcia i els sentiments propis de l'infant, fent desenvolupar la bondat que per naturalesa tenien. Però fins a aleshores, aquells que es podien educar

¹ La Revolució Francesa (1789–1799) és considerada el model de revolució política de la seva època i va suposar la conquesta del poder per la burgesia i el desplaçament de l'aristocràcia i el clergat. (Font: Viquipèdia)

tan sols eren els que tenien una família amb prou diners com per pagar una escola o un professor.

Prengueren com a exemple una orfenat situat a Cempuis, al nord de França, dirigit per Paul Robin. Aquest senyor havia innovat pedagògicament fent que tant els nens com les nenes aprenguessin conjuntament. Fins a aquell moment, nens i nenes rebien una educació completament diferenciada: els uns estudiaven per al futur treball i les altres per fer les feines de casa i tenir cura dels fills que tindrien quan fossin grans. Fins i tot Rousseau així ho entenia.

Del 1880 al 1894, des de l'orfenat Prévost, a Cempuis, Paul Robin demostrava que l'herència no predestinava els successors, que el fet de néixer dins d'una classe social no volia dir que aquesta et marqués de per vida. Com ho feia? Donant-los un mitjà social i econòmic adequat, amb la naturalesa que els donava coratge i llibertat, sense premis ni càstigs, fent una mica de gimnàstica saludable, amb amor, simpatia i comprensió. Malauradament, el Govern francès clausurà l'escola quatre anys després perquè nens i nenes aprenien junts, tot i que els que allí estudiaven s'havien desenvolupat amb confiança amb ells mateixos, en plena llibertat i amb plenes facultats¹.

Però no tan sols ajuntà a nens i nenes, sinó que aquests aprenien de forma autònoma fent que el mestre tan sols fos un guia, un iniciador de les tasques que els infants escollien lliurement, sense sotmetre's al professor. L'escola era com una família on s'autoaprenia racionalment de l'experiència. Una escola on prevalien sobre qualsevol norma: la llibertat, la igualtat i l'autonomia individual, el joc i, la co-educació social i sexual.

1 "Els nens van créixer i es desenvoluparen amb la fermesa que dona la confiança en ell mateix, homes i dones amants de la llibertat. ¿Quin perill més gran per les institucions que forgen pobres per a perpetuar als pobres? Cempuis va ser clausurada pel govern francès sota l'acusació de co-educació, que està prohibida a França. Tot i així, Cempuis havia estat en activitat prou temps como per provar a tots els educadors avançats, les seves formidables possibilitats i pera servir com una empena als moderns mètodes d'educació, que son lents però minen inevitablement l'actual sistema." (Emma Goldman [1869-1940])

Boletín
de la

ESCUELA MODERNA

ENSEÑANZA

CIENTÍFICA Y RACIONAL

En aquest context Jean Grave, autor de *Les aventures d'en Nono*, fou un escriptor francès que participà de la Comuna de París¹, que fou empresonat diverses vegades pels seus escrits de caire anarquista. El llibre agradà molt als anarquistes de l'època. Tant, que de seguida se'n feren còpies per a les diferents escoles racionalistes d'arreu.

Una d'aquestes escoles fou l'Escola Moderna dirigida per Clemence Jaquinet i que Ferrer i Guàrdia havia obert i controlava. A l'escola que varen obrir al carrer Bailén de Barcelona, tenien moltíssims materials a la lliure disposició dels seus alumnes. Materials tals com aliments, minerals, i elements industrials, làmines de fisiologia vegetal i animal, estris de botànica, laboratori, gabinet de física i fins i tot una sala de projeccions amb la seva màquina per projectar cine (que tan sols feia 20 anys que s'havia inventat i encara eren molt escasses en la societat barcelonina). Però no sols es quedaven aprenent dins de l'escola, sinó que també feien sortides per veure la natura i/o per observar als adults en el seu treball. Els alumnes de l'Escola Moderna rebien una educació antiestatal, antireligiosa, sense premis ni càstigs, amb el joc com a procés educatiu que provocaria un futur treball adult no alienador, una educació que partia del nen, de la seva experiència i no d'un professor que ho sap tot i que fa que el nen tan sols memoritzi.

Òbviament, també tenien llibres i entre aquests, *Les aventures d'en Nono*, prèviament traduïdes al castellà per Anselmo Lorenzo i

1 En sentit estricte, la Comuna de París de 1871 va ser simplement l'autoritat local («commune» en francès és un consell d'un poble o districte) que va exercir el poder a París durant dos mesos en la primavera de 1871. No obstant això, les condicions en la qual va ser formada, els seus controvertits decrets i el seu cruel final la fan un dels més importants episodis polítics de l'època (30.000 executats, 38.000 empresonats i 7.000 deportats). En diverses ciutats de França com Marsella, Lió, Saint-Etienne, Tolosa de Llenguadoc, Narbona, Grenoble i Llemotges, altres comunes foren proclamades a partir del 3 de març de 1871, però totes elles van ser reprimides ràpidament. Per en Karl Marx, aquesta és la primera insurrecció proletària autònoma. El terme de la Comuna de París es referia originalment al govern de París durant la Revolució Francesa. No obstant això, en l'actualitat el terme comunament es refereix al govern socialista que va dominar breument a París des del 18 de març (formalment el 26 de març) de 1871 fins al 28 de maig del mateix any. (Font: Viquipèdia)

editades per la mateixa editorial de l'Escola Moderna. Aquest llibre era dels preferits dels nens i nenes d'aquesta escola i l'esmentaven molt en la correspondència que intercanviaven amb altres escoles racionalistes, amb les quals també feien trobades per bescanviar experiències. Un exemple és la trobada d'escoles laiques del Divendres Sant del 1906, on setanta escoles anaren a celebrar l'arribada de la primavera en una trobada anomenada «Amb raó, Sol». Només a Barcelona, s'havien obert seixanta-cinc escoles racionalistes, i a la resta de comunitats catalanes, entre el 1906 i el 1938, se n'obriren cinquanta-dos.

A l'Escola Moderna no només s'hi impartia classe a nens i nenes, també s'hi ubicava una editorial on s'imprimia material pedagògic i el *Butlletí de l'Escola Moderna*. A més, els diumenges s'hi feien conferències i reunions. També tenien previst fer-hi classes per a adults, en una societat barcelonina amb més de la meitat de la població analfabeta. Ferrer no només ensenyava, sinó que editava fulletons i revistes d'interès anarquista i fins i tot finançà el Centre d'Estudis Socials, on s'editava la revista *Solidaridad Obrera*. Ferrer difonia un model nou, no només d'educació, sinó també de societat llibertària.

El juliol del 1909 va tenir lloc el que es coneix amb el nom de Setmana Tràgica, on hi va haver forts enfrontaments amb la policia i l'exèrcit, i en què es va produir la crema de diferents edificis religiosos com ara escoles, esglésies i convents. De resultes d'aquests fets, Ferrer fou empresonat i les escoles laiques i racionalistes foren tancades durant gairebé un any. El 13 d'octubre del mateix any, Ferrer va ser afusellat al castell de Montjuïc, acusat de ser l'instigador de la revolta.

La mort de Ferrer creà un gran rebombori arreu d'Europa; a París i a altres ciutats europees milers de persones sortiren al carrer en contra de l'execució. Però el fet que Ferrer morís no va acovardir els que volien escoles com la que ell havia obert al carrer Bailèn. L'any següent de l'afusellament de Ferrer, sindicats obrers i ateneus

populars obriren escoles amb la mateixa pedagogia lliure que la que s'havia fet a l'Escola Moderna. Es formà l'Associació de Professors i des de la impremta de l'Escola Moderna, Anselmo Lorenzo continuava editant i distribuint escrits pedagògics i diaris com *Tierra y Libertad* i *La Huelga General*, dirigits als obrers de l'època.

I no només fou a Catalunya on Ferrer tingué incidència. Arreu del món estava sorgint el moviment de l'Escola Nova, una escola que, com la Moderna, partia del nen i no del mestre. Un excombatent de la Gran Guerra que havia quedat ferit, Célestin Freinet, l'any 1934 obrí una escola a Vença¹ per a famílies en situació precària. Allà també s'oferia un mètode natural, on les criatures descobrien contínuament el seu entorn i s'expressaven lliurement per contrastar amb els altres les pròpies experiències. D'aquesta manera, els seus alumnes planificaven i revisaven projectes i també cercaven solucions en assemblea als problemes que els havien sorgit. A més, els mateixos alumnes redactaven i editaven una revista escolar. Prescindien dels llibres de text i aprenien a través de conferències, una biblioteca ben ordenada, les excursions i la correspondència amb altres escoles. I, sobretot, aprenien de la seva autoorganització. Per desgràcia, Freinet fou internat en un camp de concentració nazi durant la Segona Guerra Mundial. Felicitment, sortí del camp d'extermini i morí a Vença l'any 1966. A la seva escola també es llegia i es comentava l'obra de Jean Grave. El seu mètode encara és un referent per a moltes escoles.

Però tornant a l'àmbit català, entre el 1906 i el 1936 s'havia obert un centenar llarg d'escoles laiques i racionalistes arreu de Catalunya. Un exemple d'aquestes va ser l'escola Élisée Reclus, situada al carrer Vallespir i dirigida pels germans Carrasquer. Provenint d'Albalat d'a Zinca², Félix Carrasquer era un noi que deixà l'escola perquè era

1 Vença (nom occità, en francès Vence) és un municipi francès, situat al departament dels Alps Marítims i a la regió de Provença-Alps-Costa Blava. (Font: Viquipèdia)

2 Albalat d'a Zinca és el nom aragonès del que en català es coneix com Albalat de Cinca i que oficialment té el nom de Albalate de Cinca, poble d'Aragó situat a la comarca del Zinca Meya (Cinca Mitjà). (Font: Viquipèdia)

massa autoritària i li volien ensenyar a llegir lletra per lletra quan ell ja havia après a llegir tot sol. Els seus pares el feren fer de pastor d'ovelles. Félix patia dels ulls, tenia una miopia que de mica en mica l'anava deixant cec, i els seus pares decidiren que no aniria a l'escola i que aprendria, en un futur, un ofici. Això li permeté créixer de manera completament lliure. Anys més tard, viatjava sovint a Barcelona i veia tot el que allà s'hi feia, tot i que a poc a poc augmentava la seva ceguesa. Al seu poble hi havia impulsat una biblioteca popular, una cooperativa i un grup de teatre, així com un comitè comarcal de la Confederació Nacional del Treball, sindicat majoritari en aquella època i de caire anarquista que s'havia fundat poc després de la mort de Ferrer. Aquests projectes li serviren com a prova pel que faria amb els seus germans a Barcelona.

El seu germà Josep s'havia tret el títol de mestre i s'havia impregnat dels nous corrents educatius que l'Escola Nova ofería. Ensenyà a Félix el mètode de John Dewey, on els infants treballaven com els adults fabricant els estris de l'escola, com ara cadires, taules, parets i altres. Havia descobert el mètode a partir de projectes de William Heard Kilpatrick, la impremta escolar i el text lliure de Freinet, i els dos volien dur-ho tot a la pràctica a Barcelona.

D'aquesta manera, anaren a l'Ateneu Llibertari de les Corts a demanar si els deixaven fer una escola i aquesta, l'any 1934 s'obrí al carrer Vallespir, número 184. Allà els infants decidien per ells mateixos quins treballs farien, s'organitzaven en grups i resolien col·lectivament els problemes. La base del funcionament d'aquesta escola era la llibertat, la cooperació i l'ajuda mútua. Els que allà estudiaven efectuaven tallers, editaven la revista *Ferrer*, feien teatre i anaven d'excursió amb els pares i amb la resta de la comunitat propera a l'escola.

L'escola Reclus dels Carrasquer superà al cap de poc temps el centenar d'alumnes i els germans pensaven, juntament amb la CNT, a formar una universitat popular, però esclatà la guerra amb l'alçament

militar feixista del general Franco i l'escola hagué de tancar. Havia començat la Guerra Civil espanyola.

Josep i Francesc marxaren a defensar Barcelona i més tard anaren cap al front d'Aragó. En canvi, la ceguesa de Félix el lliurà del camp de batalla, però mai deixà de fer feina. A Barcelona s'encarregà de la Maternitat de les Corts amb prop de dues mil criatures. Hi feien servir el material específic per al desenvolupament lliure dels infants més petits, que havia inventat la italiana Maria Montessori. I va ser també allà on conegué Pepi, amb la qual feren un projecte per a les col·lectivitats d'Aragó. D'aquesta manera es traslladaren a Monzón, on fundaren l'*Escuela de Militantes de Aragón*, però els avatars de la guerra provocaven que aquesta escola per a joves s'hagués d'anar traslladant al llarg de la seva existència.

La guerra continuava. L'educació era fonamental per al bàndol republicà. Hi havia escoles al front i a les col·lectivitats, i a les ciutats es llegien lemes com «Abans del 19 de juliol, caritat. Després

del 19 de juliol, solidaritat»¹ o «Allevia l'absència del pare... amb els teus donatius. Setmana de l'Infant. 1 a 7 gener»². De setmanes de l'infant se'n feren moltes per alleujar la situació de guerra d'aquests i entretenir-los una mica fent-los un xic més feliços.

El 1939 els que formaven l'Escuela de Militantes es veieren forçats a exiliar-se. Van instal·lar-se a Pontarlier, prop de la frontera amb Suïssa, i allà Félix Carrasquer volgué organitzar una escola, però aviat els de l'Escuela de Militantes marxaren amb les seves famílies. La Segona Guerra Mundial acabava de començar. Ja no estaven segurs a França.

Carrasquer viatjà a l'institut J. J. Rousseau de Ginebra i hi conegué els psicopedagogs Jean Piaget, Pierre Bovet i Édouard Claparède. Tornà a Pontarlier i d'allà el traslladaren al camp de refugiats d'Argelers, on trobà la seva germana i diversos nois de l'*Escuela de Militantes de Aragón*. El 1940, es tornà a traslladar a una finca del Govern republicà anomenada Château de la Valette, a un cent quilòmetres de París. Juntament amb José Ontañón, que havia estat professor de la Institución Libre de Enseñanza de Sabadell, van fer-hi una escola per als treballadors de la zona, però la invasió alemanya de la Segona Guerra Mundial provocà que Félix tornés a fugir.

Arribà a Tolosa, on hi vivien molts refugiats espanyols, però va ser detingut i dut al camp de Vernet, on hi havia molts exiliats, com ara els que quedaven de la Columna Durruti. Un trasllat de presos el portà al camp de Noé, d'on, per sort, va fugir l'any 1943. L'any següent, entrava d'amagatotis en un camió que el dugué a Barcelona. Allà s'afilià al Comitè Regional de Catalunya de la CNT, on es retrobà amb el seu germà Francesc. El seu germà Josep havia mort al front d'Aragó.

1 En el cartell original: "Antes del 19 de Julio, caridad. Después del 19 de Julio, solidaridad"

2 En el cartell original: "Alivia la ausencia del padre... con tus donativos . Setmana de l'Infant. 1 a 7 enero"

A Barcelona, els nens i les nenes assistien separats a classe i se'ls inculcava l'«*espíritu nacional*» de la dictadura franquista i «*el buen hacer de las amas de casa*», fent-los aprendre de memòria i a garrotades. Carrasquer no podia fer de mestre, així que treballava de forner, mentre imprimia butlletins antifranquistes. El 1946 l'empresonaren durant un any per aquest fet.

Quan sortí del presidi, viatjà a Madrid per reorganitzar el Comitè Nacional de la CNT. El tornaren a detenir. En el judici, se salvà de la pena de mort, però fou condemnat a vint-i-cinc anys de presó, dels quals en va complir dotze. A la presó era el referent dels joves i universitaris que havien estat empresonats per la seva lluita contra el règim franquista. Félix Carrasquer no deixà mai de lluitar en pro de la veritat, la crítica i la llibertat. Sempre va creure en «el potencial emancipador i transformador que tanquen les escoles, en la necessitat d'educar en llibertat, en la bondat de l'ésser humà, en la capacitat de l'individu per protagonitzar i autodirigir el seu procés d'aprenentatge, en definitiva, en les infinites possibilitats que engloba la cooperació»¹.

Les bombes atòmiques sobre Hiroshima i Nagasaki acabaren amb la Segona Guerra Mundial. Contra la bomba atòmica ningú no hi podia combatre. Després d'aquella massacre, els països aliats establiren pactes i es creà l'Organització de les Nacions Unides, per tal que allò que acabava de passar no es repetís mai més. Aquesta organització, a part d'aquest objectiu, també en tenia d'altres, com ara garantir la cooperació cultural, social, humanitària i econòmica dels estats, basant-se en els principis d'igualtat i autodeterminació. Redactaren la declaració del Drets Humans i prometeren vetllar pel respecte d'aquests, tot i que, encara ara, no es respecten. Allà quedava escrit i signat que tothom era lliure i igual, i que tothom tenia dret a l'educació bàsica que els diferents estats havien de proporcionar. A l'Espanya de Franco, les escoles espanyoles obeïen la pedagogia de Juan Bosco, mentre els adoctrinaven en l'«*espíritu nacional*». Als

1 Félix Carrasquer. El compromiso militante con la educación y la libertad. de Victor M. Juan Borroy del Departament de Ciències de la Educació. de la Universitat de Zaragoza.

carrers del món començava a sonar el rock-and-roll. I pocs pensaven ja en l'educació.

Malauradament, la pedagogia llibertària, ha quedat oblidada pels estats. Els diferents països han agafat el que més els agradava de la pedagogia racionalista i han aplicat les seves tècniques amb comptagotes dins dels grups classe que es formaven. L'educació s'ha compartimentat en cicles i cursos que els estudiants han d'anar superant a les ordres del mestre. L'escola s'ha convertit en obligatòria fins i tot per a aquells als qui no els agrada. I han sorgit detractors d'aquesta, d'aquells que pensen que l'escola només reproduïx la societat en la qual està.

Ara mateix, a Catalunya hi ha petits grups de criança compartida fins als sis anys, però no hi ha escoles lliures, ja que la llei obliga a anar a l'escola a partir d'aquesta edat. A l'Estat espanyol, hi ha l'Escola Paideia, a Mèrida, una escola lliure que comprèn gairebé tota l'etapa en què s'ha d'estar escolaritzat. Fa vint-i-cinc anys que funciona i els seus estudiants han d'acabar la formació en una escola estatal per tal d'aconseguir el títol de batxillerat. Allà hi publiquen la revista A rachas, i dins de la seva biblioteca hi ha, entre altres llibres, el llibre que teniu entre les mans.

Aquests són els valors, les esperances, la repressió i les ensenyances que han envoltat i envolten les escoles llibertàries. Escoles on eren llegides i encara es llegeixen Les aventures d'en Nono. Una autèntica aventura que ens ensenya a valorar la importància de la solidaritat, de la cooperació, del respecte i de la igualtat. Valors tan vàlids l'any 1901, quan es va publicar l'original en francès, com ara, l'any 2009, quan publiquem aquesta primera edició traduïda al català que esperem que gaudiu com ho han fet tants altres nens i nenes abans.

També hem volgut traduir els textos que escrigueren Francesc Ferrer i Guàrdia i Anselmo Lorenzo per a l'edició en castellà perquè, d'aquesta manera, qui llegeixi aquesta edició vegi clarament quina era la intenció dels pedagogs de l'Escola Moderna. Esperem que Ferrer i

Guàrdia ens perdoni pel nostre «provincianisme», i per no voler caure en nacionalismes excloents que menystenen llengües i cultures només pel fet de ser minoritàries.

Col·lectiu Negres Tempestes
Barcelona, agost 2009

Les aventures d'en Nono

I. El desig

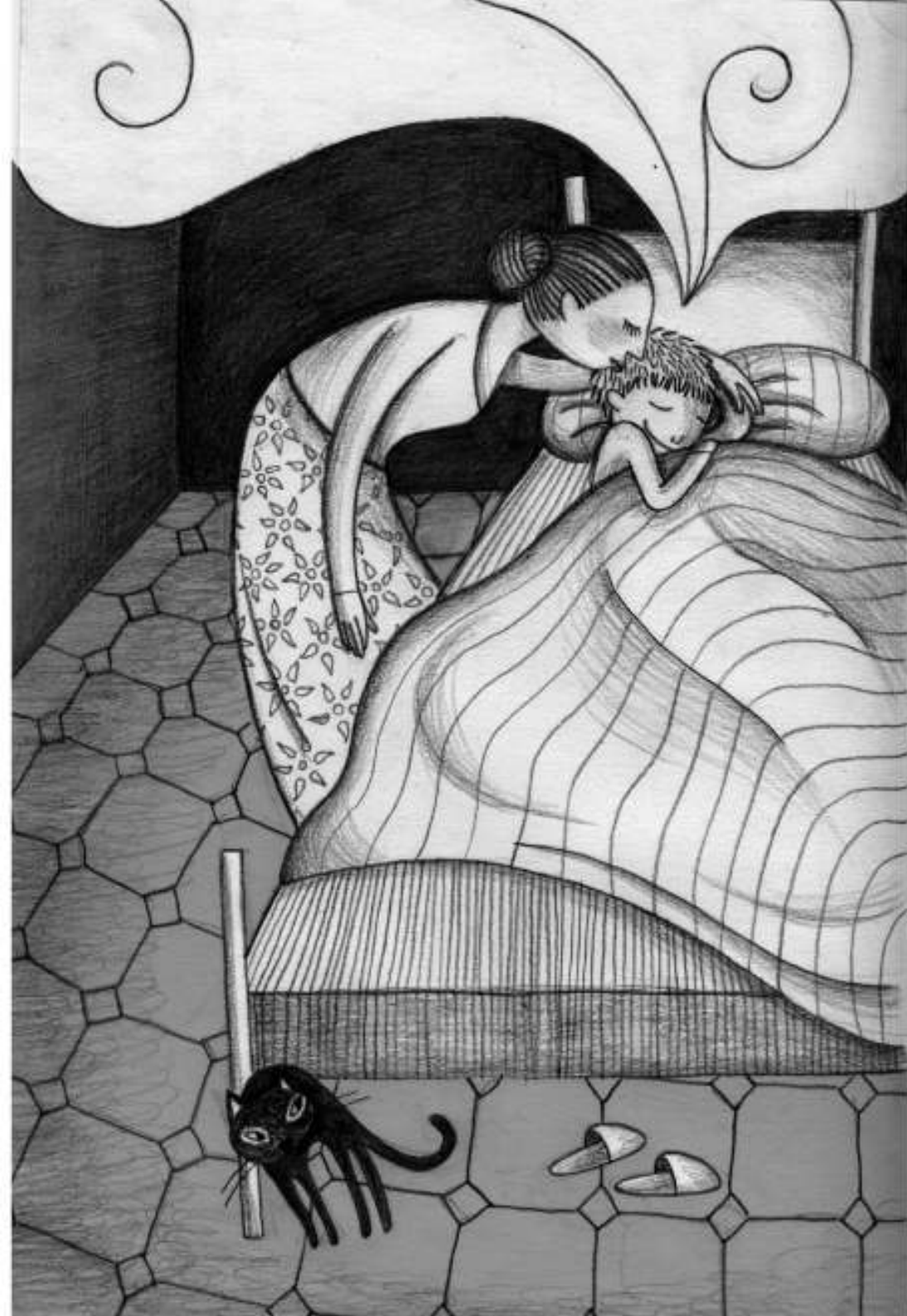

n Nono era un nen de nou anys, intel·ligent, sorollós, bo en el fons. Tenia, com tots els nens, alguns moments de vivacitat i turbulència en què feia perdre la paciència als pares; perquè el seu petit ésser, en plena expansió, esclatava en salts i crits d'alegria, sense tenir cura de l'oportunitat de fer-ho; sense escollir mai el moment favorable per donar-hi lliure curs, vessava enginy pels quatre costats, però sense tenir en compte si els seus pares estaven d'humor per aguantar-lo.

El que deslluïa una mica la seva bona naturalesa era una tossuderia incorregible. Tossut no com un ase, sinó com mil, quan se li ficava al cap no fer una cosa que se li manava, ja estava llest: repressions, cops, raonaments, carícies, promeses, tot era igual. Ja sabia que obrava malament, sobretot quan se li feia comprendre que si no feia res per ser agradable als altres, recíprocament els altres tampoc no farien res per plaure'l.

No diré que en Nono fos víctima de les pallisses: aquest és un mitjà que els pares fan servir molt sovint contra els nens obstinats; perquè és més fàcil etzibar un clatellot que exposar un raonament, i sovint els pares recorren a aquest mitjà. Tinc per cert, a més, que si se'ls obligués a donar la raó de les seves ordres i de la seva severitat més de quatre vegades es veurien obligats a declarar que no n'hi ha cap altra que el seu caprici, ni més dret que el de la força: el que és positiu és que quan un està de mal humor s'ha de desfogar caient sobre qui no pot tornar-s'hi.

Però els pares d'en Nono, encara que no completament a l'abric de certes censures (sí, en moments donats tenien la mà lleugera), no abusaven d'aquest mitjà de correcció i solien donar-se la pena de raonar amb el tossudet, insistint que no es pot esperar

raonablement que les persones siguin amables cap a nosaltres si no és a condició que nosaltres ho siguem respecte a elles.

En Nono reconeixia que feia malament a obstinar-se en les seves negatives, però considerava com un punt d'honor no tornar sobre el que s'havia dit, sobretot quan es tractava de no executar alguna cosa que se li manava.

Per tal que tornés a millors sentiments no hi havia com deixar-li passar la rabieta en un racó, esperant que la reflexió l'equilibrés.

Passa moltes vegades que, si els pares estan mal disposats, els fills, per la seva banda, també tenen els seus moments desagradables. Respecte d'aquells, les feines de la casa, les inquietuds sobre la feina, si al taller el patró ha estat injust, si no li ha pogut respondre francament el que pensava, torna a casa amb mal humor, i aleshores la dona i la canalla paguen la festa.

Si en tan dolenta disposició d'ànim els pares han de donar una ordre, sense adonar-se'n la revesteixen d'un antipàtic to imperatiu. A en Nono li carregava aquell to i, tot i que estigués ben disposat a obeir, si ho feia era a contracor.

A més, sovint, quan no es comprèn la necessitat d'un mandat (als nou anys no es pot ser tan intel·ligent com els pares), n'hi hauria prou amb una paraula d'explicació, però els pares solen estar massa habituats a creure que els nens han d'obeir sense discutir i, com que moltes vegades no saben fer-se entendre, s'imaginen que els nens no tenen comprensió i per això no es prenen la molèstia de raonar. «Un fill ha d'obeir els seus pares sense discutir», això estalvia tota explicació.

Heus aquí la causa de tants disgustos, renys i tibantors com se'n veuen a cada pas.

Fins ara s'han fet molts llibres per ensenyar als nens que han de ser assenyats i obedients, però, per desgràcia, són els pares els qui els escriuen, i s'ha incorregut en la manca de no recomanar-los que no demanin als fills coses superiors a l'abast de la seva

edat i del seu raonament; això sense comptar que la major part dels pares i les mares desconeixen per complet l'ofici.

Pot ser que se n'escriguin alguns per ensenyar-los a ser raonables respecte dels seus fills. Qui sap si algun dels nens que em llegeixen en aquest moment se'n recordaran, quan siguin grans, de les coses que li hagin semblat més injustes en la conducta dels seus pares cap a ell, i vulgui escriure aquell llibre; això si no troba més expeditiu fer-lo observar immediatament. Només que en aquest cas dubto si seria més prudent intentar que el pensament fos, a mode de moralitat, servit en un conte. El menys dolent que podria passar seria ser qualificat de pocavergonya, de nen sense cor que s'atreveix a criticar la conducta dels seus pobres pares. El conte podria resultar molt més divertit que les bajanades que es donen com a composicions morals a l'escola, i fins i tot els pares podrien gaudir amb això, si no fossin prou estúpids per veure's privats d'aprofitar la lliçó sense incomodar-se.

Per part del nen la cosa és molt diferent: és molt dur deixar el llibre que es té a la mà per baixar a la botiga a comprar mig quilo de patates o vint cèntims de porc; precisament quan un es troba en el passatge més interessant; en el moment en què el protagonista acaba de ser segrestat per uns bandits, o es troba a punt de naufragar, i no volgués abandonar-lo en una situació tan crítica. O bé està molt ocupat jugant a fet i amagar amb els seus companys, quan la mare té la mala idea d'enviar-lo a comprar deu cèntims de sal o de cridar-lo per rentar els plats. Així, passava que en Nono no executava sempre amb rapidesa les ordres rebudes, i els les feia repetir no poques vegades abans d'executar-les, i això sempre remugant i presentant-se arrossegant els peus en senyal de disgust. Com n'és de cert, que no hi ha ningú perfecte, i que els bons fills, igual com els pares sense defectes, no existeixen més que en els llibres que s'obliga a llegir als nens per ensenyar-los a ser bons!

Li passava al nostre heroi que alguna vegada es barallava amb el seu germà Alexandre, a qui es tenia el costum d'anomenar Titi, i amb la seva germana, Cendrina. Titi era bastant més gran que ell, però no més raonable, de manera que algunes vegades havien arribat a barallar-se com dos trapelles.

Cendrina només tenia un any més que ell; també burxava i molestava de tant en tant, però com que en Nono era el més petit, se li exigia que cedís als capricis del senyoret, i com que no solia quedar-ne gaire convençuda, d'aquí que cada vegada estigués menys disposada a patir-lo.

Començaven per bregar una mica; després s'arrencaven les joguines i, finalment, recorrien als punys, fins que alguns clatellots distribuïts amb estricta imparcialitat acabaven per restablir la pau entre els bel·ligerants.

Hi havia un altre germanet, en Pablo; però era tan petit, no arribava a l'any, que no era possible barallar-se amb ell, ans al contrari, donava gust tenir-lo, i amb les seves pastes i lllaminadures sempre s'aconseguia alguna cosa.

En resum, els pares d'en Nono estimaven els seus fills; els seus defectes procedien de preocupacions de costums establerts que havien adquirit amb l'educació que se'ls havia donat i no del seu caràcter, inclinat més aviat a la bondat.

En Nono, si bé era tossut, no era mal noi; estimava els seus pares i, sobretot quan havia de demanar alguna cosa, sabia fer servir afalacs d'efecte segur i que més d'una vegada havien fet riure al pare per dins, encara que per no perdre la gravetat es fes el desentès.

En el moment en què fem coneixement de la família, en Nono donava mostres d'una bondat exemplar. Feia temps que desitjava que el seu pare li comprés un llibre de contes amb boniques làmines; les seves notes setmanals de l'escola eren excel·lents; havia complert amb rapidesa i sense remugar (una mica en el seu interior, per no perdre el costum) els encàrrecs que se li havien donat, i havia arribat a merèixer que el seu pare li prometés de sortir a passejar amb ell l'endemà, que seria diumenge, i ensenyar-li les botigues on podria escollir un objecte del seu grat, no dels costosos, per descomptat, perquè els pares d'en Nono eren obrers, i els rics gasten de tal manera els diners en frivolitats, que difícilment els queda res als obrers per comprar als seus fills el que necessiten. Però, tot i així, aquesta vegada el pare volia

lluir-se i prometia consagrar almenys dues pessetes en obsequi d'en Nono.

I en Nono, amb el cor ple d'esperança, va anar a dormir prometent meravelles per a l'endemà.

Mentre la seva mare feia l'última mà per allitar-lo, en Nono va dir:

—Digues, mare, quant costarà un llibre de contes com el que em va prestar en Carles amb estampes ben maques?

—Pare —va dir la mare—, el teu nen pregunta quant costarà un llibre de contes amb estampes il·lustrades.

—No ho sé —va respondre l'interpel·lat—. Com a mínim tres o quatre pessetes¹.

—Mare —va dir en Nono, tirant-li els braços al coll i apropant-li el rostre per besar-la—, jo tinc vint cèntims a la guardiola; els donaré al pare perquè me'n compri un, i tu hi posaràs el que falti. Ho faràs, oi que sí?

—Que bé saps demanar! Però seràs bo?

—Oh, sí! T'ho prometo —va dir el trapella duplicant les carícies.

—Sí, sí; tu promets sempre, no et quedes curt de promeses, però aviat les oblides.

—Ja veuràs, mama, si en seré, de bo i amb quin gust faré els teus encàrrecs!

—Apa, dorm; ja ho veurem demà. Parlarem amb el pare.

I l'escena va acabar amb dos petons sonors sobre les galtes rosades, amb la recomanació de moure's poc per no desfer el llit.

1 En aquella època, per cada pesseta es podria comprar aproximadament dos pans de quilo.

Mentrestant, en Nono, amb el nas entre els llençols, repassava en la seva memòria tots els llibres que havia vist, i es preguntava a quin donaria preferència. Tenia una idea fixa: en volia un amb gravats i, a més, amb boniques làmines il·lustrades, i la seva imaginació il·limitada li presentava un oceà de volums, d'entre els quals no sabia quin triar.

A poc a poc tot allò va anar adquirint vida i animació: *Pell de ruc*, *El Quixot*, *Alí Babà*, *La Caputxeta Vermella*, *L'ocell blau*, i mil més ballaven una comparsa desenfrenada al voltant d'en Nono, i enmig d'aquell poble de fades, genis, dimoniets, encantadors, gnoms, ocells fabulosos, flors fantàstiques, perdent tota noció del que és real, va quedar-se adormit.

Després va veure la seva mare lluitant amb la fada Carabosa, la dels mals regals, vella, lletja, reganyaire i fins i tot geperuda; però també com la que té poder per fer regals immillorables quan la seva funesta influència està neutralitzada per la fada de l'amor maternal. El seu pare tenia presoner l'encantador Abracadabra i l'obligava a fabricar un llibre en què els personatges es moguessin i parlessin en les il·lustracions. La seva germana Cendrina i el seu germà Titi havien estat transformats en somrients garrins per la fada Merlurina, i el mateix Nono tenia l'encàrrec de guardar-los i portar-los a pasturar, tenint cura, sobretot, que no s'escapessin sota pena de quedar convertit ell mateix en ratpenat.

II. Primeres aventures

Juan en Nono es va despertar ja era ben entrat el dia, però, cosa admirable, en lloc de trobar-se en el seu llitet, es va veure estirat damunt d'una molsa espessa, plena de floretes que elevaven les seves corol·les sobre l'herba verda.

El sol il·luminava l'escena arrencant espurnes de llum dels colors florals i brillantant les matisades ales d'innombrables insectes que voleiaven a través dels seus raigs d'or, o corrien delerosos entre els brins de menudes herbetes. El cel, d'un blau profund, es manifestava bell i majestuós sense el més petit nuviolet.

En Nono posà el colze a terra i el cap a la mà, i amb uns ulls desmesuradament oberts per la sorpresa mirava al seu voltant, sense recordar haver vist en la seva vida aquell lloc.

L'aire era dolç i lleuger; variadíssims perfums es desprenien dels entreoberts pètals de les infinites flors silvestres que omplien la molsa. En els arbres, els arbustos, sota els bosquets, una multitud d'ocells entonaven la rica varietat dels seus refilets.

Alguns, remuntant el vol, travessaven ràpidament l'espai, i es perseguien fins al terra piulant amb ràbia, disputant-se, per joc, un gra. Per defensar-se obrien el bec, estenien les ales i presentaven els esperons per arrencar el gra disputat, ocultant alternativament la seva presa al vencedor momentani, fins que un tercer que era més brivall, presentant-se inopinadament de refresc, posava fi a la disputa fugint amb l'objecte d'aquesta, alhora que reconciliava els adversaris en una decepció comuna.

La seguretat amb què jugaven, el vol tranquil dels que buscaven la seva pastura, tot, demostrava que vivien en perfecta tranquil·litat, sense haver estat molestats mai per l'home ni per cap altre ésser malfactor.

Al costat d'aquests ocells, ben a prop seu, va veure com un pinsà observava atentament un escarabat que havia quedat entortolligat entre unes branques, panxa enlaire i que agitava, indefens, les seves potetes. Abans que el ràpid ocell pogués prendre'l amb el bec, en Nono va posar-se'l al palmell de la mà i el va deixar entre unes mates, a recer de l'ocell predador¹.

Després, per veure millor on estava, en Nono es va asseure, i aïat, quan li va semblar que estava ben despert, es va posar dempeus aspirant l'aire amb delícia. Certa tibantor de l'estómac li va recordar aquella sopa tan bona que la seva mare li servia cada matí, i això el va impulsar a mirar pertot arreu per veure si distingia casa seva o, si més no, els garrinets que recordava haver tingut l'encàrrec de guardar durant el somni.

Però no es veia ni casa seva, ni cap senyal d'habitació, ni cap indicatiu d'éssers humans en aquell lloc encantador i, pensant a descobrir-ne algun, en Nono es preguntava com era que es trobava sol en un país desconegut.

Continuava somiant? Què se n'havia fet, dels seus pares? Les seves idees no tenien precisió; potser, mal despert encara, les bruixes i els encantadors influïen vagament en la seva imaginació, i poc li faltava per creure que algun geni malèfic o alguna fada de mala intenció l'havien raptat de casa seva, portant-lo lluny dels seus pares després d'haver-los fet patir alguna metamorfosi, fins i tot a ell mateix, i es va palpar tot el cos per assegurar-se que no havia estat convertit en mico ni en cap altre animal lleig.

Però no; se sentia el mateix de sempre, amb el seu vestit de cada dia.

—Vinga —es deia—, estic segur d'haver-me adormit ahir a casa. Com és que ara em desperto en aquest país? Deu ser cert que existeixen fades que poden portar algú amunt i avall sense que se n'adoni? Si és així, em sembla que la meua no tardarà a presentar-se.

1 Aquest paràgraf ha estat afegit pels autors d'aquesta edició per facilitar la comprensió de la història.

Va mirar al seu voltant, però ningú no es manifestava.

En Nono era un noi valent que només sentia por en la foscor, cas en el qual cantava fort per animar-se.

Es trobava, doncs, en una situació que hauria pogut inquietar-lo, i no hi ha dubte que la separació inexplicable dels seus pares, en qualsevol altra circumstància, l'hauria alarmat en extrem. Però el cert és que gaudia d'un estat d'ànim que li feia acceptar aquesta separació com una cosa, ja que no era natural, bastant plausible almenys. Així, lluny d'atemorir-se i no trobant resposta a les seves aprensions, es va posar a buscar algun camí que el conduís cap algun lloc habitat.

Encara que nen, tenia ja certa dosi de raonament, i, per tant, pensava que un lloc tan bonic havia d'atreure visitants, per la qual cosa no tardaria a trobar una casa o, almenys, passejants.

III. Instruir-se viatjant

es tenien d'alegres les reflexions del nostre amiguèt: En quin país estava? Trobaria menjar? Estava destinat a morir de fam o, nou Robinson, es veuria obligat a passar la seva vida lluny de tot proïsme?

Robinson, si més no, en el seu naufragi va poder salvar armes, eines, queviures i va anar a parar a una illa proveïda de caça i fruits comestibles; però en Nono, en el seu passeig, a part dels ocellets, no va veure res bo per menjar, i pel que fa a eines o armes només tenia un tallaplomes, inútil per fer caure arbres, serrar taules i caçar un pardal al vol.

I tornava sempre al punt de partida de les seves reflexions: Perquè estava sol? On eren els seus pares, els seus germans i la seva germana? Decididament, hi havia un misteri incompreensible. Completament absorbt en aquestes reflexions, en Nono es desinteressava del que passava al seu voltant quan li va cridar l'atenció un brunzit fort i prolongat que produïa una abella que voleïava al seu voltant.

I, per nova sorpresa d'en Nono, aquell brunzit, primer confús i indistint, anava prenent a poc a poc forma de llenguatge intel·ligible i semblava dir:

—Calma la pena, no et deixarem. Vine cap a les meves germanes; vine i et presentaré la nostra mare, et consolarem en la teva angouxa, t'ajudarem en la teva necessitat.

En Nono aixecà el cap i va reconèixer la seva protegida, que li feia signes que va comprendre perfectament: l'abella li indicava que s'aixequés i la seguís.

Obeí sense vacil·lar: s'aixecà i seguí la seva guia, que es dirigí a l'arbre que servia de rusc; però a mesura que se li apropava, el

vell tronc anava perdent la forma, els seus contorns s'atenuaven, el seu aspecte es transformava, i quan en Nono hi va ser molt a prop va veure davant seu un magnífic palau, edificat sobre una gran terrassa a la qual es pujava per una àmplia i senyorial escalinata de marbre.

Una elegant columnata, formant vestíbul, envoltava el monument, on es movien la multitud de deleroses abelles, unes ocupades a ventilar les diferents peces del palau, d'altres a transportar els materials recollits en els camps, mentre que d'altres treballaven encara en els murs del mateix palau emmotllant els departaments a les necessitats que se'ls destinaven.

Però el més estrany de tot, el que excedia la comprensió d'en Nono fins al punt d'assolir els més elevats límits de la sorpresa, era que aquelles abelles no eren ja vulgars insectes; a mesura que el tronc es transformava en palau, elles s'engrandien també fins a adquirir formes humanes, sense perdre per això el seu aspecte primitiu, conservant les ales diàfanes que els permetien moure's lliurement en l'espai.

L'abella que va conduir en Nono va patir la mateixa transformació, i ella volant i en Nono pujant l'escalinata monumental, es van acostar a una dama que estava asseguda en una rica butaca d'ampli respall. Prop d'ella hi havia nombroses abelles lliures d'altres ocupacions, que li portaven coixins perquè es recolzés còmodament, aliments exquisits i perfumats, begudes d'olor deliciosa.

El seu rostre expressava una gran dolçor, i mirant en Nono i amb aire d'amable bondat li va fer senyal d'apropar-se.

I com que en Nono no s'atrevia a avançar, li va dir amb veu suau i melodiosa:

—T'inspiro por, fill meu?

A casa del seu pare en Nono havia sentit a dir que els reis, les reines, els emperadors i les emperadrius eren de carn i ossos com tots els homes i totes les dones, que no es diferenciaven més que

per la forma i la riquesa dels vestits; però tant es parlava a l'escola dels seus actes i del seu poder, atribuint-los tanta influència sobre els esdeveniments i les destinacions dels pobles, que no podia conformar-se amb aquella igualtat, i la seva imaginació els concedia una essència superior. I com que, a més, havia sentit a dir que les abelles estaven governades per una reina, no va dubtar ni un instant que es trobava davant una persona tan majestuosa.

—No, senyora reina —es va afanyar a contestar.

—Qui t'ha dit que sóc reina? —va dir la dama somrient.

—Bé ho veig jo, senyora —va respondre el nen tranquil·litzador.

—I en què ho has conegut?

—En el fet que veig que les altres abelles s'afanyen a servir-te, i també en el detall que porteu una corona d'or.

—Criaturades! —va dir la senyora, rient aquesta vegada francament—, confons els meus cabells amb una corona; pel que fa a les abelles que tan disposades veus a servir-me, tingues entès que no són esclaves, ni dames de la cort, ni servidores, sinó bones filles que estimen i tenen cura de la seva mare.

En Nono, desconcertat, va recordar efectivament que l'abella que l'havia guiat li havia parlat de «la nostra mare» i, com que la veia allà a prop dibuixant en el seu rostre un dissimulat somriure burleta, es va posar vermell com un tomàquet. Però, malgrat tot, encara va tenir energia suficient per excusar-se dient que a l'escola li havien ensenyat que les abelles eren governades per una reina.

—Fill meu —va dir la dama, tornant a la seva gravetat habitual, encara que amb somriure bondadós—, el teu professor és un ignorant; perquè, pel que es veu, parla del que no coneix: estudiant la vida en els nostres ruscós, els homes han jutjat els nostres costums segons els seus.

«El primer que va poder penetrar els secrets de la nostra vida, veient que les abelles dedicaven cures especials a una d'elles, es va entossudir a deslliurar-la de tot treball i tota fatiga, traient la conclusió que era un ésser privilegiat, tan inútil com un rei, a qui les altres devien obediència, i que la seva voluntat reglamentava els treballs del rusc, i va lliurar el seu descobriment a la impremta. Així arregleu vosaltres les coses, i no solen tenir altre fonament, cosa que fa que les accepteu com a veritats incontestables. Els partidaris de l'autoritat han tret d'això un argument a favor seu, i es continua ensenyant a les escoles que les abelles es regeixen per una reina. Entre nosaltres, però, és molt diferent: cada una de nosaltres compleix la funció inherent a la seva naturalesa, però no hi ha tal reina i, encara menys, funció imposada: unes fan la mel, d'altres cuiden la nostra infància; si les necessitats del rusc ho exigeixen, algunes de les seves habitants, sense que ningú els ho mani, espontàniament i només perquè comprenen que la conveniència general ho exigeix, canvien de funció.

Pel que fa a mi, no sóc una reina, sinó simplement una mare encarregada de subministrar els ous que es convertiran en treballadores de la nostra república i futures mares per a nous eixams; i si les altres abelles em trien, em cuiden i em mimen és només perquè aconsegueixo un treball que elles no poden exercir per manca de sexe, i el compliment del qual m'impedeix ocupar altres tasques. Per tant, ja ho veus, aquí no hi ha cap reina ni manaire inútil.»

En Nono escoltà amb la boca oberta aquella petita lliçó d'història natural, que tirava per terra totes les nocions que havia adquirit, i en el seu interior, com que era una mica llest i guardava una mica de rancúnia al seu professor que en algunes situacions l'havia reprès o castigat sense raó, va formular el propòsit d'enxampar-lo en flagrant delictes d'ignorància quan li parlés de la monarquia entre les abelles. Un somriure maliciós li omplí imperceptiblement la comissura dels llavis.

—Apa, trapella —va dir la mare abella acaronent-li les galtes—, recorda't del bé i del mal que se't faci, però no siguis mai injust. Però ara m'adono que et distrec amb discursos que sens dubte et semblaran empipadors, i la teva amiga em recorda que tens fam, i

gairebé no em queda temps per dedicar-te. Asseu-te en aquesta taula, que les meves filles t'han preparat un obsequi que satisfarà la teva gana.

En efecte, l'emoció experimentada per en Nono li havia fet oblidar la fam, però feia alguns instants que les seves mirades famolenques no s'apartaven d'una taula que un grup d'abelles guarnia de precioses bresques col·locades sobre fulles de figuera, excitant la gana del nostre jove amb el dolç perfum que desprenien.

Sense fer-s'ho dir dues vegades, es va asseure a taula i va degustar la mel. En una copa de cera modelada per al propòsit, les abelles destil·laren el dolç nèctar que recullen en els calzes de les flors. En Nono, extasiat, es regalava amb delícia.

Havia obert ja una extensa esclatxa a la mel, havia esgotat la copa, havia calmat la seva fam i aquell aliment ja començava a semblar-li empalagós quan el rusc i les abelles van desaparèixer sense que en Nono se n'adonés, per tal com la seva atenció era atreta per una remor que procedia del bosc que hi havia precisament davant del lloc que ocupava. El que la produïa avançava cap a en Nono desprenent enlluernadors reflexos d'or als raigs del sol sense que la vista pogués distingir res.

Com que el rumor, cada vegada més accentuat, avançava sense parar, va acabar per semblar-li una agrupació immensa d'individus, i excitat pel record de les seves lectures no va dubtar un sol instant que es tractava d'un exèrcit de cavallers en marxa. Aviat va distingir guerrers amb cuirasses daurades, cascos adornats amb banyes i plomes i ostentant escuts de maragda que desprenien reflexos verds i brillants, i li semblava que si els veia petits era a causa de la distància.

Quan tot això va ser més a prop, en Nono va haver de reconèixer que una vegada més havia estat víctima de la imaginació, ja que el que tenia al davant era un grup d'escarabats daurats.

Més encara, com que avançaven caminant sobre les potes de darrere, només percebia el seu ventre negre i lleig. Adéu, brillants

guerrers, riques cuirasses i escuts espurnejants! Drets sobre les potes, s'engrandien fins a assolir la mida d'un ninot de cinc cèntims, però, oh, cruel decepció!, a en Nono li semblà tenir davant seu una tropa de sagristans lil·liputencs.

Una dotzena dels escarabats marxaven de dos en dos portant a l'espalla un bri d'espines que formava una mena de llitera sobre la qual reposava una gran fulla de paulònia japonesa, amb les vores frunzides amb espines per donar-li una graciosa forma de cistelleta. D'aquestes petites senalles, unes contenien suculentas i perfumades maduixes dels boscos; d'altres, gerds que desprenien perfums més àcids.

Darrere de cada llitera marxava un grup d'escarabats, d'entre els quals destacaven els que rellevaven els portadors fatigats.

Tot plegat es dirigia processionalment cap a en Nono, assegut sobre el tronc d'arbre en què la seva cadira s'havia transformat quan va desaparèixer la taula.

Quan el seguici va arribar davant seu, els escarabats van formar semicercle; en primer terme destacaven els portadors de lliteres.

Un d'ells va sortir del grup i va saltar sobre el genoll d'en Nono: saludà alçant-se sobre les potes davanteres, la part posterior del seu cos quedà enlaire, i, amb les potes del darrere va fregar vigorosament els seus èlitres, de manera que va produir un so poc harmoniós però molt del gust d'en Nono, que va creure que li deia:

—Intrèpid nen, jo sóc el que has auxiliat quan em trobava en imminent perill de mort. Sense adonar-te'n has posat en pràctica la gran llei de la solidaritat universal que vol que tots els éssers s'ajudin mútuament. Nosaltres no podem oferir-te una menja exquisida fruit del nostre treball, però heus aquí fruites i gerds que hem agafat per a tu. Espero que t'agradin i que completin el campestre àpat ofert per les nostres germanes.

I a un senyal, els portadors van dipositar les cistelletes als peus del seu destinatari.

Però abans de continuar endavant, observo un somriure d'incredulitat que llisca sobre els llavis dels meus joves lectors; els sento xiuxiuejar sobre l'estranya postura que el meu orador ha pres per pronunciar el seu discurs. És cert que el vostre mestre d'escola no explica la lliçó caminant sobre les mans, i que el senyor inspector no pronuncia el seu discurs en el solemne acte de la distribució de premis posant-se de cap per avall; però, amiguets, la mare abella ens ho ha ensenyat: mai no has de jutjar les coses prenent-te com a model tipus, ni creure que el que fem ha de servir de regla a l'univers, i si molts dels nostres oradors, polítics o altres es veiessin obligats a fer els seus discursos en aquesta postura, això els faria baixar algunes idees al cap, la pesadesa de les quals sens dubte les impedeix pujar quan es troben dempeus, i per la mateixa raó les seves proclames resulten estèrils i buides.

A la vista d'uns fruits tan apetitosos, en Nono va sentir que la boca se li feia aigua; però començava a formar-se i va comprendre que abans d'afartar-se com un golafre havia de mostrar la seva gratitud a aquells generosos escarabats.

—Senyor escarabat —va dir—, vós i els vostres companys sou molt amables i estic molt content amb el vostre regal, amb molt de gust menjaré aquestes maduixes que em semblen excel·lents; però, en realitat, no mereixo tant; exagereu el servei que us he prestat. Estàveu ficat en un embolic de branques d'on no podíeu sortir i d'on us he tret sense la menor molèstia. Senzillament us he posat a recer de la vista del pinsà. Ja veieu que l'acció en té poc, de meritòria, i em confon obtenir les vostres lloances per tan poca cosa.

—Oh! —va dir l'escarabat—, si es mesura el servei per la pena que costa, el teu és de mínima importància, però com que et dec la vida mereix gran consideració per a mi. Un servei no ha de mesurar-se així: el que s'aprecia és la manera de prestar-lo, l'espontaneïtat i la bona gràcia que l'acompanyen. Pren aquests fruits amb la mateixa bona voluntat amb què te'ls oferim, i amb això quedem complaguts.

L'escarabat va agitar les antenes a manera de salutació i es va preparar a baixar de la tribuna que havia escollit.

—En aquest cas, gràcies —va dir en Nono—; ja ho veieu, amb el vostre permís.

L'escarabat va baixar del genoll d'en Nono i aquest va agafar un dels cistellets i el va despatxar en un no res, i va passar al segon.

Els escarabats, veient-lo tan enfeinat, van reprendre la forma d'insectes i can volar cap al bosc.

En Nono, veient-los volar, va sentir pena pensant que es quedava tot sol; els va veure perdre's entre el fullam i li va semblar com si antics amics l'abandonessin.

IV. Al país d'Autonomia

I sol continuava la seva carrera. Per no deixar-se sorprendre per la nit, calia que el nostre pobre extraviat no es deixés abatre per la pena, ans al contrari, el que calia era desenvolupar tota la seva energia i posar-se en marxa. Va sacsejar, doncs, el seu cap en senyal de resignació i com per rebutjar idees inoportunes, i es va posar dempeus per emprendre la marxa, després d'haver lligat al mocador dues senalletes de fruites que li quedaven i fermar-se-les al puny.

Però sense que la més mínima remor hagués revelat la seva vinguda i la seva presència, es va trobar davant d'una dona alta i bella, de rostre i mirada tan dolços com els de la mare de les abelles. Sota l'amable somriure, però, es descobria una voluntat forta, una energia poderosa.

En Nono es va aturar intimidat, mirant curiosament la dama.

—Ets valent, fill meu. Així m'agraden els nens, però no vull deixar-te més temps en la inquietud que sents. Jo sóc qui, després d'haver-te observat amb deteniment i sabent que desitjaves tenir un llibre de contes, he volgut donar-te el plaer que els visquessis tu mateix.

«Per això he començat per agafar-te de casa dels teus pares, sense que te n'adonessis; no passis ànsia per ells, saben on t'he conduït i estaran al corrent de tot el que facis i vegis. Respecte del que et passi, com veuràs, dependrà de tu: et posaré en lluita amb les circumstàncies i, segons com actuis, les conseqüències seran bones o dolentes. En definitiva, tu faràs les teves aventures i les guarniràs amb el teu comportament.»

—Senyora fada, prometo ser bo —va dir en Nono, intimidat pel llarg discurs, del qual no retenia més que això: cal ser bo i obedient.

—Bé, obedient! Això és, en efecte, el que es demana als habitants del món d'on véns. Aquí el que se't demanarà en primer terme és que siguis tu mateix; després que siguis franc, lleial, que diguis el que penses, que actuïs d'acord amb el teu pensament, que no facis als teus companys el que no voldries que et fessin a tu; que siguis respecte d'ells el que voldries que fossin cap a tu; la resta marxarà per si sol.

«Et parlo un llenguatge poc comprensible per a la teva edat, però quan, per ignorància i no per mala inclinació, t'enganyis, em tindràs al teu costat per ajudar-te. No temis, vine, et portaré a prop de companys de la teva edat que t'ensenyaran millor que jo a ser com cal.»

I en Nono va veure prop seu un carro arrossegat per sis belles cigonyes.

A un senyal de la dama, mut d'admiració, va asseure's al seu costat al carro i, prenent el vol, les cigonyes es van elevar. El jove viatger va veure desaparèixer a poc a poc els detalls del camp, que semblaven desfilar sota els seus peus; els boscos es feien cada vegada més petits, fins que el verd del seu fullatge semblava el tapís d'una prada.

Després d'haver recorregut durant un temps les altures, les cigonyes van abaixar el vol i es van atansar al terra. En Nono va veure com es dibuixaven en primer terme els turons, després els rius, després va distingir els arbres i finalment un edifici que li va semblar, en un principi, una juguina enmig d'un jardí immens, que ja s'endevinava pels seus territoris coberts de molsa i els seus parterres de colors variats. Pel jardí s'hi passejaven multitud de personatges que semblaven divertir-se.

Les cigonyes es van dirigir cap a aquell jardí, i van dipositar els viatgers al peu de l'escala de l'edifici que havia vist des de les altures, que va resultar ser un palau magnífic.

Quan el carro va haver arribat, aquells que en Nono havia percebut, que eren nenes i nens, dels quals el més gran amb prou feines devia tenir dotze anys, es van acostar i quan va baixar la

companya d'en Nono tots es van precipitar cap a ella amb crits d'alegria:

—Solidària! La nostra bona Solidària! Visca na Solidària! —cridaven—. Volíem saber, sense poder aconseguir-ho, on us havíeu dirigit. Abans ens heu deixat sense avisar.

—Vaja, vaja! —deia la dama, que no podia satisfer tants noiets que s'arremolinaven al seu voltant amb l'esperança d'obtenir una carícia, un petó o una paraula carinyosa—; si us llanceu damunt meu d'aquesta manera aconseguireu fer-me caure. Us reservava una sorpresa, ja ho veieu, he anat a buscar un nou company. Compto amb vosaltres perquè el poseu al corrent de la nostra forma de vida, i fer-la agradable perquè en gaudeixi amb alegria.

I va afegir, dirigint-se a en Nono:

—No t'allunyis mai dels teus companys perquè el nostre enemic, en Monàdio, rei d'Argirocràcia, envia els seus geníssers a rondar pel bosc que envolta la zona, i els seus soldats agafen, per reduir-los a l'esclavatge, els imprudents que es posen fora de l'abast del nostre auxili.

Després, dirigint un darrer somriure d'animació i afecte als nens, va pujar dalt d'un núvol que la va amagar de les seves mirades.

Els nens es van dispersar, exceptuant-ne alguns que es van quedar per examinar el nouvingut.

—Com et dius? —va preguntar a en Nono una nena d'aspecte una mica picaresc que no passava dels vuit anys.

—Nono —va respondre el pobret, intimidat de veure's objecte de totes les mirades.

—Jo em dic Mab —contestà l'alegre trapella—. Si vols serem camarades. La teva figura m'agrada: t'ensenyaré els nostres jocs, i ja veuràs com aquí es passa la vida alegrement. No hi ha mestres que castiguin ni molestin obligant a una quietud enutjosa. Després et presentaré els meus amics, en Hans i na Biquette, els

meus millors camarades, però n'hi ha molts altres, ja els coneixeràs tots.

I va afegir, dirigint-se a en Hans:

—Oi que vols ser camarada del nou? —va dir la nena dirigint-se a l'interpel·lat.

—Segurament —va dir el personatge, que almenys tenia deu anys —, n'hi haurà prou que sigui trempat.

—Quants anys tens? —va preguntar a en Nono.

—Nou.

—D'on véns? —va preguntar una rosseta de set anys.

—Que curiosa és, aquesta Dèlia —va dir na Mab.

—Respon-li que què li importa —va dir un dels presents—. Aquí a ningú li importa d'on es ve, amb ser bon company n'hi ha prou. Anem a jugar.

I agafant en Nono de la mà, li va dir:

—Vols visitar el jardí?

—Amb molt de gust.

—T'oblides que aviat serà l'hora de fer la recol·lecció per al sopar —va dir una nena de nou anys: aquesta era na Biquette, de qui havia parlat na Mab—. Tens raó, m'oblidava d'això. Ja ho veuràs demà. Anem a buscar els cistells.

I la banda es va dirigir cap a un camp on es trobava un home de gran estatura i aspecte vigorós, que, amb la camisa arremangada als braços musculosos i la seva fesomia de trets enèrgics, caracteritzava la força i l'energia; la dolçor de la seva mirada

corregia el que hi hauria pogut haver d'excessivament sever en l'expressió del seu rostre.

Envoltat pels nens, els distribuïa cistelletes i petites eines apropiades a les seves forces. Tots paraven les mans, cridant:

—A mi, a mi! Labor!

—I la meva germana Llibertat, no tindrà avui qui l'ajudi? —va dir Labor somrient i assenyalant una dona jove guarnida amb un vestit flotant, de color verd mar i que portava la cabellera solta sobre l'esquena.

—Jo ja hi he anat aquest matí —van dir diversos nens i nenes.

—Ja hi aniré jo —va dir na Biquette.

—I jo també —van dir uns altres. I agafant petites galledes que la dona els apropiava, la van seguir cap a un edifici situat a l'extrem del camp.

En Nono mirava sense dir paraula, mantenint-se a prop de na Mab i en Hans, que no es van moure del costat d'en Labor.

—Té, doncs, un cistell —va dir en Hans, tustant en Nono amb el colze—. Labor, un cistell per al nou!

—Ah, ets tu el que na Solidària ha pres sota la seva protecció —va dir en Labor—. Apropa't, noi. Ja veig que tens amics. Creus que estaràs content aquí?

—Crec que sí —va dir en Nono agafant el cistell i l'eina que li oferia en Labor.

—Jo n'estic segur. Vés amb els teus companys, que t'esperen i t'ensenyaran el que has de fer.

Acabada la distribució dels cabassos, els nens es van dividir en grups, escampats per la plantació d'arbres fruiters que limitava

aquell camp, del qual estava separada per pals que aguantaven enreixats per sostenir frescos i penjats els fruits daurats i tota mena d'arbres fruiters.

—Vine, Dèlia, deixa que els altres vagin amb na Llibertat a munyir les vaques. A mi també m'agrada la llet, però no em diverteix caminar darrere d'aquells animals, que em fan témer sempre que em donin una guitza, és molt més divertit grimpar pels arbres.

—A mi —digué en Hans— m'agrada treballar als estables. No hi ha perill que les vaques et facin mal; aquestes bones bèsties són ben tranquil·les, però ja hi he estat aquest matí, i no m'agrada fer dues vegades seguides la mateixa feina.

Alguns nens es van unir al grup d'en Nono, en Hans i na Dèlia.

—Què voleu agafar? —va dir un d'ells.

—No ho sé. Què prefereixes tu? —va dir en Hans, dirigint-se a en Nono—. Ja ho veus: hi ha raïm, préssecs, peres, prunes, plàtans, pinyes, groselles i maduixes. Tria.

I amb el posat assenyalava a en Nono la gran plantació on es trobaven reunits. No només hi havia fruits de totes les latituds, sinó que els de les diverses estacions maduraven alhora; els arbres de la mateixa espècie es trobaven en tots els graus de maduresa, des de la flor fins al fruit madur, disposat per ser agafat. En aquell moment es trobaven al peu d'un superb cirerer, que ostentava bellíssimes cireres, negres i carneses.

—Oh, cireres! Quant de temps fa que no n'he menjat! —va dir en Nono, enlluernat pels fruits que penjaven damunt del seu cap.

—Doncs puja; jo et faré de cavallet —i entrellaçant les mans va indicar a en Nono que hi posés el peu per enfil·lar-se després sobre les seves espatlles.

Però encara no era prou amunt per arribar a les branques més baixes, i com que havia estat criat a la ciutat no havia après a enfil·lar-se a un arbre.

—Doncs mira —va dir un nen, vermell, gros i rabassut que s’havia quedat amb el grup—, això es fa així.

I abraçant l’arbre, s’hi va enfilat com un mico, i un cop ben instal·lat entre dues branques no va trigar a fer ploure una allau de fruits al davantal d’un company de sis anys.

En Nono mirar amb enveja el noi a l’arbre.

—Espera —va dir en Hans—, torno ara mateix —i dirigint-se a una mena de magatzem, va portar una escala que va recolzar en el cirerer.

—Ara pots unir-te a en Sandy. Però no vols més que cireres? No t’agraden les bananes i les pinyes?

—No sé què són, no les he vistes mai —va dir en Nono, ja instal·lat a l’arbre amb la boca plena de cireres.

—Bé, ja n’agafaré per a l’hora de dinar.

Na Mab va decidir-se pels bells penjolls de groselles que creixien en frondosos arbustos prop del cirerer.

—Que agradable és —va dir en Sandy— agafar un mateix el seu menjar.

—Sí, és molt agradable —va afirmar en Nono, menjant les guindes que acabava d’agafar, prenent amb més freqüència el camí de la boca que el dels cistells. Però com que les branques s’encorbaven sota el pes dels fruits, va poder satisfer la seva golafreria i a més omplir el cistell i el d’en Sandy, que ja havia baixat feia estona i recordava que ningú no havia pensat a recollir fulles, que es necessitaven per presentar els fruits a taula. Va deixar, doncs, el cistell a en Nono per dirigir-se a l’emparrat a recollir les fulles més maques.

Com que en Nono s’entretenia a picar algunes groselles d’aquí i d’allà, na Mab, que havia acabat la seva recol·lecció feia força

temps, li va agafar la mà i el va portar cap a la plaça on es trobava en Labor recollint la collita que portava cadascun dels nens i deixant-la sobre la molsa per col·locar-la després en piràmide a les cistelletes.

Ningú, en efecte, havia pensat a fer provisió de fulles, per això en Sandy va ser aclamat per tots quan va arribar amb un bon plec d'aquestes.

Quan els cistells van estar plens i ben guarnits, els nens es van dirigir cap a l'edifici que en Nono només havia pogut entreveure quan va baixar amb el carro.

En Toto, na Mab, na Biquette i na Dèlia, que decididament el van prendre sota la seva protecció, anaven amb ell.

En Nono s'admirava de veure els nens abandonats a la seva sort, ja que na Solidària, na Llibertat i en Labor, a banda de les seves curtes i escasses aparicions, desapareixien sense donar més senyal d'existència.

—Això et sorprèn, però cada dia passa el mateix —va respondre en Hans—; no se'ls veu sinó quan se'n té necessitat. Aleshores, sense buscar-los, apareixen davant nostre, com si endevinessin que ens cal la seva ajuda.

—I quan un no és bo, com se'l castiga? Qui castiga aquí?

—Ningú —va respondre na Mab—. Com vols que no un sigui bo, quan no se'ns impedeix divertir-nos al nostre gust i ningú ens obliga a fer el que no ens agrada?

—Bé, però qui té cura del jardí i dels arbres, i de les vaques que us subministren la llet?

—Nosaltres! És molt agradable cavar, regar, sembrar; ja ho veuràs. Sobretot, si cal, en Labor és allà per ajudar-nos amb la seva tropa de genis, que quan cal es posen a fer al treball més dur perquè es faci sense esforç. Però ja tindràs temps de veure-ho, ja que has de quedar-te entre nosaltres. Ja hem arribat.

V. La golafreteria castigada

l'edifici cap al qual s'havien dirigit els nens estava emplaçat sobre una ampla esplanada ben arenada, tallada per amplis espais coberts de molsa, alguns dels quals ostentaven frondosos arbres, sota els quals els nens que no havien recol·lectat fruits o no havien munyit vaques havien col·locat grans taules quadrades, que en aquell dia, en honor del nouvingut, s'havien unit pels extrems, però que ordinàriament es col·locaven separades, cobertes amb estovalles netes i plenes de plats i safates adornades amb senzills i càndids dibuixos.

Les cadires marcaven el lloc de cada comensal.

Els que anaven arribant col·locaven els seus fruits sobre fruiters de la mateixa porcellana que els plats. Allà hi havia una mostra de gairebé totes les menes de fruites, no només pomes, peres, raïm, albercocs, dàtils, taronges i plàtans, sinó una infinitat d'altres que en Nono no havia vist mai, i alternadament hi havia pastissos de formes variades, obra de l'enginy d'en Labor, col·locats en formoses safates. Flors en gerros artístics combinaven l'esplendor dels seus colors amb el més atenuat de les fruites.

Altres nens posaven la untuosa llet en preciosos pots de terrissa, de formes elegants i tons harmoniosos, la qual cosa feia tant de goig com un perfum discret afalaga l'olfacte, omplint la boca d'aigua als menys golafres.

Quan tots van haver arribat i la taula estava perfectament disposada, cadascú es va asseure segons els seus gustos i preferències al costat del camarada que més l'atreia provisionalment.

En Nono es trobava entre els seus nous amics, que li digueren els noms dels que es trobaven més a prop. Davant tenia en Getchen, en Fritz, na Lola, en Vini, en Bepo, na Pat i n'Estrella. Semblava

que es trobés en un comunió cosmopolita, allà hi eren representats els noms que s'usen en totes les nacions del món.

Fins i tot hi ha via representació d'infants negres i d'altres amb ulls oblics.

Tots reien i xerraven amistosament, com havia dit na Mab, sense preocupar-se de quin racó del món havien vingut.

Les copes van circular al voltant de la taula, cadascú escollia al seu gust; uns prenien de tot mentre que d'altres s'afartaven del que de moment era l'objecte de la seva preferència; però la distribució es va fer molt cordialment, ja que la gana més voraç no perd la calma quan sap que té amb què satisfer-se àmpliament.

—Vull servir-te —va dir na Mab prenent una copa—. Què prefereixes: préssecs o raïms?

—No —va dir en Hans—, són millors les bananes que he agafat per a ell.

I cadascun posava al plat d'en Nono les seves fruites preferides.

—Ja menjaré de tot —va dir en Nono, i es va posar a pelar una banana, seguint les indicacions d'en Hans.

Però es va aturar al primer mos.

—Que no t'agrada? —va preguntar en Hans una mica contrariat, perquè esperava que fes exclamacions de plaer.

—Sí —va dir en Nono—, no és dolent, però m'agrada més el raïm —i va picar el raïm que na Mab li havia posat al plat. Però després d'haver menjat alguns grans, es va declarar vençut. Abandonant el raïm al plat, el va rebutjar suaument, observant amb tristesa les copes amb fruites tan diverses i apetitoses que moments abans li semblaven poques per saciar la seva voracitat, i que, ja fart, mirava amb desdeny.

—Què tens? —van dir alhora na Mab i en Hans, els seus veïns a dreta i esquerra, observant els seus actes i l'expressió del seu rostre.

—No tinc gana! —va contestar amb un to tan llastimós com si anunciés la més gran de les desgràcies que pogués succeir.

—No t'agraden aquestes fruites tan formoses? —va dir na Mab.

En Nono va moure el cap negativament.

—Et trobes malament? —va preguntar en Hans.

—Tens alguna pena? —va afegir na Mab, amb aquella expressió de gràcia femenina que participava dels tons maternal i fraternal. Na Biquette i na Dèlia, veient el que passava, envoltaren en Nono i manifestaren també el més afectuós interès.

Avergonyit i confús, en Nono va acabar per declarar que, fart de la mel de les abelles i dels gerds i les maduixes, la seva golafreteria l'havia induït encara a afartar-se de cireres mentre les agafava i, per tant, el seu estómac, dilatat com un sac ple, estava a punt de rebentar i es negava a rebre un àtom més de menjar.

—Beu una mica de llet —va dir na Dèlia—, així et trobaràs millor, i després menja't aquest préssec tan bonic.

En Nono va intentar beure algunes gotes, però la llet li va causar repugnància.

I llançant una mirada d'avarícia impotent cap a aquelles fruites suculentas que encara atreïen la seva mirada, el jove golafre va haver d'acontentar-se veient com els seus companys, desbordant felicitat i alegria, picaven d'una part i d'una altra les fruites de la seva preferència, i es va prometre ser més prudent en el futur moderant la seva golafreteria.

Excitada la curiositat de tots per la menció que havia fet del seu menjar al bosc, va explicar les seves aventures amb el pinsà, les

abelles i els escarabats, que van servir com a conferència de sobretaula, i valgueren a l'orador felicitacions per part dels oients.

Un cop va acabar l'àpat, van desaparar la taula i s'emportaren les estovalles i els tovallons als armaris corresponents i la vaixela a la cuina, on, per mitjà de màquines inventades per en Labor, es rentaven i s'eixugaven soles, i per últim es col·locaven en aparadors que adornaven la cuina, la qual es trobava situada en un pavelló un xic distant de l'edifici, ocult per una cortina d'arbres, arbustos i flors; les taules i cadires es van col·locar convenientment a prop de les parets del saló.

Quan tot va quedar en ordre, els nens s'escamparen pel jardí discutint els jocs amb els quals pensaven divertir-se: moltes nenes, la majoria, volien jugar a ser mares o mestres d'escola, vagues reminiscències dels seus jocs abans d'arribar a Autonomia; els nens s'inclinaven pel marro, el pas o la baldufa; i després de declarar el punt suficientment discutit, van acabar per organitzar-se en grups i jugar cadascú al que li va donar la gana.

Després, de mica en mica, es van anar desprenent dels grups alguns individus, atrets per altres que semblaven inspirar noves i grans simpaties; hi va haver nens que es van acostar on les nenes jugaven a nines, com fascinats per una certa encantadora dolçor, i nenes d'empenta i caràcter inquiet que recollint-se i subjectant-se les faldilles amb agulles, quedant com si portessin calces curtes, saltaven sobre els seus companys més àgils com una llagosta, cridant: «A la una li donava la mula, a les dues li donava la guitza», i esperonaven graciosament en saltar la part posterior del company, que estava inclinat perquè grimpeessin tot esperant que el reemplaqués el primer que cometés una infracció de les lleis del joc.

Insensiblement els grups s'havien anat barrejant i se n'havien anat formant d'altres fins a arribar a poc menys que a esgotar el catàleg de jocs infantils.

En Nono, que va debutar jugant a les quatre cantonades amb en Hans, na Mab, na Biquette i na Dèlia, es va trobar al final compromès en una partida de gallina cega, amb una vintena de

nenes i nens, comptant ja amb un respectable nombre d'amics, entre els quals es distingia na Cosàlia, formosa mulata de Guadalupe, i en Dudú, sòlid negre congolès. Na Mab i en Hans formaven part d'un grup ocupat a resoldre endevinalles que cadascú proposava per torn. Na Biquette i na Dèlia saltaven a la corda.

Els que es cansaven de jugar anaven a reposar a l'escalinata, on, asseguts, seguien amb la vista els jocs dels seus companys.

El sol s'havia amagat feia poc, la foscor queia amb lentitud, però la nit s'anunciava dolça i tranquil·la i les veus dels jugadors es van extingir a poc a poc.

Na Solidària va aparèixer al capdamunt de l'escalinata:

—Fills meus —va dir—, us preparo una sorpresa. Una companyia de gimnastes s'ha ofert per fer una representació dels seus exercicis aquesta nit. Es tracta de rebre'ls bé. On voleu que es faci l'espectacle, a la sala de teatre o a fora?

—Sí, sí, a fora és millor! —van exclamar els nens, que s'havien aplegat i acollien la notícia amb entusiasme.

—Doncs fil a l'agulla. En Labor us ajudarà.

Mentrestant els nens aplaudien i saltaven d'alegria.

VI. Fi de vetllada

Is nens van córrer al magatzem on es guardaven les eines i els accessoris per a aquest fi, i allà, ajudats per en Labor i per alguns dels seus petits genis, van treure fustes i teles i les van dur a l'esplanada.

Davant dels graons de l'escalinata, que havien de servir de seient als espectadors, van aixecar un immens tendal quadrat.

En Nono es va meravellar de veure la intel·ligent activitat dels petits genis d'en Labor. Amb la seva ajuda, els pals més pesats eren transportats per mitja dotzena de nens tan fàcilment com si es tractés d'un bastonet sense importància; les teles que formaven el tendal, malgrat la seva pesantor, es van estendre sense el més mínim esforç aparent.

Aquells dimoniets eren homenets contrafets, de no gaire bon veure, que portaven vestits vermells amb una caputxa iguals que els dels gnoms que havia vist com a marca d'un fabricant de màquines de cosir o a les làmines dels llibres de contes. Eren àgils com micos, forts com bous i, encara que d'aspecte lleig, estaven sempre alegres i amables i disposats a fer una broma per riure a costa del que prenien per beneit. Així, per exemple, hi havia en Dick, ocupat a aixecar un pesat pal, que s'entretenia a estirar dissimuladament la punta de la caputxa d'un nan d'aquells; aquest, que fingí no notar-ho, es va apanyar de manera que va enganxar el vestit d'en Dick a l'extrem superior del pal en el moment que es feia l'últim esforç per elevar-lo; i el pobre Dick va quedar suspès a l'aire, agitant braços i cames com una aranya. Instantàniament va quedar lliure de la perillosa posició, no sense que l'autor de la farsa gaudís rient sorneguerament.

A banda d'aquest incident, tot va marxar sense dificultat, i poc temps després la improvisada sala d'espectacle ja estava a punt,

amb petits trapezidis, anelles, paral·leles, trampolins i altres aparells gimnàstics.

La il·luminació va córrer a càrrec de la fada Electrícia, una altra companya d'en Labor, que sabia fer les coses en gran i deixar satisfeta la seva clientela. Focus enormes, col·locats en elevats suports, escampaven una llum blanca, lleugerament blavosa com un llamp lunar. S'hi veia tan clar com a ple dia.

En Labor es va assegurar de la solidesa de les amarres i dels aparells i quan ho va haver trobar tot bé, va dir:

—Tot està bé i ferm. Ja poden venir els vostres artistes.

—I heus aquí l'estança que se'ls ha preparat —va dir na Solidària, obrint la porta que ocultava l'entrada d'una altra botiga que hi havia just al costat, formant una elegant sala on els artistes podien romandre, i que, encara que petita, tenia les proporcions necessàries i es trobava guarnida amb gust, ostentant la rica varietat de flors dels parterres d'Autonomia.

—Com que tot està en ordre, prenguem seient —va dir en Labor.

—N'Electrícia pot avisar els artistes que la seva sala està llesta —va afegir na Solidària.

A continuació es van dirigir tots a l'escalinata i van asseure-s'hi. Es va fer un profund silenci i una orquestra invisible encantà l'auditori, preparant l'aparició dels artistes, els quals, quan encara no s'havien extingit les vibracions de les darreres notes, es van presentar produint una alegre exclamació de gratitud i alegria en aquell públic infantil.

Els artistes eren cinc: quatre d'ells representaven perfectament unes granotes enormes de color verd amb tons i reflexos grocs, i el cinquè era un capgròs picaresc que accentuava la nota simpàtica de la companyia.

Col·locats en línia davant de l'escalinata, els artistes van saludar l'assemblea, obrint una bocassa colossal i uns ullassos de la més

marcada estupidesa, cosa que va produir una riallada general a la concurrència.

De seguida van adreçar-se als trapezis i les anelles, i van desenvolupar una sèrie d'exercicis d'agilitat, força i gràcia. El capgròs, que era el clown de la companyia, repetia els exercicis de les granotes, però recarregant-los amb incidents còmics i fent-los tan ridículs i graciosos que es va guanyar principalment la simpatia del públic i per a ell van ser els més grans i més entusiastes aplaudiments.

Acabada una sèrie de contorsions, cabrioles, caigudes, suspensions atrevides, airosoes o còmiques, els artistes van formar novament en línia i van saludar, mentre l'assemblea els tributava una ovació.

Després, instantàniament, van desaparèixer els vestits de granotes, i van aparèixer amb uns vestits cenyits de color blau cel, amb brodats i finíssims lluentons de plata, que els donaven l'aspecte de boniques papallones.

I com que els joves espectadors van reconèixer cinc dels seus camarades que en secret els havien preparat aquella sorpresa, redoblaren els seus aplaudiments amb un entusiasme que tocava el deliri.

Per la seva banda, els artistes, impassibles, saludaren, i a les paral·leles es van lliurar a noves sèries d'exercicis diferents dels anteriors però no menys graciosos i elegants, que van fer arribar al màxim l'admiració, l'alegria i l'entusiasme de la concurrència.

La companyia va finalitzar l'espectacle, va saludar i es va retirar al saló de descans.

Durant els exercicis la música no va parar de sonar, oculta sempre, però unint el seu ritme al moviment dels gimnastes.

En Nono obria desmesuradament els ulls i, per la natural tensió dels músculs facials, va obrir la boca, i va quedar inconscientment convertit en un pocapena.

—Has vist —va dir al seu veí Hans —quina gràcia que fa el petit?
Com es diu?

—Ahmed —contestar en Hans, que estava no menys entusiasmat—. I has vist el gran? Com se sostenia amb els talons a l'escala de cap per avall!

Tots intercanviaven reflexions per l'estil, sense esgotar el seu entusiasme sobre els exercicis que més havien atret la seva atenció.

—Apa, ja n'hi ha prou— va dir n'Amorata, una altra germana de na Solidària que acaba de fer una aparició sobtada—, cal pensar a anar a dormir: se us comencen a inflar els ulls de son, però abans heu de rebre notícies dels vostres pares, com us he promès per a cada nit.

I a un senyal seu, els gnoms d'en Labor van col·locar una gran tela blanca al fons de la tenda. De sobte, es féu una foscor completa i un feix lluminós que partia d'un aparell va traçar un cercle sobre la tela blanca.

En Nono no comprenia què significava allò, i desitjava saber si ell, acabat d'arribar, rebria també notícies de la seva família.

Amb els ulls fixos en el cercle lluminós, va veure primer una lleugera boirina que es movia i es dividia per reunir-se ràpidament en punts que van acabar per formar una clara imatge que en Nono va reconèixer de seguida.

Era el menjador de casa seva. Una porta entreoberta permetia veure una altra peça on el germà gran es preparava per anar a dormir.

Assegut a la taula, al menjador, el pare llegia el diari; na Cendrina, a prop del pare, escrivia la seva lliçó de l'endemà, i la mare cosia a l'altre extrem de la taula.

Trucaren a la porta de l'habitació i la mare va anar a obrir; era la portera, que portava una carta.

La portera tenia ganes de xerrameca, però la família estava impacient per conèixer el contingut de la carta i no van fer cas de la portera en absolut.

La mare va obrir la carta i la va llegir en alta veu; era de na Solidària, que enviava notícies del seu protegit.

Na Cendrina, que va escoltar atentament, va expressar el desig de tenir aventures com el seu germà, però se li va retreure que això de les aventures no era cosa de nenes.

—En això s’enganyen —va pensar en Nono, que es veia envoltat d’igual nombre de nenes que de nens.

Fins i tot en Titi va tenir enveja d’un país en què semblava que es podia viure sense tancar els nens durant dotze hores en un taller.

Després la imatge es va esborrar, el cercle lluminós es va estrènyer fins a desaparèixer i la llum va inundar de nou la sala.

—Mab —va dir en Nono, dirigint-se a la seva amiga—, has vist el pare i la mare?

—Sí —va respondre la interrogada—, i també la meva germaneta May que jugava amb el nostre bonic gat blanc i negre.

—No —va replicar en Nono—, si jo et parlo del meu pare i de la meva mare.

—Ah! —va exclamar rient na Mab—, no me’n recordava; no sé com es fa, però passa que amb una sola imatge a la tela cadascú veu el que li interessa directament, i res més.

—Sí —va afegir en Hans—, és una llanterna màgica ben estranya. Tu has vist els teus pares; jo els meus; cadascú, els seus, sense veure res del que els altres veien.

En Nono quedà sorprès, però com que aquell dia havia vist coses tan fantàstiques s'anava habituant a les coses extraordinàries, encara que sense perdre la facultat d'admirar-les.

La minúscula població d'Autonomia va pujar els graons de l'escalinata i en Nono, seguint els seus companys, es va trobar al peristil, on es va obrir una gran porta que donava accés a un vestíbul on hi havia diverses portes i una escala que menava als pisos superiors.

—Vine —va dir en Hans a en Nono—, les nostres habitacions són al primer pis; al costat de les nostres n'hi ha una de desocupada que serà per a tu.

L'eixam de nens es va dispersar per l'escala i els corredors, i en Hans, en Nono, na Biquette i na Mab es van dirigir a la dreta.

—Ho veus? —va dir en Hans entrant en una habitació on va tocar un botó que ho va inundar tot de llum—, et pots quedar aquí. La meva habitació està al costat; la de na Mab, al davant, i les de na Biquette i na Dèlia, una mica més separades però al mateix corredor.

En Nono va veure que l'habitació era espaiosa, il·luminada i airejada durant el dia per una finestra que donava al jardí, i estava graciosament moblada amb un llit amb llençols i vànoves fines i d'enlluernadora blancor; en un racó hi havia el lavabo, i un armari, una taula i dues cadires completaven el mobiliari.

—Té —va dir na Mab, deixant sobre la taula tres o quatre llibres que va portar de la seva habitació—. M'havia oblidat de deixar-los a la Biblioteca i, aprofitant aquest oblit, aquí els tens per si vols llegir abans de dormir.

—Si durant la nit tens set, beu això —va dir en Hans, mostrant una gerra de llet que hi havia sobre la taula.

—Si la llum et molesta —va afegir en Dick, que també va voler contribuir a la introducció d'en Nono—, no has de fer res més que tocar aquest botó —i, unint l'acció a la paraula, va deixar

l'habitació a les fosques per un moment, i ràpidament va reaparèixer la llum.

En Nono, cansat de tantes i tan variades emocions, va donar a tots les gràcies, va saludar cadascú amb un petó, i quan van haver sortit es va ficar al llit i el silenci va regnar al palau.

VII.El treball a Autonomia

ra ja ben entrat el dia quan a en Nono el va despertar un grup de companys que van envair la seva habitació.

—Hu, hu! El mandrós! —va dir na Mab amb expressió burlesca i fent unes banyes amb les mans al front apuntant dos dits—. El mandrós, que dorm sota un sol que enlluerna! Hu, hu!

—Vinga, alça't —va dir en Hans—, que anem a treballar al jardí.

—No —va replicar na Mab—, perquè ahir em va prometre que vindria a munyir les vaques amb mi.

En Nono es va aixecar i es va vestir ràpidament.

Els nens del grup van aixecar els llençols, van estovar el matalàs i van fer el llit, mentre que les nenes escombraven, treien la pols i ho deixaven tot en ordre, de manera que l'habitació va quedar endreçada en un obrir i tancar d'ulls.

Acabada aquesta operació, els nens es van dirigir a una sala del pis de baix disposada per al servei de banys, en la qual hi havia dues piscines grans, netes i formoses, una d'aigua a temperatura natural i una altra d'aigua tèbia per als fredolics; a més, al voltant de la sala, hi havia aparells per a tota classe de dutxes.

En un instant es despullaren tots, formant un grup encantador en el qual les modulacions graciosament timbrades d'una xerrameca contínua, els reflexos de la llum sobre una pell llisa i rosada i la correcció absoluta de les formes constituïa un quadre de sublim bellesa.

Un cop van ser tots banyats, secs, vestits i amb més ànims que un Samsó, es van dirigir a esmorzar al menjador, on se'ls va servir llet, xocolata i cafè.

Na Biquette va portar de la cuina una xocolatera plena de suculenta xocolata, en va omplir una gran tassa i va dir a en Nono:

—Té, ho hem preparat especialment per a tu.

—I heus aquí una excel·lent galeta ben untada de llard —li va dir na Dèlia, que feia estona que es dedicava a preparar aquelles apetitoses torrades.

En Nono va donar les gràcies a tots i va endrapar de gust, mentre els altres feien el mateix.

Tan bon punt van satisfer aquella necessitat, l'estol es dispersà. Na Mab va agafar en Nono de la mà i el va portar cap als estables, però les vaques ja havien sortit a pasturar.

En travessar els estables, na Mab va fer observar al seu company la neteja que hi dominava, tan diferent del que recordaven haver vist en els camps dels països d'on procedien, ombrívols, bruts i pudents.

Hi havia grans sales, perfectament il·luminades, el paviment de les quals estava format per lloses amples i ben unides, amb un lleuger pendent per menar els líquids als canals que els portaven a l'exterior. També hi havia sòlides separacions formades per planxes de tall elegant per separar cada animal, on s'hi movien còmodament; menjadores plenes de fenc; una capa de palla fresca renovada amb freqüència; una bonica placa de marbre a cada lloc amb el nom del seu ocupant... així eren els estables d'Autonomia.

—Veus que ben allotjats tenim els nostres animals? —li va fer veure na Mab—. Aquesta és la menjadora de la meva preferida, de la meva Blanqueta. Veus el seu nom aquí? Anem al prat a buscar-la.

Després de travessar l'estable, van obrir una gran porta que donava al prat on pasturaven tranquil·lament les vaques.

Alguns autonomians les munyien.

—Heus aquí la meva Blanca —va dir na Mab, corrent cap a una d’elles, que va llançar un alegre mugit en veure la seva mestressa, qui, passant-li els braços al voltant del coll, li besà el musell—. Mira que neta que és. Som companyes i no oblida mai que sempre li porto llepolies.

Dit això, na Mab va treure’s de la butxaca un grapat de sal que l’animal va assaborir amb delícia. Després, prenent un banquet a i un pot, la nena es va disposar a munyir la vaca.

Després d’una estona d’exercici, va proposar a en Nono que munyís ell també.

En Nono va substituir-la, però els seus inexperts dits, que servien malament la seva voluntat, no van aconseguir extreure una sola gota de llet, amb gran disgust, perquè en veure la facilitat amb què na Mab la feia caure al pot li va semblar una operació molt senzilla.

No obstant això, a força d’assajos i d’explicacions de la seva amiga, va aconseguir treure algunes gotes de llet, la qual cosa va causar una gran alegria a tots dos nens, com si haguessin fet una meravella. I en Nono, que començava a desanimar-se, va agafar nous ànims, però na Mab va ocupar novament el seu lloc i no es va moure fins que va haver omplert la galleda.

En Nono, a qui no agradava el paper d’espectador, es va posar a agafar flors de les moltíssimes que hi havia al prat, i com que n’havia fet una gran recol·lecció, va tenir la idea de fer una sorpresa a les seves amigues, na Mab i na Dèlia, que tan complaents havien estat amb ell. Es va instal·lar a l’ombra d’un bell noguer, i amb les flors recollides va trenar unes formoses garlandes combinant els colors de la manera que li va semblar més harmònica.

Acabava la segona garlanda i en començava una tercera quan, en aixecar la vista, va veure na Mab que el contemplava.

—Què fas? —li va preguntar—. Per a qui són aquestes boniques garlandes?

—N'hi ha una per a tu —va respondre en Nono, arreglant-la sobre els seus cabells.

—És per a mi aquesta preciosa garlanda? —va exclamar na Mab amb moltíssima alegria i corrent a mirar-se en un rierol que corria a la vora del prat.

Després va tornar dient:

—Necessito petonejar-te —i va fer dos forts i sonors petons a les galtes d'en Nono.

—Aquestes —va dir en Nono, mostrant les que acabava de fer— són per a na Dèlia i na Biquette—. I col·locant-se-les al braç per tal que no s'espatllessin, va anar a buscar la galleda de na Mab per portar-lo a la lleteria. Després van anar a cercar les seves dues amiguetes.

Van anar al jardí i hi van trobar en Hans que, amb alguns companys, cavava en un lloc apartat per fer alguns experiments.

Havien llegit en un tractat de jardineria que empeltant arbres de la mateixa espècie es podien obtenir fruits diferents en el mateix tronc i roses de diferents colors en un mateix roser, i desitjosos d'assegurar-se'n, volien fer plantacions de les espècies que es proposaven empeltar. En Nono va admirar l'ardor amb què removien la terra, cavant i preparant els adobs que se'ls havia indicat com a més convenients per als efectes que es proposaven experimentar.

En Hans no sabia on eren na Biquette i na Dèlia.

En Nono i na Mab van anar més lluny, i van trobar na Biquette en un dels hivernacles tenint cura de les plantes que allà es conreaven.

A la vista de la formosa garlanda que se li dedicava, na Biquette va aplaudir i va saltar d'alegria. Totes les companyes van deixar la seva feina per anar a admirar la garlanda, i en Nono es va comprometre a ensenyar-los a fabricar-ne.

Quan li van preguntar on podia ser na Dèlia, na Biquette va assegurar que la trobarien a la part del jardí dedicada al cultiu de grans.

Na Mab i en Nono es van dirigir corrent al lloc indicat, i van trobar na Dèlia amb un pinzell a la mà, agafant una pols groga que molts de vosaltres deveu haver vist a les flors quan estan completament obertes. Amb aquest mateix pinzell, na Dèlia tocava el calze d'altres flors diferents.

—Què fas? —van preguntar na Mab i en Nono amb curiositat.

Na Dèlia va respondre que el professor Botànic els havia explicat que creuant certes plantes entre elles s'obtenien grans d'una espècie diferent de formes i de colors, que és el que s'anomenen híbrids.

I com que en Nono no entenia ni una paraula del que deia, perquè mai en la seva vida havia obert un llibre d'història natural, na Dèlia li va explicar com es forma el gra a les flors.

—Aquesta pols que recullo —va dir— surt d'una bosseta anomenada antera, i és recollida per una altra part de la flor que es diu estigma; normalment els dos òrgans es troben en la mateixa flor, però hi ha certes espècies en què es troben separats.

«En el primer cas, la planta es diu que és hermafrodita; en el segon, els peus que tenen les antereres s'anomenen mascles i els que recullen la pols són femelles, i són aquestes les que produeixen el gra.

L'estigma condueix els grans de pols groga que ha recollit a un gland que s'anomena ovari i allà es fa gran mentre creix també l'òrgan que els ha recollit. Així es formen les fruites com ara les

peres i les pomes; les llavors de l'interior són el gra produït pels granets de pols groga.

En estat lliure els insectes que vénen a buscar aliment a les flors presten aquest servei, tot transportant aquesta pols groga d'una flor a una altra.»

En aquell cas na Dèlia, amb el seu pinzell, reemplaçava els insectes, només que en lloc de portar la pols groga anomenada pol·len a flors idèntiques, la portava a flors de gèneres diferents amb el propòsit de crear una nova varietat.

Però mentre donava aquelles explicacions i mostrava a en Nono, en una flor que havia agafat, els òrgans que enumerava, na Dèlia es fixava en la garlanda que portava na Mab i en la que en Nono portava encara al braç.

En Nono, que l'observava i va endevinar el seu desig, es va afanyar a dir-li:

—La veus? És per a tu —i la hi va posar al cap. Na Dèlia es va manifestar no menys agraïda i contenta que les seves amigues na Mab i na Biquette, i a les altres que van anar a admirar aquella manifestació de fraternitat i bon gust artístic els hagué de prometre també que els les ensenyaria a fer.

Allò va ser un èxit, com es diu en l'argot artístic; durant vuit dies no es va pensar en una altra cosa a Autonomia que en la confecció de garlandes, fins que es van esgotar els prats, es van saquejar una mica els jardins i no sé si se n'haurien salvat els hivernacles si un nou joc no hagués vingut a operar una desviació del pensament, fent-los abandonar les garlandes.

Amb tot això va arribar l'hora de dinar. Les taules es van servir també a l'exterior, sobre l'esplanada, perquè el temps era esplèndid, i en Nono, que aquesta vegada tenia fam, va poder gaudir no només de les fruites que li agradaven, sinó també de moltes altres que no coneixia i que no havia vist en la seva vida. Quan va estar tip, com si cometés una falta, es va ficar dissimuladament a la butxaca mitja dotzena de fruites semblants a

pomes, el nom de les quals desconeixia, però que li van semblar excel·lents, i que, quan es va aixecar de la taula fingint un pretext, va portar a la seva habitació.

VIII. L'escola

n aixecar-se de la taula, els nens es van escampar pels jardins, organitzant tota classe de jocs.

En Nono va baixar de la seva habitació i es va barrejar amb ells, però un grup de senyorettes de cinc a set anys li va demanar que comencés ràpidament les seves lliçons sobre l'art de teixir les flors, i va accedir al seu desig.

Es trobava en aquell grup quan una hora després van venir a buscar-lo en Hans, na Mab i companyia.

—Anem a l'escola —li van dir—, véns amb nosaltres?

—Veuràs com ens divertim —va afegir en Dick, que s'havia unit a ells.

En Nono, que no desitjava altra cosa que veure novetats, va prometre als seus deixebles continuar la seva lliçó l'endemà i va seguir el grup dels estudiants.

Van entrar en una espaiosa sala que hi havia a la planta baixa on, convenientment col·locades, hi havia taules i cadires; però no d'aquestes taules i bancs d'una sola peça que ocupen tot l'ample d'una sala, que amb prou feines deixen passar i on és difícil canviar de lloc, sinó tauletes quadrades per a un sol escolar, que podien transportar a voluntat i disposar com es volgués, perquè als escolars ningú els privava de reunir-se per grups.

En Nono i els seus amics es van instal·lar còmodament en una d'aquelles taules, i molts altres companys es van situar igualment en diferents punts de la sala.

Na Llibertat, que presidia les lliçons, procurava més aviat atreure o suggerir preguntes dels nens que omplir el cap d'idees que no solen comprendre.

Una vegada asseguts tots, na Llibertat va consultar als escolars l'assumpte de la lliçó del dia.

—Expliqueu-nos la història de la impremta —van dir uns.

—No, expliqueu-nos astronomia —van dir uns altres.

—Millor és que ens expliqueu la formació de la Terra.

—La geografia és més divertida.

—Ja es va explicar ahir —protestaren algunes veus.

—Fem problemes —va dir un grup de vailets de deu a dotze anys.

—Tot el que vulgueu —va dir na Llibertat, somrient—, però el primer és entendre. Per on començarem?

—Comencem pels problemes, si es vol, però continuem després per la geografia.

—Sí, i ja no quedarà temps per a l'astronomia —digueren alguns, descontents.

—Ni per parlar de la formació de la Terra —van afegir d'altres.

—I encara menys per explicar-nos alguna bonica història —va insistir un grup dels més petits.

—Amb bona voluntat es pot arreglar tot. Pel que sembla, voleu que la primera part de la nostra jornada es dediqui a resoldre problemes; de seguida passarem a la geografia, i demà sens falta ens dedicarem a la formació de la Terra. Pel que fa a l'astronomia, aquesta tarda, després de dinar, em sembla plenament indicat ocupar-nos en l'estudi a cel obert quan brillin les estrelles.

—Sí! Sí! —van exclamar la major part dels deixebles.

Però en un racó, el grup de nens que havia demanat històries protestava, no volien esperar ni un dia més, i amenaçaven de marxar si no se'ls concedia la petició.

Na Llibertat va agafar un llibre de la taula i els el va donar, dient:

—Com que només voleu històries —va dir—, aquí teniu on escollir: entre elles hi ha la de Gutenberg i la del descobriment de la impremta. Retireu-vos a un racó o aneu al jardí, si voleu, i llegiu tant com us plagui.

Arreglades així les coses, es féu el silenci i començà la lliçó.

Na Llibertat va dictar alguns problemes que diversos alumnes, un després de l'altre, resolien en el quadre. Després, uns altres els dictaven i els seus companys els resolien.

En Nono va observar que un dels alumnes s'obstinava a parlar sempre encara que no li correspongués, s'encongia d'espatlles o feia gestos de menyspreu quan un dels interrogats no responia amb facilitat i semblava com si tingués el secret de conèixer millors solucions.

—Jacquot —aquest era el seu nom—, Jacquot —va dir na Llibertat—, dicta un problema.

En Jacquot enuncià un problema, en el qual s'hi tractaven hores, segons, litres i metres, i va quedar satisfet de la seva originalitat.

Ningú va trobar la solució d'un embolic tan complicat, i l'autor mateix, quan el van convidar a resoldre'l, es va veure en la mateixa situació que els altres.

Per excés de vanitat, el nen va quedar en ridícul i, com és natural, els seus companys se'n van burlar. Na Llibertat li va demostrar que era preferible fer problemes més senzills i raonar-los bé que no d'altres de complicats i incompresos, i va acabar demostrant el

defecte capital del seu problema: que era impossible trobar-hi una solució.

En Jacquot, bastant mortificat, va tornar al seu lloc, i aprofitant un moment en què ningú l'observava es va retirar.

Li va tocar a en Nono el torn de dictar un problema, i va presentar un que recordava haver resolt a l'escola, un que tractava d'un mercader que, després de comprar tantes peces de drap, de tants metres, per la quantitat de tant, es preguntava a quant hauria de vendre el metre per guanyar tant.

—El teu problema està ben plantejat —va dir na Solidària, que acabava de presentar-se als nens—, però ho està segons les regles egoistes que us ensenyen a les escoles d'un món on no es treballa si no és amb vista a especular sobre el proïsme. Aquí el problema es planteja d'una altra manera; en el teu lloc jo hauria dit: «Atès que un home té tantes peces de drap, de cadascuna de les quals en pot treure tants vestits, a quants amics podrà complaure donant un vestit a cadascun d'ells?». Veus, fill meu? —va afegir besant afectuosament en Nono—. Potser ets massa jove per apreciar bé la diferència, però quan estiguis en edat de comparar ja ho comprendràs.

Amb això va acabar la lliçó d'aritmètica i es va passar, com estava convingut, a la de geografia.

Na Llibertat va explicar als infants què era un continent, un golf, una illa, una península, un arxipèlag, i per mitjà d'un aparell semblant a una llanterna màgica, mostrava gràficament la representació del que explicava.

Perquè la lliçó fos menys feréstega, la il·lustrava amb relats que es referien a les explicacions, i durant la relació l'aparell feia desfilar sobre la paret les escenes animades de l'anècdota referida.

Fins i tot els partidaris de les històries van acabar abandonant el seu racó per escoltar la lliçó de na Llibertat.

D'altres, al contrari, que no hi estaven interessats o que sentien la necessitat d'estirar les cames, es van aixecar sense fer soroll i es van dirigir al jardí.

Per la seva banda, na Llibertat, que sabia que no s'ha d'abusar de l'atenció dels nens encara que se'ls vegi interessats en un assumpte (perquè la infància necessita moure's, agitar-se, córrer i fer soroll), va aixecar la sessió, i els nens, lliures, van córrer al jardí, on en Labor, amb alguns dels que havien preferit l'aire lliure, presidia els treballs del conreu.

En Nono va ser atret per un grup que, a prop d'una farga portàtil, treballava en la recomposició d'eines i instruments per llaurar.

Veia les espurnes blaves i vermelles, semblants a focs artificials, veia com el ferro incandescent saltava al xoc del martell, i va voler fer brollar guspines també, després de fer-se explicar el que era necessari perquè el seu treball resultés utilitzable.

Va arribar la nit quan en Nono, que en tot s'havia barrejat, creia que no havia arribat ni a la meitat de la jornada, que li va semblar curta perquè l'havia emprat bé i l'havia gaudit feliçment.

Després de la lliçó d'astronomia, que va tenir lloc en acabat de sopar en un observatori situat en una torre del palau, n'Amorata, segons el costum, els va donar notícies dels seus pares i a continuació tothom va anar al llit.

Abans, però, els amics d'en Nono el van portar a la Biblioteca, on van escollir dos volums, els títols i les formoses làmines del quals li van prometre meravelles.

Quan va ser a l'habitació, en Nono, que durant el sopar també s'havia guardat a la butxaca algunes fruites de la taula, va voler sumar-les a les que havia agafat al migdia. Però en obrir el calaix de l'armari, en lloc d'aquelles apetitoses fruites que havia guardat va veure amb terror i sorpresa que hi havia espantosos gnoms que li feien gestos amenaçadors i de menyspreu, alhora que els que treia de la butxaca se li enfilaven pels braços pretenent arrossegar-lo.

En Nono, posseït per un gran espant, va llançar un crit penetrant. Na Solidària va aparèixer al seu costat, i amb un senyal va fer desaparèixer aquell eixam de minúsculs enemics.

En Nono estava tremolant.

—Tinc una part de culpa del que et passa —va dir na Solidària—. Hauria hagut de prevenir-te que en aquest país no passa com en el món d'on vens, on totes les precaucions, astúcies i maldats són poques per garantir-te la subsistència. Aquí no has de témer, mai no et faltarà de res i, per tant, aquestes fruites que t'has guardat mai te les hauries pogudes menjar, perquè a la taula sempre en tindràs més de les que necessites. Allà tindran el seu aspecte natural, però aquí, com que són un defecte, com que no serveixen per compartir sinó que són una mostra de maldat, com a càstig a aquells que es deixen endur per l'avarícia, es transformen en aquestes criatures, les qual si haguessin sigut més, t'haurien dut al territori del nostre enemic Monàdio abans que jo els ho hagués pogut impedir.

«Per aquesta vegada quedes lliure a canvi de l'ensurt, però no hi tornis.»

I després de besar en Nono, va desaparèixer com havia vingut, mentre el nostre protagonista, avergonyit i temorós, s'allitava tremolant, sense aconseguir esvaïr la por que li havien causat aquells horribles monstres.

IX.El passeig

a feia una bona temporada que en Nono estava a Autonomia, i li semblava que el temps havia passat com en un somni, en calma feliç, en treballs i plaers variats, que impedièn un sol instant de tedi als nens.

En Nono coneixia ja tots els companys pel seu nom, sabia qui i què eren els seus pares i d'on procedien.

La major part del temps, les hores d'escola, les passaven a la gespa dels jardins; però per variar s'havia projectat, feia ja alguns dies, un llarg passeig a través dels boscos que envoltaven el país d'Autonomia. Finalment, el dia assenyalat va arribar.

La vigília es van fer tots els preparatius necessaris per a l'excursió, que havia de ser al mateix temps una lliçó d'història natural.

Feien falta martells per arrencar trossos de roca, pales per arrencar d'arrel les plantes que haurien d'estudiar o portar a Autonomia, xarxes per agafar els insectes al vol, i tot el que en aquests casos utilitzen els naturalistes.

Els queviures s'havien posat en sacs o sarrons que els nens portarien a l'esquena; a més, cadascú portaria penjat a la cintura un saquet, un pot i un gotet de llauna.

Quan tots van estar disposats, es van posar en marxa, de bon matí, abans que els abusadors raigs del sol causessin molesta fatiga.

Na Iniciativa, un altre geni protector d'Autonomia, germana de na Llibertat i na Solidària, conduïa la columna.

Els nens marxaven parlant o cantant balades que n'Harmonia, filla de na Solidària, havia compost per a ells.

Quan van arribar a senders poc coneguts van començar a descobrir algunes espècies menys comunes que havien de servir de base de la lliçó a la primera parada.

Allà cadascú es va dedicar a cercar novetats al llarg del camí, sota les mates, entre les roques, tenint cura de marxar sempre en direcció al punt de parada.

En Nono va descobrir formoses flors en forma de got de coll prolongat, i va córrer ràpid i sufocat a mostrar la seva troballa a en Botànic, un dels seus professors, dient:

—Miri, senyor Botànic, quina bonica gàbia de mosques acabo de trobar! —i va entreobrir acuradament una de les flors, que estava trencada, i malgrat les seves precaucions es van escapar dues o tres mosques de reflexos verds i daurats.

En Botànic va agafar les flors, i posant-se les ulleres d'or damunt del nas, va dir:

—Aquesta és l'*Aristolochia clematitis*, de la família de les aristolòquies, i no una vulgar caixa de mosques. El que us ha pogut fer creure això és que, en efecte, quan aquesta planta floreix, la flor adopta una forma que deixa penetrar-hi petits insectes semblants als que veieu presoners. Però veieu aquests pèls plantats en sentit diagonal al llarg del coll a l'interior de la flor i la punta que es dirigeix cap al fons?

I acompanyant l'acció a la paraula, els mostrava l'interior de la flor oberta.

—Doncs mentre la flor no està fecundada —va continuar dient el professor—, aquests pèls, que permeten fàcilment l'entrada de les mosques, els impedeixen després, sortir-ne, fent l'efecte d'una trampa. Les mosques, agitant-se a la recerca de la llibertat, deixen caure sobre els estigmes de la flor el pol·len que portaven de l'exterior, i una vegada fecundada, els pèls cauen i deixen escapar les presoneres. Però abans s'obren i deixen anar el pol·len que contenen damunt les mosques i aquestes el duen a altres plantes.

Els va mostrar una altra flor en un estadi més avançat en la qual, en efecte, els pèls de l'interior estaven caiguts.

En Botànic era un ésser original que feia poc que habitava a Autonomia. Se sabia de memòria la història natural: a primera vista podia dir el nom, la família, el gènere, l'espècie, la residència i l'època de floració d'una planta, i la postura, si era un insecte. Era un veritable diccionari ambulat, però fora de la història natural era d'allò més càndid. Les seves mans eren maldestres i incapaces de qualsevol feina. Si, per exemple, volia ajudar els altres habitants de la colònia, era estrany que no tingués algun accident; a la taula, ajudant a posar un cobert, feia caure i esmicolava una pila de plats o abocava sobre les estovalles una o dues gerres de llet; quan no, la seva ajuda era innecessària, perquè sempre arribava tard i els seus retardats moviments produïen l'efecte d'una mímica ridícula.

En un principi, els nens van intentar de fer-li comprendre que sense la seva ajuda farien les coses més de pressa, però en Botànic, en el seu afany de mostrar-se servicial, persistia a servir-los a tots quan l'ocasió es presentava, de manera que els autonomians es resignaren a prevenir i evitar sinistres sempre que se'l veia amb ganes d'activitat.

Abans de presentar-se a Autonomia, ocupava una plaça de professor de fisiologia vegetal en un laboratori de París. Si hagués tingut tan sols una partícula d'ambició, una mica de flexibilitat de l'espina dorsal, si hagués sabut afalagar els homes de poder i hagués posseït l'habilitat necessària per donar una falsa interpretació a les veritats que es desprenien de les seves lliçons, és indubtable que hauria obtingut una alta plaça de grans honors i beneficis.

Però, absorbit per la seva passió preferida, l'estudi, no donava importància a aquelles petiteses. Gaudia extraordinàriament quan podia classificar alguna espècie nova o quan descobria un tret ignorat dels costums d'algun insecte.

Més d'una vegada, en el curs de les seves lliçons, li passava que formulava noves idees que deduïa dels seus estudis per aplicar-les

a la vida social, de manera que, amb freqüència, es trobava en contra de les teories que obliguen a ensenyar els homes que manen.

En Botànic no ho feia, ni molt menys, per esperit d'oposició: la veritat sigui dita, sovint exposava les idees més subversives sense adonar-se que formulava una forta crítica contra la societat on vivia, però aquesta senzillesa no els treia gravetat per la mateixa veritat científica que les reforçava. Per això mateix, places distingides, honors i suculentos pagues anaven a parar a col·legues menys competents, la ciència dels quals consistia més en lliçons apreses de memòria que en estudis personals, i els quals sabien disfressar les veritats quan per casualitat es trobava en les seves lliçons.

El resultat va ser que un dia, sota el pretext de l'estalvi, es va suprimir la càtedra d'en Botànic per així deslliurar-se del professor molest.

En Botànic va entrar després en un liceu on s'ensenyava la ciència oficial als fills d'aquells a qui es denomina «classe directora», però tampoc va saber o no va voler contenir la seva llengua, i com que al mateix temps era d'un caràcter molt indulgent no sabia pronunciar paraules severes i, encara menys, castigar aquells vaillets, que tremolaven a la vista del seu anterior professor, el qual els mortificava amb lliçons recarregades, males notes i els impedia de sortir, i no van trigar a burlar-se del nou, fins al punt fer-li bromes pesades i irrespectuoses, cosa que va servir de pretext a la direcció per fer-lo fora.

Na Solidària, que el coneixia, el va fer anar a Autonomia, i va posar a la seva disposició plantes, insectes, instruments i tot el que necessités per als seus estudis amb la sola condició d'ensenyar als altres el que sabia. En Botànic va acceptar de bon grat; perquè en això precisament consistia el seu plaer més gran, ensenyar a tothom el producte dels seus estudis.

Al cap de poc temps de viure a Autonomia es va adonar que les seves facultats s'havien falsejat quan les havia enclòs en un sol estudi. Aleshores va intentar fixar-se en les coses ordinàries de la

vida, però cada malaptesa que cometia li demostrava que era massa tard, i deia als nens amb somriure de resignació:

—Ja sóc vell per canviar. Cal, fills meus, que m'accepteu com sóc i que, com a mínim, el meu exemple us serveixi de lliçó. Procureu que les vostres preferències no us impedeixin adonar-vos fins i tot d'allò menys important.

Així era l'home. Però tornem al nostre passeig.

S'apropà na Pat amb una planta que acabava d'arrencar, mirant amb especial curiositat, i va dir:

—Senyor Botànic, miri quina planta tan estranya; sembla una trampa per caçar mosques.

—Aquesta —va dir el professor posant-se bé les ulleres i elevant la planta per contemplar-la bé i mostrar-la als nens— és la *Dionaea atrapamosques*, gènere de planta de la família de les droseràcies de fulles radials, amb unes extremitats, com veieu, profundament dentades. Les dues meitats tenen un bonic color de carn rosada que es replega bruscament, com impulsades per una molla, sobre l'insecte que, atret per la bellesa dels colors, comet la imprudència de posar-s'hi. I no només els empresona, sinó que se'ls menja.

—Oh! —va exclamar l'auditori admirat, fixant mirades interrogants en el professor.

—Sí, se'ls menja! —va repetir—; no amb la boca i les dents, com vosaltres mengeu una poma, perquè no en té. Però deixeu-la un temps amb aquesta mosca que acaba d'atrapar i veureu com la fulla s'obre i ja no hi ha mosca; l'haurà digerit.

—Senyor Botànic, senyor Botànic! —va dir na Mab acostant-se corrent i assenyalant un punt proper a uns arbustos—. Allà hi ha un insecte negre i lleig rodant amb una bola deu vegades més grossa que ell.

En Botànic, seguit per un grup nombrós de nens, es va acostar al punt indicat i va dir:

—Aquest és l'Scarabeus sacer, coleòpter que es distingeix per un front raspós, els costats del protòrax guarnit de puntets i els èlitres marcats per sis solcs longitudinals poc pronunciats. Les cuixes posteriors no són dentades en la seva vora posterior, i té franges negres al cap, al peto i a les potes. Les femelles en tenen de vermelles a les potes posteriors. Una coloració negra lleugerament llustrosa acaba de caracteritzar l'escarabat sagrat, objecte d'adoració dels egipcis i el qual havien convertit en el símbol de la vida. Aquesta bola que porta rodant la vol enterrar, i a dins seu hi ha un ou. Quan l'embrió s'haurà covat, el primer que farà és menjar-se el bressol, format per les parts més delicades d'aquesta bola que veieu triturar a aquest estol d'escarabats de diverses menes, que tenen ben merescut el nom de merdivors que se'ls dóna.

En Botànic es va aturar per reposar una mica, mentre els nens examinaven atentament els insectes.

Se'ls veia, en efecte, remoure enmig d'aquella pasta viscosa, i assistien a la confecció de la bola que tant havia xocat als nens.

Un escarabat sagrat atreïa sota el seu ventre la matèria que havia triat i hi feia una primera mà formant el nucli de la bola, després la feia rodar i acabava arrodonint-la afegint-hi matèria gradualment.

—Si tinguéssim temps —va dir en Botànic, que ja havia reposat— podríem seguir aquest insecte en la seva tasca. Se n'han vist alguns que feien boles grans com una poma i fins i tot com el puny. Després podríem admirar l'enginy amb què la fa rodar fins al lloc on ha decidit enterrar-la: després podria ser que es trobés algun dels seus congèneres, que, sota el pretext d'ajudar-lo, s'apoderaria del fruit del seu treball, com passa entre els homes. Però això ens ocuparia massa temps, i cal que prosseguim el nostre camí.

I a poc a poc els nens es van escampar pels camins, a través dels esbarzers i de l'arbreda a la recerca d'alguna curiositat; aturant-se de tant en tant perquè els endarrerits es reunissin amb ells.

Després d'algunes hores de fer aquest exercici, els nens van començar a sentir gana i van arribar a un bonic prat entapissat de finíssima herba, al centre del qual s'elevava un cedre magnífic. A sota s'hi va instal·lar l'escola ambulat.

No gaire lluny d'allà, ombrejada per un enorme salze, brotava una font pura i fresca, on van anar a proveir-se d'aigua per barrejar-la amb els excel·lents licors fabricats amb els fruits que es cullen a Autonomia.

Tragueren les provisions i foren entregades a la canalla, ja cansada i afamegada. Un cop la quitxalla ja tornava a estar exuberant i plena d'energia, assetjaren amb tota mena de preguntes i peticions a na Solidària, en Botànic i na Iniciativa.

En Botànic, per la seva banda, no tenia temps per respondre a tots sobre el nom d'una planta, la seva classificació, la utilitat de tal o tal òrgan, les seves propietats i particularitats.

Respecte dels insectes, quan se'ls havia examinat bé, se'ls donava llibertat, encara que, sobretot les papallones, quedaven poc aptes per poder volar després de tantes manipulacions, ja que les seves lleugeres i tènues ales havien patit excessives avaries perquè els servissin d'alguna utilitat.

Na Solidària havia recomanat molt eficaçment que no s'agafessin més animalons, només aquells dels quals es tenia absoluta necessitat, i que per caçar-los es desplegués la màxima destresa per no inutilitzar les seves ales.

Finalment, quan tots van haver reposat i recuperat convenientment les seves forces es van posar en camí, i com que ja s'havien herboritzat prou, en Botànic va conduir els excursionistes a una pedrera on poder donar-los algunes nocions de geologia.

Era una pedrera de sorra a cel ras, al fons de la qual es podia baixar. En Botànic els va fer observar que la massa de terra estava formada per diverses capes de colors i materials diferents, i va explicar que aquella diferència era deguda a la confluència de

molts factors; que eren dipòsits formats per les aigües i que s'havien acumulat lentament: la formació de cada capa requeria milers i desenes de milers d'anys.

Cavant després a la sorra van tenir la sort de descobrir alguns sílex tallats pels homes primitius perquè els servissin d'instruments, d'eines o d'armes i que en Botànic ja havia esmentat en altres excursions.

Aquesta vegada els va mostrar com es reconeixia un tallat intencionat, dibuixant les diferents formes dels talls que es coneixia.

Desenterrà una roca de sílex, i amb una altra pedra gruixuda i rodona va intentar oferir algunes nocions sobre com se suposava que s'ho manegaven els nostres avantpassats per obtenir aquestes fulles llargues, primes i tallants per les vores que eren ganivets i aquestes altres amples, gairebé quadrangulars designades amb el nom de destrals. Però amb totes les temptatives no va aconseguir res més que obtenir mostres molt imperfectes i informes comparades amb els objectes descoberts.

No obstant això, aquelles mostres van servir per donar idea del mecanisme de l'operació, i en Botànic va atribuir la seva imperfecció a la falta de costum, perquè les facilitats de la vida actual ens han inutilitzat de tal manera que si ens veiéssim obligats a tornar a les condicions de l'home prehistòric necessitaríem una quantitat enorme d'esforços intel·lectuals per fer el que ell feia amb un cervell rudimentari.

Més lluny s'aixecava un dolmen. En Botànic va conduir els seus deixebles cap allà, i els va fer observar el pes enorme de les grans pedres amb què estava fet.

—A França —va dir—, s'ha atribuït la seva construcció als gals, i s'especula que són els altars on feien els seus sacrificis. Però, si bé els gals els van fer servir per a aquest fi, actualment se sap que existien molt abans que ells, i que eren els monuments funeraris d'un poble desconegut que ha deixat també la seva empremta a Europa i l'Àfrica.

«Excavacions practicades a l'interior han permès descobrir estris i instruments coetanis dels homes que tallaven la pedra.»

Però es feia tard, i, arribava l'hora de tornar. Precipitadament es va fer una lleugera col·lació de les restes de menjar, i es va emprendre alegrement i per grups el camí cap a Autonomia.

X. La trobada

La colònia infantil tornava a poc a poc quan en Nono va veure una magnífica papallona que li va inspirar la idea d'apoderar-se'n; però quan creia estar segur d'agafar-la, l'insecte, amb un moviment d'ales imprevis, es va posar fora de l'abast de la xarxa, voleiant com si volgués desafiar el caçador que, distret per l'ardor del seu desig, aviat es va trobar lluny dels seus companys.

En arribar a prop d'una gran alzina, en Nono va creure segura la caça de la papallona; va calcular la distància, va subjectar bé el mànec de la xarxa, la va llançar i aquesta va impactar... de ple al nas d'un senyor panxut, d'aspecte vulgar i camús. Ricament vestit, una enorme cadena d'or es balancejava sobre la seva panxa, la pitrera de la seva camisa estava guarnida amb diamants i una gruixuda gemma vermella brillava al llaç de la seva corbata, els seus dits estaven plans d'anells, i es recolzava sobre un bastó d'or.

—Compte, noiet! —va dir—. Per poc m'aixafes el nas.

En Nono va pensar que seria difícil aixafar-l'hi més.

—Suposo —va afegir l'estrany personatge— que no hauràs tingut la intenció de caçar-me amb la teva xarxa, la qual, a més, em sembla molt petita.

I content de la broma, que li va semblar molt enginyosa, el senyor gros va deixar anar una sonora riallada.

Aquella rialla era falsa, i tot l'aspecte d'aquell home, examinat de prop, distava molt d'inspirar simpatia.

En Nono era massa jove per ser fisonomista, i si es va espantar tan aviat va ser per l'aparició sobtada d'aquell home i perquè s'havia apartat dels seus companys, i perquè tot d'una recordà les

recomanacions de na Solidària. Però com que a intervals sentia els cants i les rialles de la colònia escolar, va comprendre que no devia estar gaire lluny, i es va tranquil·litzar una mica.

Tanmateix, no es va arribar a explicar satisfactòriament com era que aquell senyor tan gros es trobava sota la seva xarxa quan el que ell perseguia era una papallona.

—Vostè dispensi —va dir el noi—; no l’havia vist. Perseguia una papallona que creia caçar en el moment que l’he tocat a vostè amb la meva xarxeta. Li he fet mal?

—No, no ha estat res, no m’has tocat més que la punta del nas —va dir el senyor gros fregant-se’l—. Però com és que ets aquí tot sol corrent darrere de les papallones?

—No estic sol —va replicar vivament en Nono, dominat cada vegada més per un temor vague—. Els meus companys estan jugant al bosc... Que no els sent? —va dir adoptant l’actitud de qui escolta.

—Ah! I heu vingut a passejar aquí amb els vostres mestres?

—No tenim mestres —va respondre enèrgicament en Nono—; són amics, treballen amb nosaltres, juguen i es diverteixen amb nosaltres. Ens ensenyen el que saben, però mai ens obliguen a fer el que no sabem o el que no volem fer.

—Bé pel fatxenda! —va dir el senyor gros rient maliciosament—. Això és el que volia dir. Tu ets d’Autonomia, segons sembla. I no et canses d’estar sempre amb mainada de la teva edat i de fer i veure sempre el mateix?

—No fem sempre el mateix: canviem de treballs i de jocs quan i com volem.

—Sí, però sempre porteu la mateixa vida; veient sempre les mateixes persones i el mateix país. No t’agradaria viatjar, veure noves contrades? En el país on jo visc —va continuar el senyor gros— es passa el temps viatjant: es va al mar, a les muntanyes;

jo no tinc altra feina que passejar-m'hi. Només cal tenir una vareta màgica com aquesta —i va ensenyar el seu bastó— per tenir tot el que es desitja. I si no, mira: t'has cansat inútilment corrent darrere d'un insecte que no has pogut atrapar, i jo, sense molestar-me, et posaré a la mà aquest bòmbix que voleia per aquest arbust.

I el personatge, aixecant la seva vareta en la direcció que indicava, va fer uns moviments, i el bòmbix es va trobar entre els dits d'en Nono.

El nen va prendre tímidament l'insecte i el va examinar atentament. Era una femella del gènere dels lepidòpters. Li va semblar que l'animalet el mirava amb aspecte suplicant i que les seves potes s'agitaven convulsives.

—Té! Aquí tens una agulla per punxar-la a la teva col·lecció— va dir el senyor oferint una agulla d'or a en Nono.

Però aquest va obrir els dits i va alliberar l'insecte, que es va elevar pels aires bronzint alegrement.

—Malament! —va exclamar—. És d'una espècie molt rara, i hauries pogut obtenir-ne un bon preu, si és que no en fas col·lecció. Tens gana? Tens set? Asseu-te, menja i beu; la taula està parada.

De nou havia estès la vareta en direcció a la gran alzina, i en Nono va veure, amb una sorpresa inaudita, aixecar-se una taula amb una gran varietat de plats i menjars, pastissos i fruites, i ampolles amb vins, licors i begudes refrescants de diverses classes i colors.

—No, no tinc gana —va dir en Nono, que començava a sentir interès per aquell home extraordinari, fins al punt que li anava semblant menys lleig.

—Sembles bon noi i m'agrades —respongué l'home—. Voldria tenir un fill com tu. Vols venir amb mi? T'ensenyaré moltes coses maques que no has vist mai i que ignores per complet.

—Moltes gràcies, però no el conec i no vull deixar els meus amics d'Autonomia, que estaran intranquils si no em veuen tornar.

—Ja has vist que puc aconseguir tot el que vull. Puc avisar-los.

—No —va replicar el nen, tornant als seus primers sentiments—. Vull tornar a Autonomia.

—Creus que t'enganyo? Et sembla que no sóc capaç de fer el que et prometo? Té, tossut! Agafa aquests prismàtics i hi veuràs els espectacles en què podries participar cada dia.

Dient això va prendre un estoig que duia penjat al cinturó i en va treure uns grans i magnífics prismàtics que va oferir al nen.

Aquest se'ls va acostar als ulls, i va distingir, primer, una gran sala on estaven reunits molts nens i on se'ls distribuïa tota mena de llaminadures.

Després, se'ls vestia amb magnífics vestits; se'ls feia pujar a cotxes molt bonics arrossegats per cabres blanques i conduïts per cotxers infantils amb perruques empolsades, vestits brodats, galons d'or i grans botes.

Després muntaven en cotxes més sòlids; navegaven per la mar, o s'enfilaven muntanyes amunt. Més endavant, va veure festes pertot arreu, i quedava clar que la seva única ocupació consistia a divertir-se.

Tanmateix, en Nono va observar al rostre d'aquells nens senyals evidents de tedi i enuig que mai no havia experimentat ni vist a Autonomia.

Les escenes canviaven sense parar.

Veia una altra immensa sala formant semicercle, guarnida de preciosos cortinatges amb franges d'or. Des del terra fins al sostre, es trobava dividida en llotges profusament adornades, i en

aquestes es veien dames escotades cobertes de diamants, nens ricament abillats i homes vestits de rigorosa etiqueta.

Al fons de la sala, damunt d'un taulat, una altra multitud encara més ricament vestida, segons la seva opinió, es movia compassada al so d'una música, unes vegades dolça i misteriosa, d'altres, viva i lleugera.

En Nono, enlluernat per tot aquest moviment, pels llums innombrables que il·luminaven la sala, meravellat, va separar els prismàtics dels ulls.

—Què et sembla? —va preguntar insidiosament el temptador.

—Què bonic és tot això! —va exclamar, sentint-se com posseït pel dubte.

Va voler fer una última mirada i va fer novament ús dels prismàtics, però, en canviar de direcció, va veure un horrible espectacle.

Amb prou feines va tenir temps de distingir carrerons bruts, repugnants i tortuosos; cases com casernes, d'habitacions estretes i fosques, habitades per una població d'aspecte miserable i esparracat. Va veure homes, dones i nens d'aparença malaltissa, ocupats en tasques que no va tenir temps de distingir, però que li van semblar repulsives.

La visió va ser ràpida com un llampec, perquè l'home gros li va arrencar violentament els prismàtics de les mans, i va dir amb veu ruda i irritada:

—No miris per aquest costat, això no t'importa ni val la pena.

En Nono, trastornat, va fixar en l'home una mirada tímida.

Però ell, fingint la seva anterior amabilitat, va afegir:

—T'has espantat? No t'estranyis. És que he sentit por: aquests prismàtics són una peça única al món, i no els canviaria ni per la riquesa més gran que es pugui imaginar, i m'ha semblat que els deixaves caure.

En Nono es preguntava si ho havia vist realment o si era una il·lusió. Es va calmar una mica; amb tot, els seus primers dubtes van incrementar-se. Es va apartar de l'home i amb veu alterada va cridar:

—Hans! Mab!

—Que ximple que ets! —va dir l'home, intentant agafar-li la mà—; decideix-te i vine amb mi, que ja és tard.

En aquell moment es van sentir les veus d'en Hans, d'en Dick i de na Mab, que cridaven al company extraviat.

En Nono, apartant-se més de l'home, va cridar als que el buscaven.

—On t'amagues? —va dir en Hans. La veu semblava cada vegada més a prop i en Nono la va reconèixer perfectament.

—Per aquí, per aquí! —va cridar en Nono.

Entre uns arbustos va aparèixer en Hans, seguit d'en Dick, i per un corriol proper va arribar na Mab.

—Estàvem preocupats —van dir—. Et crèiem perdut —i entre abraçades i tot tipus d'afectuosos demostracions, van afegir: Què t'ha passat? Fa una hora que et busquem.

L'home gros havia desaparegut.

En Nono volia explicar la seva aventura, però com que en un moment donat havia estat a punt de deixar-se seduir per l'home i seguir-lo, no es va atrevir a declarar als seus amics la seva debilitat. Una falsa vergonya el va contenir, i va decidir callar la

seva aventura, dient només que, entestat a la persecució de la papallona, s'havia perdut. La commoció que sentia la va justificar per la por que s'havia apoderat d'ell quan es va veure tot sol i tement no poder reunir-se amb els seus companys.

—Ah! —va exclamar en Hans—, no creguis que t'hauríem abandonat; estàvem disposats a passar la nit buscant-te.

Mentrestant, els altres nens cridaven i els conductors de l'esgarriat es van unir al gruix de la columna responent a la seva crida.

Les últimes paraules d'en Hans van ferir particularment en Nono, que va lamentar doblement la seva ingratitud respecte d'aquells bons amics, acusant-se d'haver volgut abandonar-los per un desconegut qualsevol.

Es va decidir, això no obstant, a persistir en el mutisme sobre la seva aventura.

Aquesta tenacitat va ser pitjor encara, perquè na Solidària li hauria advertit que aquell senyor gros era en Monàdio en persona, el constant enemic de na Solidària i dels seus fills, amb la qual cosa s'hauria estalviat greus perills per avançat, però és estrany que una primera mentida no n'arrossegui altres, i que a una primera falta de confiança no li'n segueixin moltes més.

XI. Conseqüències d'una falta

ornant a Autonomia, en Nono gairebé no va prendre part en la conversa, reflexionant sobre tot el que acabava de veure.

Ell era un trapella de París, fill d'obrers, i havia viatjat poc. En els seus passejos més llargs havia arribat, i tan sols alguna vegada, fins al bosc de Clamart o el de Meudon —només excepcionalment s'havia atansat a Verrières—, no coneixia del mar més que les descripcions entusiastes que havia llegit en alguns llibres; respecte a les muntanyes, no havia vist res més que els pujols de Chaumont i Montmartre, encara que en els mateixos llibres havia llegit la descripció de grandioses ascensions als cims més cèlebres, de manera que el seu ànim va quedar impregnat pel quadre format en la seva imaginació i pel desig d'emprendre algun dia aquestes expedicions, que considerava una condició essencialíssima per a la seva futura felicitat, i, naturalment, les suggestions del senyor gros van atiar aquells desitjos.

En aquest punt seria oportuna una lliçó de moral, d'aquesta abstracció relativa que canvia de manifestació i d'objecte segons les latituds, els climes, els costums, l'educació, la categoria social i el sexe, cosa que els meus infantils lectors aprendran en sortir de l'escola. Veuran que se'ls han ensenyat un munt de falsedats i sentiran la necessitat de fer-se una educació dirigida a buidar el cervell de totes les ximpleries i malícies que se'ls hagin ensenyat. Però encara que no s'aprofiti aquesta oportunitat, cal reconèixer, i convé manifestar-ho per explicar l'estat psicològic d'en Nono, que quan s'ha fet quelcom que no s'hauria hagut de fer, un no queda satisfet de si mateix, i el fa perepunyetes i rondinaire, cosa que explica per què en lloc de declarar francament les faltes comeses, es prefereix exhalar brutalment el mal humor.

Això és el que li va passar a en Nono.

Turmentat pels seus desitjos i pel retret de la pròpia consciència — operació íntima del nostre judici que ens indica que hem comès una injustícia—, en Nono va romandre taciturn fins a l'arribada a Autonomia, responent amb simples monosíl·labs l'afectuós interès que li mostraven els amics.

Es trobava, doncs, en un estat molt elèctric i va passar que, en un d'aquells moviments inconscients que solen fer-se sense una raó precisa i ben determinada quan domina la inquietud, va ensopegar amb un individu, d'un dels grups menys lligat al seu, que duia una pila de plats.

Amb el xoc, que l'individu que duia els plats no va poder evitar, aquests se li van escapar de les mans i van quedar esmicolats al terra.

Encara que la culpa fos tota d'en Nono, perquè s'havia mogut sense precaució i malgrat que l'altre havia procurat evitar-lo, era una ocasió excel·lent perquè en Nono esplaiés el seu mal humor, i així, amb cara de pomes agres i to brutal, va dir:

—Animal, vés amb compte! —i a més a més li va descarregar un cop de puny.

El pobre nen, víctima d'una agressió tan injusta, es va quedar sense saber què fer ni què respondre. Després, posseït per un profund sentiment, va anar plorant a refugiar-se entre els seus companys més íntims i habituals.

—Oh, que dolent! —va dir na Mab, que era allà al costat d'en Hans i va presenciar l'escena—. Ets tu qui has ensopegat amb ell i qui té la culpa, i encara li pegues.

—Per què s'ha posat al mig? —va respondre en Nono cínic i furiós en comprendre la justícia de la censura.

Més segur va estar de la injustícia comesa quan va veure na Solidària que s'apartava d'ell amb una mirada plena de serietat.

En Labor, que destacava pel seu aspecte amable i la seva cara de bonàs, quan va mirar en Nono es va tornar dur, terrible i amenaçador.

—Va, mal cap! —va dir na Biquette, intervenint afectuosament—, vés a demanar disculpes a en Riri; digues-li que ha estat un acte no premeditat i que no tornarà a passar.

—No! —va respondre secament en Nono persistint en la seva tossuderia—. No, la culpa és seva.

—Vinga, Nono; sigues raonable. En Riri no pot venir a demanar-te perdó pel cop de puny que ha rebut —va dir en Hans, intervenint al seu torn i procurant treure ferro a l'assumpte intentant que en Nono no continués obstinat en la seva actitud.

Però aquest va respondre dràsticament:

—Bé, que es quedi on és. És que li demano alguna cosa?

Davant d'aquesta resposta les cares dels nens que envoltaven en Nono van adoptar una expressió severa.

Es van mirar amb sorpresa, sense comprendre la seva actitud.

Però com que mereixia una lliçó, van decidir allunyar-se d'ell sense dirigir-li la paraula.

No obstant això, abans d'allunyar-se, na Mab va intentar un últim esforç:

—O sigui que hi estàs decidit? No vols demanar disculpes a en Riri?

En Nono va negar movent enèrgicament el cap.

—Ets horrible! Ja no t'estimo! —va dir na Mab, i es va allunyar amb els altres.

En Nono es va trobar sol, aïllat a la seva taula.

Va intentar mostrar-se fort i va procurar menjar-se un excel·lent gotim de raïm que tenia davant, però el seu pit oprimat es va negar a permetre el pas del gra que havia agafat. Fins que, quan ja no va poder aguantar més, va esclatar en sanglots i un riu d'amargues llàgrimes va saltar-li dels ulls. Llavors es va recolzar sobre la taula i va plorar tant com va poder.

La crisi començava a calmar-se quan va sentir dos braços que li envoltaven el coll, abraçant-lo afectuosament.

Era na Mab, que havia grimpat al respatller de la cadira li deia a cau d'orella:

—Veus el que s'aconsegueix sent tant dolent?

—Et fa desgraciat a tu mateix —va afegir na Biquette, que se li havia assegut als genolls.

—Apa, vine a veure en Riri, i que això acabi d'una vegada —va dir en Hans agafant la mà d'en Nono.

I mig perquè volia i mig forçat, es va dirigir a la taula on estava en Riri.

Formulades les excuses, els dos nens es van abraçar prometent ser bons companys per sempre i no deixar-se arrossegar per irreflexius atacs de còlera.

En Nono va treure una baldufa de la butxaca que, en girar ràpidament, ballant, com diuen els nens, formava figures grotesques. En Riri, no volent ser menys, li va donar una capseta, obra d'en Labor, que podia dur-se a la butxaca, i contenia una acordió que, accionat amb els dits, es convertia en un meravellós instrument que, sense saber música i sense saber tocar-lo, produïa tota mena de peces musicals, netes, clares i sense el to nasal dels acordions ordinaris. Ni més ni menys, com si dins seu hi hagués una orquestra completa: n'hi havia prou de desitjar una

peça musical i tocar les tecles a la babalà per obtenir l'efecte desitjat.

Feta la reconciliació, l'alegria va reparèixer en aquell petit món moments abans entristit per la disputa, i el dinar va continuar amb un augment considerable de l'alegria.

Mai en Labor s'havia manifestat tan alegre, afable i complaent.

Na Solidària semblava somriure quan mirava en Nono.

Com que tots estaven cansats, n'Amorata, quan es van aixecar de la taula, els va donar notícies de les seves famílies, i van anar a ficar-se al llit.

Malgrat la reconciliació amb en Riri, i fins i tot una mica consolat a causa d'aquesta, en Nono estava disgustadíssim perquè no havia dit la veritat. Per això va dormir malament i va tenir un malson.

En aquest somni, a vegades, l'expulsaven vergonyosament d'Autonomia per barallar-se amb els seus companys. D'altres, era la maleïda papallona negra la que, sota la fisonomia del senyor gros, es posava sobre el seu pit mostrant-li infinitat de coses belles que fugien de la seva mà quan volia agafar-les, i aquella bestiola es feia tan pesada, tan pesada, que en Nono, sufocat, perdia la respiració i se sentia esclafat, amb la sensació de no ser més gruixut que un paper.

Després es veia transportat a un jardí ple de flors de les vulgarment conegudes amb el nom de conillets, pertanyents a la família de les personades, que, en efecte, presenten la particularitat que les seves flors tenen una forma semblant a un conill petit.

Aquestes flors se li presentaven d'una magnitud el doble de gran que la seva alçada i, ara i adés, s'obrien amenaçadores com si el volguessin devorar. Les boques, cansades d'obrir-se i tancar-se sense raó, van començar a expel·lir una multitud de figuretes humanes amb la fisonomia i l'aspecte de l'home gros, i, agafades

de les mans, ballaven formant un cercle al voltant d'en Nono per endur-se'l.

El nostre amic es defensava i cridava a na Solidària perquè l'ajudés, i quan aparegué, els conillets van anar desapareixent transformant-se en caputxines, les flors de les quals semblen cascos guerrers.

Amb aquestes flors al cap, prenent les fulles de la mateixa planta a tall d'escuts i muntats en petits dofins, les figuretes es precipitaven sobre en Nono, en actitud de travessar-lo de banda a banda amb llances descomunals comparades amb la seva mida, assaltant-lo amb cops tan multiplicats que na Solidària ja no podia defensar-lo.

XII. El rapte

Juan en Nono es va despertar l'endemà se sentia fatigat i tenia molt mal de cap.

Es va aixecar, content d'escapar de l'obsessió del malson, esperant que el moviment i l'aire fresc del matí, i sobretot una bona dutxa freda, dissipessin la seva migranya.

En sortir de la piscina, els seus amics el van rebre amb els braços oberts, sense fer cap al·lusió a l'incident del dia anterior.

Es veia tothom llest, en actitud ferma, i el motiu estava realment justificat: calia començar una tasca que havia suscitat llargues discussions a la colònia.

Es tractava de la construcció d'un pont sobre un rierol que travessava un dels boscos pròxims a Autonomia: els uns volien construir-lo davant del camí que condueix al palau; els altres el preferien com a continuació d'un sender que va a parar darrere dels hivernacles.

Cal afegir que tampoc no estaven d'acord sobre la manera de construir-lo: els uns ho volien fer d'una manera i els altres d'una altra.

La discussió durava des que en Nono estava a Autonomia, i na Llibertat, la vigília del dia del passeig, va suggerir una idea final i conciliadora.

Donant per suposat que les dues opinions tenien raó de ser, tots dos ponts podien ser útils als llocs on es volien edificar. Per què, en comptes de perdre el temps discutint, no es resolia que cada partida construís el seu al lloc de la seva preferència i conforme als diferents plànols?

Si en això es posaven d'acord, els seria fàcil entendre's per ajudar-se mútuament quan la importància dels treballs ho exigís.

La idea de na Llibertat va ser acollida amb entusiasme, i s'havia decidit que cada grup treballaria en el seu projecte i que s'ajudarien mútuament en casos excepcionals.

Precisament aquell matí havien de començar les excavacions i els treballs per establir les caixes per a la construcció dels pilars.

En Nono va treballar una estona, però com que la migranya persistia, va avisar als seus amics que volia descansar una mica, i es va dirigir a un castanyer que hi havia una mica distant amb l'esperança que podria fer una becaina que l'alleugés.

Estirat sota el castanyer, reflexionava sobre la seva aventura passada, pensava en els seus pares i en els somnis de la nit anterior, quan va atreure la seva atenció un moviment que es va produir a pocs passos d'on era.

Era un mul mort, que ja havia vist abans d'estirar-se, que s'agitava i es removia. En Nono, estirat de bocaterrosa i recolzant-se sobre els braços, va allargar el cap en aquella direcció i no va trigar a explicar-se aquells moviments estranys.

Cinc insectes una mica més petits que una llagosta, negres, amb bandes vermelloses, havien lliscat sota el cos mort, i allà, per mitjà de les seves potes, intentaven canviar de lloc el cos aixecant el cap.

En Nono va reconèixer en aquells insectes el coleòpter anomenat enterramorts, pel seu costum d'enterrar els cadàvers dels animals dels quals s'alimenten les seves larves.

En el punt on es van endur el mul es notava que la terra havia estat remoguda però una pedra plana obstruïa el fons del forat. Probablement la impossibilitat de trencar aquesta pedra i continuar la fossa havia decidit els enterradors a canviar el mul de lloc.

El van transportar una trentena de centímetres més lluny, evitant enginyosament els obstacles que els dificultaven el pas. Tan bon punt havien arribat al lloc triat, es van escampar convenientment al voltant del cos mort i van remoure la terra amb les seves fortes potes, llançant-la darrere seu i formant una espècie de talús que s'elevava a mesura que s'aprofundia el forat.

En Nono els examinava amb un interès creixent i es preguntava què es proposaven.

A poc a poc va veure com el cos el cos de la bèstia s'enfonsava, com si la terra cedís voluntàriament, fins que al cap d'un moment aquest va desaparèixer completament. Aleshores, els enterramorts van sortir de la fossa i van cobrir de terra el forat, i, com a senyal de la feina que acabaven de fer, van deixar-hi un petit bony de terra remoguda.

Els enterradors es van allunyar, sens dubte a la recerca d'una altra presa; només va quedar-ne un, netejant-se tot passant-se les ànagues sobre els èlitres i les antenes. Hom hauria dit que era un ésser feliç, content de si mateix i fregant-se les mans de satisfacció.

En Nono, una mica endormiscat, el mirava, veient-lo com a través d'una boira.

Després li va semblar que l'insecte s'engrandia i s'engrandia, que el seu ventre s'eixamplava i que finalment prenia forma humana, dient:

—A veure, has reflexionat des d'ahir?

En Nono, espavilant-se de sobte i alarmat, es va incorporar.

Tenia davant seu i parlant-li el senyor gros del dia anterior, perquè l'astut d'en Monàdio no abandonava el que ell considerava la seva presa, i tornava a posar en pràctica les seves temptatives de seducció a risc de ser descobert per na Solidària.

No tenia sentiments hostils cap a en Nono, ni tampoc era que les facultats d'aquest el convertissin en millor candidat. El que passava era que en Monàdio sabia que si deixava augmentar massa la població d'Autonomia i que aquesta es fes poderosa, s'estendria i s'aproximaria als seus Estats. Sabia que no sempre podria, malgrat els seus gendarmes i duaners, impedir als seus vassalls de conèixer el tipus de vida que allà s'hi portava, i que seria un mal exemple per als seus esclaus, a qui la força sola no podria subjectar a l'obediència quan sabessin que es pot viure feliçment sense que ningú els digui el que han de fer i que en cas que ho jutgin necessari els hi obliguin.

Perquè a l'Estat d'en Monàdio la població es dividia en diverses classes, entre les quals es distingien tres de principals: els que gaudeixen de tots els plaers i no fan res; els que treballen i no gaudeixen de cap plaer, i els que obliguen a treballar aquests per als que no fan res.

Qualsevol que fos el seu nombre, és ben evident que no haurien aconseguit fer-se obeir molt de temps pels que es veuen condemnats a passar la seva existència treballant contínuament entre privacions sense l'astúcia d'en Monàdio i els seus ministres.

Aquesta astúcia consistia a fer creure a la gent que si no hi hagués individus per posar a la presó els individus que es neguen a fer una cosa que els desplaui, seria impossible entendre's i ser lliures; que es barallarien entre si i, finalment, moririen de gana.

Després, que fa falta una altra classe de gent que visqui en festes contínues i que malgasti sense parar, de manera que els que estan obligats a produir tinguin molta feina i guanyin per menjar una mica.

Als argirocracis se'ls havia ensenyat això, de pares a fills, feia ja milers d'anys, i ells, pobra gent, estaven absolutament persuadits que era impossible viure d'una altra manera.

La vareta d'or d'en Monàdio tenia molt poder, no n'hi ha cap dubte, però aquest poder tenia el seu límit: hi havia casos en els quals era inútil.

Prova d'això era que no havia pogut impedir que algunes nocions de la vida d'Autonomia penetressin entre els seus vassalls, i la història d'Argirocràcia recordava tres o quatre revolucions terribles en les quals els seus habitants, impulsats per la misèria, per un vague desig de millorar les coses, havien estat a punt de deslliurar-se dels seus amos.

Però aquests havien sabut aprofitar-se de la ignorància de la multitud i havien sabut posar-se al capdavant de la nació, sempre sota el pretext que és necessari que hi hagi qui obligui la gent a fer el contrari del que desitja perquè tot vagi bé.

Per la mateixa raó, en Monàdio estava sempre en campanya per agafar habitants d'Autonomia i transportar-los als seus Estats.

Potser em direu que això precisament era una manera de fer penetrar en el seu regne el coneixement dels costums d'Autonomia; però, com ja queda dit, el poder d'en Monàdio era limitat, i, d'entre dos mals, n'escollia el més petit.

Els argirocracis tenien tan arrelada la convicció que el seu tipus de vida era el millor i l'únic possible que, quan un dels autonomians raptats els referia la vida que portava abans al seu país, el tractaven de boig i se'n burlaven. Mai no s'havia vist els homes viure d'una altra manera: els uns manant, els altres obeint, i era impossible un altre mode de vida.

Cal dir, per ser justos, que entre els autonomians hi havia qui trobava més còmode apanyar-se-les a la manera de viure dels argirocracis i, fent-se aduldors dels que fan treballar els altres, es barrejaven amb ells i eren els primers a ridiculitzar els autonomians que recordaven amb tristesa els dies de llibertat passats.

Com que en Nono s'havia trobat en el camí d'en Monàdio i mostrava inclinació a deixar-se seduir, aquest tornava a repetir la temptació. Però com que l'astut personatge havia comprès que no era prudent xocar amb els sentiments del nen, va continuar amb suavitat fingida:

—T'has admirat de veure'm aquí, no és cert? Ignores que na Solidària és la meva millor amiga, avui he vingut a veure-la. M'ha dit que aquí trobaria el meu excel·lent amic Labor, i he vingut amb el desig d'estrènyer-li la mà; t'he reconegut en passar, i com que precisament na Solidària em va lliurar aquest flascó per a tu, perquè el teu company Hans li va dir que et feia mal el cap, aprofito aquesta ocasió per donar-te'l; és un licor fet per ella que cura de seguida el dolor.

En Nono va agafar el flascó i va beure-se'n el contingut sense desconfiança, creient-se còndidament la mentida inventada per aquell home, i, en efecte, el mal de cap li va desaparèixer per ser reemplaçat per una espècie de somnolència que li va semblar el sùmmum del benestar.

Però el licor era obra d'en Monàdio i el fals benestar no era més que una nosa del cervell que li impedia sentir i que li torbava la raó.

Refutats els seus dubtes per complet, en Nono es va posar a xerrar amb en Monàdio com si fos un company.

—Així que el teu país és més bonic que aquest?

—Oh! Més bonic que aquest no és precisament l'expressió, però és diferent, i val la pena de veure.

—Com és que na Solidària no ens n'ha parlat mai?

—Perquè na Solidària no el troba millor que Autonomia: en el seu concepte no hi ha res que pugui rivalitzar amb aquest regne, i per a qui pensa així les altres coses són com si no existissin.

—Ah! —va dir. Ja no hi veia, ni pensava i amb prou feines raonava més que com si ho fes a través d'una broma confusa—. I com és que existeixen aquestes coses tan boniques si allà ningú no treballa?

—Ja ho vas veure ahir, n'hi ha prou de tenir una vareta d'or com la meva i es té tot el que es vol.

—Bé, però tothom pot tenir aquesta vareta? Si et seguís, en tindria jo una? I tindria també totes aquelles coses tan boniques?

—Pse! —va murmurar en Monàdio, tement que el seu licor no hagués aconseguit torbar completament la raó de la seva víctima—. N'hi ha que no en tenen, però se'ls dóna tot el que necessiten, i si tenen voluntat i saben sortir-se'n poden arribar a aconseguir-la.

En Nono, la raó del qual vacil·lava cada vegada més, no va observar el que tenia de vague i dubtós aquesta resposta. D'altra banda, això era el que passava a Autonomia, on tots podien satisfer els seus gustos perquè tots es guardaven recíprocament tota classe d'atencions.

—Ets un noi simpàtic —va continuar en Monàdio—; m'agrades i vull protegir-te i et donaré una d'aquestes varetes. Veus que la meva té brots de branca d'arbre? Doncs aquests brots poden desprendre's —i li n'ensenyava un—, creixen i esdevenen varetes. Vinga! Arrancaré aquest, que ja està madur; te'l regalo.

I fent com deia, va tallar el brot amb un ganivet molt afilat i el va lliurar a en Nono.

Aquest el va agafar i el va observar curiosament tot i que amb mirada matussera.

—I es farà gran com aquest, i tindrà tot el que vulgui?

—Ja ho crec —va respondre l'home—, només has de guardar-te'l i aviat serà tan gran com la vareta d'on l'he arrencat.

En Nono es va posar el preciós brot a la butxaca.

En Monàdio li va agafar la mà dient-li:

—Decidit, veritat? Véns amb mi. Anem a veure na Solidària, que segurament et donarà permís.

—Creia que volies veure en Labor —va dir en Nono, en qui quedava encara una mica de raó.

—Sí, però mentre parlàvem se n'ha anat amb els teus companys —va dir en Monàdio, posant la seva vareta d'or entre el camp on treballava en Labor i la vista de la seva víctima.

Amb la vareta va tocar un cargol que passejava damunt de l'herba i aquest es va transformar en un carro arrossegat per dos enormes ratpenats de l'espècie vampir. Hi va empènyer en Nono, va pujar al seu costat i els ratpenats van volar en direcció a Argirocràcia.

—Solidària! Llibertat! —va cridar en Nono, malgrat el seu estat de somnolència quan va notar que se l'enduia.

Encara que feble, el crit del seu protegit va tocar dolorosament el cor de na Solidària, i quan va alçar la vista al cel va veure el carro d'en Monàdio.

—Ràpid, ràpid! —va dir a n'Electrícia—; arrenquem el nostre protegit de les urpes d'en Monàdio. Vés, vola, atura el carro.

Més ràpida que el pensament, n'Electrícia va prendre la forma d'un llampec que va il·luminar l'immens espai i va llançar un llamp contra el vol de les horribles bèsties que transportaven en Nono i el seu raptor.

Però desgraciadament, per ràpid que fos l'auxili, el carro havia sortit ja dels límits d'Autonomia, i na Solidària no tenia poder enlloc més que on era coneguda i respectada.

En Monàdio, que veia com s'apropava als seus Estats, va canviar el carro per un paracaigudes que va descendir suaument a terra, mentre que en Nono s'agafava instintivament a un cordam.

Tots dos van caure al costat d'un rierol que dividia una plana. En Monàdio només havia de travessar-lo per trobar-se en els seus dominis.

Abans que toquessin terra, n'Electrícia havia anat, de part de na Solidària, a parlar amb la nàiade d'aquell rierol, la qual va consentir a eixamplar el cabal del rierany per impedir el pas del raptor.

El rierol va començar a bullir, a inflar-se i, sortint del seu curs ordinari, es va estendre per la plana i la va transformar en un llac.

Sense perdre un instant, en Monàdio va recollir del terra una meitat de closca de nou, la va llençar a l'aigua i la va convertir en una lleugera barqueta proveïda d'una vela triangular que es podia manejar fàcilment.

—Ràpid —va dir a en Nono—, embarquem-nos. En Labor ens espera a l'altre costat —i assenyalava un home que s'hi assemblava una mica, però d'aspecte dur i antipàtic.

Enganyat per les aparences, en Nono va saltar a la barca; però llavors en Monàdio li va ordenar brutalment que maniobrés la vela mentre ell manejava el timó.

En Nono, gairebé serè ja per aquest canvi de to, va executar igualment l'ordre, contemplant l'home que l'esperava a l'altra riba. Encara enganyat, creia, en efecte, que era en Labor, i el canvi de fisonomia l'atribuïa el descontentament que experimentaria el seu amic en veure'l abandonar Autonomia, i es proposava apaivagar-lo explicant-li tot el que li havia passat.

A prop ja de la riba, la barca va topar amb un obstacle, es va esberlar i els dos tripulants van caure a l'aigua; però en Monàdio va arribar ràpidament al marge. L'obstacle l'havia creat na Solidària, que, amb el naufragi, esperava salvar el seu protegit.

Nedant vigorosament, s'apropava a en Nono, a qui la fada mantenia a la superfície, i estava a punt d'agafar-lo quan en Monàdio va estendre la vareta i el pobre nen, atret com una agulla per un imant poderós, va escapar a l'acció de la seva salvadora, lliscant més lleuger que una fletxa en direcció a la vareta misteriosa. Una de les seves qualitats consistia a exercir atracció sobre la matèria de què estava formada, i com que en Monàdio

n'havia donat a en Nono un brot i aquest el portava a la butxaca, va exercir la seva fatal atracció, impossibilitant la tenacitat de na Solidària, que no podia entrar als Estats d'en Monàdio.

En Nono, refrescat pel bany que acabava de prendre i patint l'atracció sense adonar-se'n, va veure la figura de na Solidària que, desolada, estenia els braços cap a ell, però enfosquint-se, esborrant-se lentament en les boires del llac agitat.

Així doncs, va restar presoner d'en Monàdio.

XIII.L'acordió encantat

El primer que va fer en Nono en veure's a terra va ser despullar-se i estendre la roba, amarada d'aigua, per eixugar-la.

En Monàdio, na Solidària i en Labor havien desaparegut, i es trobava sol enmig d'una gran planura desolada, des de la qual li era impossible de veure on es trobava Autonomia.

La boira que li havia omplert el cap, provocada pel filtre, ja s'havia dissipat i ja estava en ple ús de raó; aleshores va comprendre que era víctima d'en Monàdio i que era el seu presoner, ja que na Solidària no havia pogut rescatar-lo.

Sabia que li seria impossible tornar a Autonomia per si sol, que no trobaria el camí si no unia el seu esforç al d'altres. La lliçó de na Solidària se li va fer evident i va odiar amargament haver-se deixat seduir.

Posant la vista en l'horitzó, va veure la dura roca travessant arbustos pelats. Separats per grans espais de mala herba, alguns camps pobrament cultivats trencaven la uniformitat de la plana.

En Nono es va vestir quan tingué la roba eixuta, i llavors va començar a sentir gana, però allò no era com Autonomia, on només calia estendre la mà per agafar algun fruit suculent; al seu voltant no va veure més que esbarzers i ginestes que sobresortien de l'herba.

En Nono es va posar en marxa dirigint-se cap a un lloc llunyà on li va semblar veure alguns habitacles.

En passar pels camps cultivats, els va veure envoltats de tanques formades per arbustos espinosos i sense que li oferissin res que pogués satisfer les seves necessitats, perquè el blat amb prou feines començava a germinar. Els brots dels esbarzers de les

tanques acabaven d'obrir-se, cosa que li donar la idea que es trobava al principi de la primavera.

Va arribar per fi a un camí vorejat d'alguns arbres, el fullatge dels quals començava a despuntar, però encara que haguessin estat més avançats tampoc haurien estat d'utilitat per al famolenc, que hi va reconèixer oms, plataners i acàcies però cap arbre fruiter.

A prop ja de les cases, va veure alguns arbres en flor, cirerers li van semblar, però encara que haguessin tingut fruits, per aproximar-s'hi hauria necessitat escalar murs i trencar estacades. Els murs, però, estaven coronats de trossos d'ampolles molt tallants, i les mates de vegetació estaven plenes d'espines que treien el desig d'intentar l'escalada.

Va continuar, doncs, el seu camí cap a les cases, esperant que allà hi podria menjar i beure.

Quan va ser a tocar de la primera, va veure-hi una nena asseguda a la porta, i, seguint el costum d'Autonomia, es va acostar per acaronar-la i demanar-li menjar. Però quan la noieta va intuir les seves intencions va fugir espantada proferint crits de terror.

Quina diferència amb na Mab, na Dèlia, na Biquette i tots els nens d'Autonomia! Bruta, despentinada, amb la cara ensutjada i els vestits esquinçats. A en Nono li recordava les veïnes de casa dels seus pares.

Es va dirigir a una altra cabana, però en acostar-s'hi un mastí se li va abraonar bordant furiosament, del qual es va poder alliberar amb dificultat.

En una tercera va trobar un nen a qui va demanar menjar.

—Mare —va dir el nen, dirigint-se a una dona jove que rentava la roba en una pastera al mig de l'habitació—; aquí hi ha un nen que diu que té gana.

—Un altre captaire —va dir la dona sense interrompre la seva feina —, si els donéssim menjar a tots no acabaríem. Dignes-li que no el podem ajudar.

Ple d'amargor i amb una debilitat que no li permetia moure's, en Nono anà a seure damunt d'una pedra, i es va posar a meditar sobre les aventures en què es trobava enredat, recordant les paraules de na Solidària quan li va presentar Autonomia:

«Et posaré davant les circumstàncies: segons com actuis, seran bones o dolentes per a tu. En definitiva, tu faràs les teves aventures i les il·lustraràs amb la teva manera de comportar-te.»

—De fet —pensava—, si jo hagués confiat més en l'amistat i hagués estat més prudent, no m'hauria deixat raptar d'Autonomia ni atraure'm a un país tan ingrati. Decididament, he pres un mal camí.

I ficant de manera mecànica la mà a la butxaca, va topar amb una cosa quadrada: era la caixeta que li donà en Riri, i volent assegurar-se que l'aigua no havia deteriorat el seu instrument màgic, va treure l'acordió i es va posar en actitud de tocar. Instantàniament, l'acordió va augmentar fins a adquirir una mida regular i va tocar un vals molt animat.

El nen de la casa, que l'havia seguit de lluny, es va aturar meravellat de sentir que aquella caixa produïa una música tan sorollosa com la dels soldats d'en Monàdio quan, casualment, travessaven aquella vila perduda.

Atrets per la música, de seguida van anar apropant-se altres nens, els quals sortien de les cases o arribaven pel camí. Allò semblava una cria de conills: n'hi havia de totes les mides i els colors. Formaren un semicercle davant d'en Nono i aquest, satisfet de veure el seu instrument en bon estat, va deixar de tocar i es va disposar a desar-lo a la caixa. Els nens li van demanar que toqués més.

El músic mirava de tant en tant amb avidesa una gruixuda llesca de pa que un dels nens duia a la mà.

El primer nen a qui en Nono s'havia dirigit, recordant la petició que aquest li havia fet, li va dir:

—Toca una mica més, que l'Enric et donarà el pa. Oi, Enric? —va dir dirigint-se al propietari de la gran llesca—. Oi que li donaràs el pa si toca més música?

L'interpel·lat es rascà el cap, mostrant-se poc disposat a ser l'únic que pagués la despesa; però els precs dels seus companys van fer que s'acabés sacrificant i que donés la llesca al músic, qui la devorà amb la rapidesa d'un llampec.

Una peça nova, no menys agradable i sonora que l'anterior, va ser la torna amb què en Nono va correspondre els que li van donar pa, i quan li va semblar que ja quedava en pau del seu deute, i més veient que el sol s'apropava ja a l'horitzó, es va aixecar per seguir la seva marxa.

Però els nens li van demanar més música, i de nou va treure l'instrument per acontentar-los.

Acabada la peça i decidit a partir, la mainada, exigent, va demanar més música.

—No puc —va manifestar en Nono en to llastimós—; està a punt de fer-se de nit, no sé on sóc, i no puc romandre aquí més temps.

Les fesomies de l'auditori van prendre aspecte amenaçador.

—Brètol! —va dir un dels nens de la rotllana.

—Com es dóna importància amb la seva música! —va afegir un altre.

—Si jo en volgués un, el meu pare me'n compraria un millor que aquest —va dir una noieta que es distingia per la brutícia i els parracs.

Mentrestant, la mainada havia anat agafant pedres del terra per jugar una mala passada al pobre Nono, i segurament ho hauria passat malament si amb joiosa oportunitat no s'hagués presentat una dona que, espantant la canalla, va agafar un nen per una orella i li va dir:

—Què volies fer, murri?

—No sóc jo, són aquests, que volen més música! —va dir el xiquet ploriquejant.

La dona va deixar anar el nen i acostant-se a en Nono li va preguntar qui era, d'on venia i on anava.

En Nono li va explicar les seves aventures, la seva vida a Autonomia, la seva trobada amb el senyor gros, el seu rapte, el seu naufragi i el seu aïllament en aquell país desconegut.

Però la pobra dona mai havia sentit a parlar d'Autonomia; per ella el senyor gros devia ser algun bohemí d'aquests que, segons diuen, roben criatures per fer-los captaires de professió.

—Ai, fill meu —va dir la dona amb to compassiu—, no conec el bell país de què em parles; mai he sentit a dir coses semblants més que en els contes de fades, i si és cert que véns d'aquest país deliciós, pobre de tu, perquè aquest és l'altra cara de la moneda. Aquí s'ha de treballar molt per guanyar poc.

«El país és pobre; no hi ha probabilitat que algú et vulgui acollir i de totes maneres segurament la teva feina no cobrirà les teves necessitats. El millor que pots fer és adreçar-te a Monàdia, la capital on habita el nostre rei Monàdio. Allà es fan servir els nens com a empleats domèstics o a les fàbriques i pots tenir alguna esperança de ser contractat. Espera una mica.»

I dirigint-se cap a la seva cabana va tornar de seguida amb un tros de pa gruixut, una mica de formatge i una tassa de llet que va fer beure al pobre desterrat.

—Guarda't aquest pa i aquest formatge —va dir la dona—, amb això podràs continuar la teva marxa. Segueix aquest camí fins que arribis a un altre de més ample, tomba després a l'esquerra i segueix. Ja trobaràs algun passatger que t'indicarà quan hakis de canviar de ruta.

En Nono va sentir la necessitat de plorar quan va veure confirmats els seus temors de ser a Argirocràcia però, dominant les emocions, va donar les gràcies a la bona dona i li va preguntar si Monàdia era lluny, i va quedar consternat quan li va respondre que hi arribaria després de llargues jornades de marxa.

Amb el cor oprimat, es va acomiadar de la dona i es va posar en marxa cap a Monàdia.

XIV. Pel camí

...eia ja diversos dies que en Nono caminava, vivint d'alguns trossos de pa gràcies a la commiseració que la seva simpàtica infantesa inspirava a les bones camperoles que trobava al seu pas.

Un dia que caminava de bon matí, sense més aliment que una mica de pa que li havia donat una pagesa que, de llàstima, li havia permès passar la nit al paller, es trobava cansat, afamat i temorós de la nit que s'apropava novament amb aquesta tenacitat mecànica de la naturalesa, que no té en compte les nostres penes ni les nostres alegries, quan va distingir una casa de camp no gaire lluny de la ruta que seguia.

S'hi va apropar, i dos mastins vigilants el van rebre amb els seus lladrucs amenaçadors.

En Nono, sense atrevir-se a fer un pas endavant, va romandre indecís a poca distància de la porta.

Un criat que amuntegava fems al pati va sortir a preguntar què volia.

El jove viatger li va manifestar que es dirigia a Monàdia i que demanava l'almoina d'una mica de pa i una residència per a la nit.

—Oh! —va dir l'home—, l'amo no és generós i dubto molt que vulgui rebre't. Espera una mica: vaig a preguntar-li-ho.

En Nono, que des que estava a Argiocràcia havia après per trista experiència que no es dóna res per res en el país de Monàdia, va afegir:

—Digueu-li vós que, si té fills, els tocaré música durant la vetllada per divertir-los.

I traient l'acordió de la caixa va tocar un pasdoble.

Des que feia vida caminant, l'acordió li havia fet guanyar algunes cullerades de sopa i un jóc en alguna granja; però això passava principalment a les cases aïllades o a les viles allunyades de tota comunicació, on les distraccions són estranyes. A les poblacions una mica importants, la seva música tenia poc èxit, i més d'una vegada el nostre artista havia hagut d'anar a dormir amb l'estómac buit a la porta d'una casa.

—Està bé; així li ho diré a l'amo —va dir l'home, i va desaparèixer.

Al cap de poc el criat es va presentar altre cop i va dir:

—Vine —i va portar el viatger a una gran sala negrosa i fumada. Com a mobiliari hi havia una taula envoltada de bancs, una pastera de pastar pa en un racó, un aparador a l'altre extrem i, penjats del sostre, trossos de cansalada, pernils, cebes, alls i llegums sense desgranar.

Un foc de sarments brillava en una gran llar de foc, situada en un racó de l'habitació, i assegut a prop del foc hi havia un ancià de vuitanta anys com a mínim: era el pare de l'arrendatari.

No gaire lluny de la llar de foc, l'arrendatari fumava una pipa.

El seu fill, un home d'uns trenta anys, arreglava un cistell de vímet.

L'arrendatària tenia alineats damunt la taula, davant seu, tants bols com individus constituïen la família i tallava pa per fer sopa amb el brou que bullia en una marmita.

La nora recosia la roba de la família.

Dos xiquets, els del fill, nen i nena, s'entretenien fent construccions amb peces de fusta.

—Ets tu —digué el senyor amb veu gruixuda i to rude— qui demana allotjament?

—Sí, senyor —va respondre en Nono intimidat.

—I on és la música que ens has promès?

En Nono va treure l'acordió de la caixa i va tocar.

Els nens van abandonar instantàniament el seu joc i es van atansar a escoltar el meravellós instrument.

Les persones grans, que no devien tenir grans distraccions en aquella casa aïllada, van manifestar tant plaer com els nens.

Una criada grassa, que acabava de munyir les vaques i entrava amb una gran llauna plena de llet, va exclamar:

—Oh, quina delícia! Això em recorda els músics del meu poble, quan a la plaça feien ballar els joves els dies de festa.

En aquell moment, la mestressa, que acabava de tastar la sopa, va exclamar:

—A taula! Després de sopar tindreu temps de sentir més música.

A en Nono se li va designar un lloc a prop de la llar, fora de la taula, i li van donar un bol de sopa que va haver-se de col·locar sobre els genolls, mentre els habitants de la casa se situaven cadascú al seu lloc de costum al voltant de la taula.

Quan en Nono acabà la seva ració de sopa es va quedar amb el bol a la mà sense saber què fer ni on posar-lo, mirant amb ulls cobdiciosos una apetitosa safata de col i cansalada que la camperola distribuïa, esperant també la seva part.

Però quan la repartidora va haver fet la volta completa a la taula, la plata va quedar buida, i en Nono, llançant un sospir, va

comprendre que no podia esperar més de la generositat d'aquella gent.

Tanmateix, la jove, veient com seguia amb la mirada cada mos, li va donar un tros de pa i un got de sidra.

Quan l'amo va quedar tip, va tancar la navalla i, com si això fos un senyal en l'etiqueta que se seguia en aquella mena de senyoria rural, es van aixecar tots com moguts per un ressort: van treure les estovalles, van fregar la vaixela en aigua escalfada a la mateixa marmita on s'havia cuit el sopar, els criats van anar als estables a assegurar-se que a les bèsties no els faltava res i van tornar aviat a ocupar el seu lloc a prop de la llar, sense dir ni un mot, mecànicament, amb la mirada perduda en el buit, com seguint un costum rutinari.

Els nens van reclamar la música i en Nono els en va donar en abundància, sense escatimar res, tal com a ell li havien escatimat grollerament el menjar.

Després, el pagès, a qui una digestió regular semblava fer una mica més amable, li va preguntar d'on venia i on anava.

En Nono havia notat en més d'una ocasió que a Argirocràcia es tenia especial obstinació a saber què eren les persones abans d'ajudar-les.

Això li va permetre explicar una vegada més les seves aventures.

I va passar que el camperol, que escoltava amb un gran interès la història de l'ocell parlant, de les abelles transformades en belles dames i dels escarabats que li oferien maduixes, esclatà en rialles que li sacsejaven el ventre quan el narrador va arribar a la seva estada a Autonomia, on cadascú treballava a la seva manera, reposava quan volia, on els fruits pertanyien a tots, i tots agafaven de la collita la part que volien, i on, finalment, es mostraven recíprocament tota mena de comentaris de consideració i respecte.

De tan bona gana reia l'home, que per poc no s'ofega amb un accés de tos que li va ocasionar el riure. Quan es va calmar, li va preguntar al seu fill:

—N'has sentit a parlar, tu, d'un país semblant?

—Oh, no.

—Aniríem bé si no manés ningú.

—El mateix dic —va afegir el fill— si esperéssim que els veïns vinguessin a llaurar els nostres camps; em sembla que podríem esperar asseguts.

—Doncs em sembla —va replicar el pare— que no passaria el mateix amb la collita si hagués de quedar a la disposició de tothom.

—Ja ho crec! —va respondre el fill; i tots dos van celebrar la gràcia amb noves rialles.

Calmada la rialla, va dir el jove:

—Em sembla que això no pinta clar: el noi és massa jove per mentir i saber inventar històries; crec que deu estar una mica tocat del bolet i diu el que li passa pel cap sense saber què s'empesca.

En Nono va pensar que si aquell pagès tenia dificultat per trobar braços que treballessin per ajudar a cultivar els seus camps devia ser perquè pretenia acaparar-ne tot el benefici, però era massa jove per discernir bé les seves pròpies idees i trobar les expressions justes per replicar. Així doncs, va callar, mortificat perquè se'l cregués mancat de seny.

—Quedem —va dir el pagès— que a Autonomia no hi ha diners, i que cadascú agafa el que vol. Així, com es paga als gendarmes perquè persegueixin els lladres?

—Jo no hi he vist gendarmes i no hi he sentit a parlar de lladres.

—O sigui, que allà no hi ha gendarmes, ni soldats, ni tampoc guardes rurals? Tu somies, noi. No veus que sense això discutiríeu contínuament per quedar-vos amb els millors fruits?

—Això no ha passat mai mentre jo he estat allà. Només jo vaig barallar-me una vegada, i va ser perquè estava de mal humor. Però em vaig sentir tan desgraciat a conseqüència d'això, que m'he promès no tornar-ho a fer.

—I no et molestava treballar? Vinga, digues-ho francament: segurament sense el temor de na Solidària i d'en Labor més d'una vegada t'hauries quedat descansant en comptes d'anar a treballar amb els altres. No és veritat?

—No, senyor. Al contrari: m'hauria disgustat molt si m'hagués vist obligat a no fer res.

El camperol va sacsejar el cap en senyal d'incredulitat, fent notar com n'era, d'inversemblant, que els nens volguessin treballar sempre, i que se sentissin desgraciats per haver esbronat algú una vegada en un atac de mal humor.

—Si als teus dos fills —va continuar, dirigint-se al seu fill— els hagués sabut greu alguna vegada haver-se discutit, segurament no discutirien tant. Amb més raó s'estalviarien més d'un calbot que, si bé no els posa d'acord, com a mínim els obliga a callar.

—I és segur que si no ens tinguessin davant es discutirien sempre —digué el fill, mirant amb aire paternal als menuts, que escoltaven obrint desmesuradament els ulls, mentre que la mare els atreia cap a ella petonejant-los afectuosament.

—A casa dels meus pares—va dir en Nono— jo també em barallava sempre amb la meva germana; però això no vol dir que a Autonomia ningú tingui ganes de discutir.

—Tot això, noi —va dir el pagès—, són idees boges. Si ningú es veïés obligat a treballar tothom preferiria el repòs. Cal que hi hagi

persones raonables per posar pau entre els que viuen enemistats, i us asseguro que quan hagi viscut més temps entre la gent d'Argirocràcia i tinguis més edat comprendràs que no pot ser d'una altra manera.

—A Autonomia les coses són d'una altra manera —va sospirar en Nono.

—Tot i això —va dir un dels criats—, si ens referim al que es diu dels antics, que ho transmeten d'altres més antics encara, sembla que la terra no ha pertangut sempre als senyors; que hi ha hagut una època en què pertanyia a tots i se'n repartien els productes. En aquells temps la gent no es veia obligada a treballar per a amos rapinyaires i tots podien menjar a satisfacció de la seva fam.

—Ximpleries, històries de vells xarucs —va dir l'arrendatari posant punt final a la conversa—. Pare —va afegir aixecant la veu i dirigint-la a l'ancià, que sota la campana de la xemeneia romania silenciós i com endinsat en el seu mig ser i no ser—, vostè n'ha sentit mai a parlar d'això?

El vell va moure el cap dient que no, i això va donar autorització al dogmàtic per exposar les seves conclusions:

—En tots els temps —va afirmar— hi ha hagut propietaris i llogaters que han tingut cura de la terra i que han donat de menjar als treballadors que contractaven. Si les coses haguessin passat com tu dius, la gent s'hauria trobat bé, i així hauria estat per sempre més. Tot això, doncs, són rumors de ganduls.

—Jo no ho sé —va dir el criat—. Repeteixo el que he sentit a dir.

—Doncs repeteixes rucades. El món ha estat així sempre, així és i així serà.

Després, dirigint-se a en Nono, va afegir:

—Vinga, toca una altra peça abans d'anar a dormir; val més això que no parlar de bajanades.

En Nono executar l'ordre. Després, cadascú va fer els seus preparatius: el criat s'endugué el músic a l'estable, on també dormia ell, i va assenyalar un lloc amb palla fresca que havia estès en un racó a prop de l'arca de l'ordi.

El pobre Nono, molt fatigat, es va adormir de seguida somiant Autonomia.

XV. Arribada a Monàdia

uan en Nono es va despertar l'endemà, tot i que una mica recuperat de la fatiga, encara notava els membres mòlts, i de bona gana s'hauria quedat una estona més en aquella palla tan tova. Però sabia que allargar el seu estat de vagabund rodamón era donar allargar també la misèria i a les fatigues i que, per tant, li convenia arribar com més aviat millor a Monàdia, ja propera, on esperava trobar feina.

Va sortir, doncs, de l'estable i es va trobar al pati. Els homes ja havien marxat al camp. Només va veure la jove, l'esposa del fill, que donava gra a les gallines, els ànecs i els galls dindi, que acudien de tot arreu a rodejar-la expressant la seva alegria, cada espècie amb els seus sons, amb la qual cosa formaven una immensa cridòria.

En Nono li digué bon dia.

La dona va correspondre la salutació afectuosament, i li va dir:

—Ja te'n vas? Espera un moment.

Va entrar a casa i va tornar de seguida amb dues meravelloses llesques de pa ben impregnades de llard.

—Té, fill meu —li va dir—, el camí és llarg. Bon viatge i salut.

I, una vegada més, tenim el nostre pobre amic en un camí sol i trist. Però habituat ja a la mala sort, va començar la seva marxa amb pas ferm i decidit.

Ja feia algunes hores que caminava quan la fam va fer la seva aparició; aleshores es va aixoplugar sota una alzina situada no lluny del camí, i es disposava a devorar les dues llesques de pa quan es va adonar que tenia set. Va buscar al seu voltant si hi

havia algun rierol per satisfer la seva necessitat, i no va trigar a sentir la remor d'una font que queia d'una roca, la qual semblava tallada a pic a la vora del camí en un piló que l'aigua, amb la seva acció constant, havia foradat a la pedra.

Satisfet per la troballa, tornava altre cop cap a l'alzina quan va veure a alguns passos de la font un talp cobert de sang que s'esforçava per arribar al seu cau.

Posseït de pietat i a la vista de la trista situació de la pobra bestiola, en Nono la va agafar, li va rentar la ferida a la font i li va treure la sang coagulada i el fang que cobria el seu pèl fi i sedós. Dubtant sobre què faria per curar l'animal, va mastegar algunes engrunes de pa, les va posar sobre la ferida, aguantant-les amb una tira de tela que va arrencar del mocador, i el va deixar a l'entrada del cau, on es va ficar ensopgant i caient.

Es va sentir una mica millor i, quan va haver acabat la segona llesca de pa, en Nono va començar a caminar de nou.

Però, malgrat la seva activitat, li va ser impossible arribar a Monàdia aquell dia, i la nit el va sorprendre en ple camp, lluny de cap població i sense cap casa a la vista on demanar hospitalitat, per la qual cosa va decidir passar la nit en un gran munt de palla que va veure en un camp a prop del camí.

Es notava que un altre individu havia pernoctat en aquell mateix lloc perquè hi havia un forat fet indubtablement per posar un cos humà a l'emparedat de la intempèrie.

En Nono s'hi va ficar, rendit i famolenc, i es va adormir profundament.

La nit va ser molt freda i a l'alba es va despertar gelat i amb un fam molt exigent, que va intentar calmar amb alguns grans de blat de les espigues que va poder recollir per allà. Se'n va guardar algunes a la butxaca per entretenir la gana pel camí i va continuar la marxa cap a la capital. La proximitat s'endevinava perquè augmentava el nombre de viatgers en el camí.

Els carruatges eren també més nombrosos: uns anaven carregats de gèneres de totes classes i d'altres tornaven buits o carregats de mobles, màquines, teles i una infinitat de coses que anunciaven un trànsit important i una indústria molt desenvolupada.

El nombre de cases augmentava: al principi es veien molt espaiades, però després s'ajuntaven fins al punt de convertir el camí en un carrer, el qual no acabava fins a arribar a uns cent metres de Monàdia.

Un cop allà, en Nono es va trobar sobre una elevació des de la qual es podia veure un extens espai.

Allà baix, en una plana immensa, la capital d'Argirocràcia mostrava les seves cases i els seus ravals; les elevades cúpules dels seus palaus, i les torres, els campanars, les agulles i les fletxes dels seus temples. Allò era una confusió de parets, sostres, golfes i finestres on no s'hi podia fixar la vista detalladament.

En Nono es va aturar per contemplar aquesta ciutat que l'espantava per endavant, desconeixent i tement a la vegada la sort que l'esperava allà. Va romandre així algun temps, absorbt en aquesta contemplació. Va fer una darrera mirada de sentiment darrere seu, sobre el camí recorregut, i el seu pensament va arribar fins a Autonomia, fins als seus companys i els seus pares, als quals potser no tornaria a veure, i es va disposar a baixar el camí que conduïa a les portes de la ciutat.

Poc després es trobava davant d'un pont llevadís que donava accés a la ciutat, cenyida per un mur emmerletat flanquejat de torres, quadrades o rodones, cadascuna de les quals ostentava una garita de sentinella.

A la part alta d'aquelles torres surava la bandera de Monàdia, un gran pavelló groc sembrat de taques vermelles en forma de gotes de sang, i al centre, brodat en negre, un ratpenat de l'espècie vampir, amb les ales desplegadas, semblants a aquells que van portar en Nono des d'Autonomia.

La muralla estava separada de la plana per un ampli fossat ple d'aigua, i el pont llevadís on estava en Nono depenia d'una gran torre quadrada que servia de cos de guàrdia als soldats que defensaven la porta. Una pesada reixa de ferro, que en aquell moment estava alçada, estava disposada per caure i tancar l'entrada en cas de sorpresa.

En passar pel pont, en Nono va veure una llarga fila de carruatges aturats carregats de gèneres de tota mena.

Una dona que passava amb un cistell a cada mà va ser detinguda per dos individus vestits de verd, que, tot i que amb cos humà, tenien cap de fagina.

En Nono dubtava a quina espècie pertanyien aquelles caps, perquè, així com les teles tornassol són de diferent color segons la disposició en què estan quan reben la llum, aquelles caps eren d'home o de fagina segons el punt de vista des del qual es miresin.

Van escorcollar els cistells, que contenien gallines, conills i llegums. Després de regirar-ho tot bé, els dos homes-fagines van escriure unes línies sobre un quadern, van arrencar la meitat de la pàgina i la hi van entregar a la dona, que a canvi els va donar algunes monedes i va passar.

Després li va tocar el torn a un viatger que duia una maleta a la mà. Els fagines humans li manaren obrir la maleta, i n'escamparen el contingut per terra barrejant la roba neta amb la roba bruta i tota mena d'objectes, la van tancar, hi van fer un senyal i van passar a un altre.

Dos éssers més d'aquells, amb el mateix pelatge i també amb doble i repugnant fesomia, escorcollaven els carruatges i no permetien el pas fins després d'haver-ho examinat tot bé i haver aconseguit alguns diners dels conductors.

A en Nono, que no duia equipatge ni res a la vista, el van deixar passar lliure de drets, després d'una minuciosa inspecció visual per

assegurar-se que no ocultava res entre la roba que fos susceptible de pagament.

Hi havia diversos sentinelles a cada certa distància, i els soldats que esperaven el seu torn en el cos de guàrdia fumaven o reien. N'hi havia de diverses classes.

Entre els que muntaven la guàrdia, n'hi havia uns estaven armats amb llargues piques. Al costat portaven un sabre que penjava d'una bandolera, una cuirassa de ferro els protegia el bust, i un casc adornat amb una ploma airosa defensava el seu cap. Es notava que aquests, amb els seus bigotis grisos, pertanyien a les tropes veteranes.

Però, estranyament i igual com els que registraven els passatgers a l'entrada de la ciutat, en Nono va observar que aquells soldats tenien doble fisonomia: semblaven homes empeltats en feristeles. Hi va haver moments en què mirant un tipus d'aquells li va semblar veure el morro del tigre del Jardí de les Plantes.

Uns altres, més joves, vestien casaca d'ant i barret amb ploma de falcó al costat esquerre. La seva doble fisonomia no estava tan determinada però, tot i així, a en Nono li recordaven mastins o llebrers.

El nostre amic va observar moltes altres varietats soldadesques-zoològiques, però estava impacient per veure la ciutat, i amb pas decidit es dirigí a l'interior.

XVI. Un passeig per Monàdia

e lluny, la ciutat li va semblar magnífica. Però ja en el seu interior, a dreta i esquerra, veia carrers estrets i tenebrosos amb casalots que amenaçaven ruïna, que destil·laven misèria i brutícia i que contrastaven amb les cases del carrer principal que seguia, que era ample, bonic i amb arbres plantats a banda i banda.

Avançant per aquells carrerons miserables s'arribava a d'altres de més amples, més airejats i amb cases més decents, fins a desembocar en una altra via més ampla encara que la primera, que s'allargava fins a perdre's de vista, enrivetada d'arbres. Places circulars situades a distàncies proporcionals interrompien les línies d'aquella via, als centres de les quals s'hi elevaven fonts monumentals amb grans sortidors, envoltats de cercles florits com si fossin cistelletes plenes de flors boniques i variades.

Per aquell carrer hi circulaven magnífics carruatges amb belles dames i cavallers elegants, conduïts per cotxers i lacais que duïen galons i lliurees brillants, i arrossegats per superbs cavalls que piafaven i movien orgullosament el cap.

Si en Nono no hagués acabat de travessar el país veient tanta misèria, hauria cregut que les promeses d'aquell senyor gros s'havien complert, però ja sabia per experiència pròpia què amagava aquell espectacle tan bonic.

Els rics vestits dels senyors, els encaixos i les sedes de les dames, els arnesos dels cavalls i els cotxes li feien recordar la visió ràpida dels prismàtics, però una cosa de la qual ell no era conscient li feia comparar aquella gent amb els porcs destinats a l'engreix que havia vist als estables de la seva dida.

En Nono va continuar un d'aquells passeigs admirant tot el que veia. Va veure unes dones grosses i amb grans galtes assegudes

en cadires sota els arbres, els vestits de les quals tenien una mica de pagès i de criat. Aquelles senyores cuidaven nens ricament abillats que jugaven al seu voltant amb joguines luxoses. Altres dones portaven en braços nens més petits als quals els donaven el pit, i es veia que els nens eren fills dels personatges que es passejaven en els carruatges, i les dones, les seves criades i dides. Algunes d'elles tenien en les seves faccions alguns trets de semblança amb la Blanqueta, la vaca de na Mab, però amb un aspecte més rude que aquell animal.

Als diversos quioscos que hi havia en els bosquet dels jardins s'hi venien joguines i lllaminadures de tota mena. Aquella visió va despertar la gana d'en Nono, distreta fins llavors per la contemplació d'aquelles novetats; però sabia bé que a Argirocràcia calen diners per obtenir alguna cosa, i ell no en tenia.

Es va recordar de l'acordió i va situar-se a prop d'un grup de nens, on va tocar el millor del seu repertori. Cap d'ells, però, va fer cas de la música, i es va veure obligat a guardar l'instrument i a accontentar-se de recollir un brioix abandonada i mossegat per un d'aquells nens.

Continuant la seva marxa, va veure uns altres nens que volien barrejar-se en els jocs dels ben vestits, però com que tenien les robes un xic deteriorades van ser desdenyosament rebutjats, mentre que les criades xisclaven escandalitzades en veure el desvergonyiment amb què aquells esparracats s'atrevien a barrejar-se amb els del ramat que tenien sota la seva vigilància. Aquest episodi va fer que un soldat que passejava per allà, vestit de negre amb brodats vermells i amb una espasa al cinto, s'acostés a aquells pocavergonyes (o, si més no, considerats com a tals pel fet de ser pobres) i els amenacés de portar-los a la presó si no s'apartaven immediatament.

Més lluny, en Nono va veure una dona vestida amb parracs, seguida de dos xiquets i que portava a coll un altre que encara no caminava; semblava implorar la caritat d'aquelles senyores i senyors que passaven sense mirar-la ni fer cas dels seus laments.

No obstant això, una senyora jove es va aturar per posar-li alguna cosa a la mà, però un dels soldats d'uniforme negre amb cara d'home, de llebrer i de fagina s'hi va acostar, i agafant brutalment la desgraciada pel braç, li va dir:

—Flagrant mendicitat. Seguiu-me a casa del prebost i d'allà, a la presó.

I malgrat els seus crits (dels seus bels es podria dir, perquè a en Nono li van recordar els xiscles dels xais que havia vist a l'escorxador) la va portar gairebé arrossegant.

En Nono va continuar el camí.

Va arribar a una gran plaça al centre de la qual s'elevava un monument, l'objectiu del qual no va poder comprendre. Tampoc era possible assabentar-se'n ni veure-ho millor perquè li ho impedia un recinte limitat per cadenes.

A l'extrem d'aquesta plaça es veia un castell amb merlets, amb una torre alta on voleiava l'estendard reial d'Argirocràcia. En Nono va comprendre que aquell edifici era el palau reial. Estava ple de soldats amb cara de tigre, però millor vestits i més formidablement armats que els que guardaven la ciutat.

Estava rigorosament prohibit acostar-se a aquell palau fortalesa. La prohibició restava encara més clara amb un ample fossat ple d'aigua i guarnit d'estacades i sentinelles que feien circular els vianants i els curiosos.

Damunt de la porta hi havia un escut esculpit en pedra amb les armes de Monàdia i amb aquesta divisa: «Els diners són superiors als drets».

En Nono va trencar a l'esquerra i es va trobar en un carrer que s'anava fent més estret. No va trigar a entrar en un barri de carrerons, de cases ennegrides i decrepites, habitades per una població miserable.

La fatiga i la fam el van obligar a seure al terra.

Allà, com si es lliurés a la desesperació i palpant-se maquinalment les butxaques, com si fos possible trobar-hi algun bocí oblidat, va tocar el brot d'or que li havia donat en Monàdio perquè es decidís a seguir-lo i del qual ja no es recordava.

El va treure i el va examinar, però, contra la promesa d'en Monàdio, el brot no havia crescut. Tal com el va rebre del donant, així s'havia quedat, amb l'única diferència que havia perdut part de la seva brillantor amb el fregament de la butxaca.

Potser havia perdut les seves antigues propietats?

En Nono va desitjar àpats pantagruèlics per assadollar la seva fam, un llit tou per reposar els seus membres adolorits, carros encantats que el portessin a casa dels seus pares, a Autonomia, lluny d'aquell país de pena i misèria.

Però res no el va moure d'allà on era, i ni un sol bocí se li va presentar al davant. En Monàdio l'havia enganyat en tots els aspectes, i en un atac de despit va estar a punt de llençar lluny seu aquell objecte enganyós.

Quan va fer el gest per executar el pensament, va fer fixar-se en una botigueta d'argenter, en l'aparador del qual s'hi veien objectes d'or i plata.

Un raig d'esperança li va inspirar aquest pensament:

—Com que en aquest país es dona tant de valor a aquests metalls, potser d'aquest tros d'or en podré treure alguna moneda i amb aquesta podré obtenir menjar i casa de moment.

I es va dirigir a l'argenteria.

L'argenter estava al taulell fent una arracada. El seu aspecte era molt antipàtic, un vellet petit, d'ulls espurnejants i amb un nas que semblava el bec d'una au de rapinya. Va mirar el visitant i com que el seu posat no era de comprador, li va preguntar amb mal gest i pitjor to:

—Què vols, noi?

En Nono li va presentar el brot d'or i li va preguntar si el volia comprar.

L'argenter, mirant-lo amb desconfiança, li va demanar d'on havia tret aquell objecte.

En Nono li va explicar en quines circumstàncies l'hi havia donat en Monàdio, i amb la idea d'augmentar el seu valor va dir que estava després de la vareta del rei i va detallar les propietats meravelloses que, segons la promesa reial, havia de posseir.

L'argenter, prenent un aire menyspredor i temptejant el pes del brot, va explicar a en Nono que hi havia argirocracis que posseïen aquestes varetes meravelloses, però que perquè tinguessin la propietat preciosa de reproduir-se per elles mateixes necessitaven tenir sotmesos genis esclaus. Sense ells, les varetes quedaven reduïdes al valor intrínsec de l'or i no tenien més propietat que la de poder-se bescanviar per altres objectes.

Li va dir que si en Nono volia deixar el seu brot, li'n donaria dues peces de plata, i li va assegurar que no hi guanyaria res amb això i que ho feia únicament per la pietat que li inspirava la seva curta edat. És clar que això era fals, i que guanyaria deu vegades les dues peces de plata, però en Nono, que no tenia cap noció del seu valor, va agafar amb alegria les monedes i va anar a un forn a comprar pa.

En Nono va comprar algunes pomes a una senyora gran que en venia, va menjar i, una mica reconfortat, va pensar que calia intentar buscar un refugi per a la nit.

Caminava pels carrers cercant una fonda quan va sentir uns crits desesperats. Un nen de cinc o sis anys havia caigut des de la vorera al mig del carrer, i en aquell moment un cotxe arrossegat per un cavall que corria al galop estava a punt d'aixafar-lo. La mare, paralitzada d'espant pel perill que corria el seu fill, aixecava els braços al cel proferint crits estridents sense poder moure's en socors de la criatura.

En Nono, d'un salt, va tenir el temps necessari per arrossegar el nen cap a ell, i els dos van rodar per la riera, sans i estalvis, perquè el cotxe va passar sense tocar-los.

Quan es van aixecar la mare estava damunt seu, omplint-los de carícies, rient i plorant a la vegada.

Com que el jove salvador s'havia embrutat en caure al rierol, la mare el va portar a casa seva, una botigueta, davant de la qual el pare, que era sastre, feia els vestits de la seva clientela.

El pare, ple d'ansietat perquè el seu fill i un altre nen havien rodat pel terra, es va informar del que havia passat.

La dona, plorosa encara, li va explicar l'accident i li va presentar el salvador del seu fill.

El pare va donar breument les gràcies a en Nono i va renyar el fill, acusant-lo d'insuportable, de mala peça, de no saber estar quiet i d'inventar a cada moment una cosa per molestar i contrariar els seus pares. Va acabar enviant-lo a seure en un racó i, de record, li va clavar un parell de clatellots.

La mare va fer despullar en Nono per rentar-li el vestit. Mentre la roba s'eixugava es va veure obligat a explicar un altre cop les seves aventures i per què anava tot sol pels carrers de Monàdia a la recerca d'una feina.

Els habitants de la botigueta s'extasiaven escoltant el meravellós relat que els va fer d'Autonomia, i li demanaven mil explicacions sobre els més petits detalls.

El sastre va dir que havia sentit a parlar d'aquell a obrers passavolants, però que fins a aquell moment li havia semblat completament fabulós i, a tot estirar, un conte per distreure la imaginació.

En Nono, mentre parlava, també va observar que el sastre i la seva dona tenien aquella fisonomia de xais que ja havia notat en la captaire conduïda davant del prebost.

L'home i la dona van parlar entre ells i després van proposar a en Nono de quedar-se a casa seva, on li donarien menjar i llit. Ajudaria al sastre, aquest li ensenyaria l'ofici i, si era aplicat i treballador, amb el temps li donarien un jornal.

En Nono va acceptar amb alegria: sortia de penes i el sastre s'estalviava un obrer.

XVII.L'aprenentatge

'endemà, el sastre va despertar ben d'hora en Nono per dedicar-se a la feina.

El va fer seure al seu costat al banc de treball, li va ensenyar a creuar les cames per ocupar menys lloc i li va donar dos trossos de drap perquè els cosís, amb les instruccions i observacions necessàries per al maneig de l'agulla.

Per amenitzar la feina, el va enviar a portar als clients alguns vestits acabats.

Quan va arribar la nit, en Nono, que no s'havia aturat ni un instant sinó per menjar (cosa que es feia ben de pressa per poder continuar de seguida la feina), estava extenuat.

I els àpats?

S'havien acabat les bones fruites, l'abundància i l'alegria d'Autonomia. A la nit, una mala sopa de llegums acuradament escatimada, amb una mica de greix i una altra mica de pa moreno. Al migdia, patates, i alguns dies, com a cosa extraordinària, s'hi afegia cansalada o carn de poca qualitat.

I no era que el sastre i la seva dona fossin dolents, era la seva dieta ordinària, de la qual participava. Tampoc era que fossin avars i desitjosos d'amuntegar diners, sinó que a Monàdia els queviures eren cars; els lloguers, aclaparadors, i el treball, mal pagat, i per tant calia sotmetre's a un treball excessiu i quedar-se amb gana per estirar els recursos fins a cobrir les necessitats més urgents.

I així era l'existència dels que es veien obligats a treballar per i per als altres.

I el sastre encara es considerava relativament feliç, perquè el seu ofici li permetia tractar directament amb la clientela.

No era així per als que treballaven a les fàbriques, grans edificis sense finestres, il·luminats per una claraboia al sostre i dominats per grans xemeneies sempre fumejants. Els patiments d'aquests eren molt pitjors: tancats tot el dia i vigilats constantment, havien de produir sense parar, sense alçar el cap un segon, sense poder parlar entre ells i patint una multa a la menor infracció del reglament.

Aquestes fàbriques pertanyien als individus que en Nono havia vist passejar-se amb luxosos carruatges. A aquests no se'ls hi veia mai, i per substituir-los i representar-los, escollien entre els mateixos obrers alguns als quals pagaven una mica més, i amb el nom d'encarregats, capatassos, regents, majordoms, homes de confiança, etc., els imposaven l'obligació de vigilar els seus excompanys.

En Nono, que després va tenir ocasió d'ensopegar amb algun d'aquests encarregats, els va trobar una fesomia que era una mescla d'home, de llop i de mastí.

D'aquells senyors, els que no posseïen fàbriques eren propietaris de camps, boscos, prats, etc., que donaven a conrear a altres intendents, els quals feien treballar als camperols. Quan aquests havien segat, veremat o fet la recol·lecció general dels fruits, l'intendent de l'amo agafava la major i la millor part de la collita i els deixava el mínim indispensable per no morir de fam.

N'hi havia d'altres que posseïen cases. El propietari d'aquella on vivia el sastre en tenia més de cent a Monàdia. Els que no tenien casa pagaven la quantitat exigida en moneda corrent per tenir el dret d'habitar un raconet.

D'altres no tenien ni fàbriques, ni camps, ni cases, però compraven gèneres necessaris per a la vida i els venien després, de manera que obtenien un benefici sobre cada operació i al final es feien riquíssims també.

Davant d'aquestes explicacions, en Nono movia el cap reflexionant si els genis esclaus que formaven el poder de les varetas d'or devien ser aquells homes que treballaven a les fàbriques i als camps pagant el delme per menjar, vestir-se, distreure's i allotjar-se.

Potser direu que aquestes reflexions eren massa profundes per a un nen de nou anys, però s'ha de considerar que en Nono començava a haver vist ja moltes coses, i l'experiència madura l'enteniment abans que els anys.

Així passaven els dies a casa del sastre, treballant i parlant.

En Nono va conèixer també la ciutat, anant a lliurar feina feta als clients o a comprar material a les botigues o els magatzems.

A vegades, quan el treball no era molt urgent, el sastre sortia a passeig amb el seu fill i en Nono els acompanyava, o es dirigien als carrers principals, admirant les riqueses amuntegades en els magatzems.

Amb el temps, el jove aprenent va fer progressos en el seu ofici. Això va beneficiar la família i, de retruc, el dia a dia va anar millorant sensiblement.

Un dia que el sastre va poder estalviar una moneda d'or, va donar a en Nono una peça d'argent. Amb això va creure que feia un gran acte de generositat, però el cert és que gairebé no representava ni una vintena part del que s'estalviava amb l'aprenent.

Insistim a manifestar que el sastre no era un mal home, però considerava el més natural del món explotar en Nono pagant-li molt menys del que valia la seva feina. Així es feia a Argirocràcia i així se sabia també que ho predicaven els economistes, savis molt entesos en aquestes coses, els quals argumentaven que, en la impossibilitat de trobar matemàticament la fórmula del valor, era just fer una part dels beneficis per al capital i una altra per al capitalista, i que la part del treballador havia de quedar subjecta a les oscil·lacions de l'oferta i la demanda.

Si la feina continuava arribant, més endavant podria agafar un altre aprenent; després, obrers i, guanyant sobre uns i altres, també s'enriquiria i ja només hauria d'escollir entre comprar una casa o fundar una fàbrica. Quan aquests pensaments l'envaïen, a en Nono li semblava que la part oval de la seva fesomia es convertia en el bec d'un voltor.

En el curs d'una d'aquestes converses, en Nono li va explicar l'observació que havia fet des de la seva arribada a Monàdia: les dobles i triples fesomies que havia observat en els seus habitants.

El sastre li va explicar que aquestes diverses fesomies es començaven a dibuixar quan els individus feien elecció d'ofici o ocupació, i no abans, perquè els nens s'assemblaven tots.

Pel que fa als soldats, Monàdia els escollia entre els fills dels obrers i camperols i, una vegada uniformats, la seva fesomia començava a transformar-se en la del mastí.

Els que no podien adquirir aquesta fisonomia eren enviats lluny, a països desconeguts, d'on era estrany que tornessin. D'altres morien aviat perquè no podien suportar la crisi que transformava la seva fisonomia.

Allò era com la primera muda; després adoptaven amb facilitat la fesomia de tigre, la qual la conservaven durant tota la vida.

No obstant això, hi havia gent a l'exèrcit que no arribava mai a agafar aquella fesomia, i no passaven de la fagina, el llebrer o el perdiguer. A aquests, per tal d'aprofitar-los per fer alguna cosa dolenta, els convertien en burots o confidentes, és a dir, guardes de consums o policies. D'entre aquests, n'hi havia que no feien servir uniforme i que tenien per missió barrejar-se amb la gent als carrers i, en particular, amb els obrers als tallers i a les tavernes per després explicar tot el que sentien als ministres d'en Monàdio. Tenien mitja cara de perdiguer i mitja de fura, i desprenien una flaire pestilent que dissimulaven una mica a força de precaucions; però per distingir-los s'havia de ser un gran fisonomista.

D'altra banda, totes aquestes diferències de fesomia acabaven per fer-se insensibles a la vista, el costum les feia imperceptibles als habitants del país i eren pocs els que les podien distingir.

El mateix Nono, si passava més temps al país, no podria reconèixer-los.

Entre els amos, aquestes particularitats es caracteritzaven amb més violència i acabaven per tenir sempre semblança amb llops, àguiles, corbs, panteres, serps, etc.

Els que prenien aspecte de llops, tigres i panteres es feien oficials a l'exèrcit de Monàdia. Els corbs, les hienes i els xacals eren nomenats consellers del Parlament, els quals s'encarregaven dels enemics d'en Monàdio o dels que no es conformaven amb els seus mandats. Tancaven a la presó o en establiments anàlegs aquells a qui l'edat i les xacres impedien treballar, ja que la seva presència en els llocs públics hauria posat en perill la tranquil·litat dels que no feien res. N'hi havia que prenien la fisonomia de galls dindi o de paons, i que assistien a la cort de Monàdio.

Els que en Nono havia vist amb l'aparença de garrins, que no es dedicaven a cap tasca útil, es limitaven a menjar, beure, dormir i passejar.

Hi havia moltes altres varietats, però el seu nombre era tan gran que era impossible per a en Nono retenir-les totes. Les que hem indicat eren les principals.

XVIII. Noves desgràcies

a passar el temps, i en Nono s'habitua a poc a poc a aquell tipus de vida: treballava sempre amb energia i privat de tota satisfacció malgrat que les manifestacions de la riquesa, l'alegria i els plaers eren una constant provocació per als que no tenien res més que el treball i la misèria.

Els únics moments agradables que vivia el nostre protagonista eren aquells en què un grup d'amics del sastre anaven a casa a passar la vetllada. Entre ells n'hi havia dos o tres amb els quals havia simpatitzat més i, cosa estranya, encara que eren monadians, no tenien aquella fisonomia de babaus tan caracteritzada en el seu patró i en la gran majoria dels argirocracis.

Quan els explicava les alegries d'Autonomia, l'amabilitat d'en Labor i l'acurada sol·licitud de na Solidària, tots l'escoltaven encantats però sempre amb un fons d'incredulitat, o com a màxim arribant a afirmar que això era bo per a Autonomia, però que aquest tipus de vida seria impossible per als argirocracis; que calia que hi hagués rics per obligar a treballar els pobres (cosa que no oblidaven els argirocracis rics) i que, a més, no es podia prescindir de lleis, gendarmes, presons i presidis per als que tenien mal cap.

D'altres insistien:

—Si no hi hagués gendarmes, ens assassinarien pel carrer per robar-nos els pocs diners que tenim.

I en Nono pensava que aquells pobres diables no tenien mai ni vint cèntims a la butxaca.

Únicament els dos o tres a qui en Nono distingia per la seva simpatia protestaven, preguntant per què no seria possible viure

com els autonomians, i quina raó hi havia per treballar catorze hores diàries per un jornal irrisori.

—Perquè ens hi obliguen —replicaren els altres.

—Que no saps que hi ha qui neix cansat? —va replicar el que passava per bufó de la tertúlia.

I tots van celebrar la gràcia amb una rialla.

A vegades, en Nono intentava replicar, però sovint, davant de la ignorància d'aquella gent que creuen resoldre una qüestió amb una frase burleta, callava, jutjant inútils les millors raons, reservant-les per als seus tres favorits, amb els quals formalitzava les converses i les discussions es feien interminables.

A poc a poc aquestes discussions van tenir ressonància entre el veïnat, i fins i tot els habitants d'altres barris hi anaven per escoltar les boniques històries del país d'Autonomia.

Tots trobaven bo aquell règim i s'haurien avingut a viure en un país com aquell, però no hi havia qui digués: «Així podríem viure si volguéssim». Ans al contrari, si algú es decantava en aquell sentit, gairebé tots es posaven d'acord per jutjar-lo com una mica «tocat», expressió monadiana per indicar que un home no té totes les facultats cerebrals completes.

Aquestes converses a casa del sastre van estendre's per la ciutat i van ser objecte de discussions a la sortida dels tallers o de la taverna, de tal manera que van arribar a les oïdes del prebost, i un dia el domicili del sastre va ser envaït per una quadrilla de policies.

Ho van escorcollar i remenar tot, i van apoderar-se d'algunes cartes que el sastre havia rebut de parents que vivien a províncies. En aquestes missives, juntament amb notícies de la família, els parlaven de la vaca i del porc, i el cap dels policies va moure el cap amb aire greu, assegurant que darrere d'aquelles frases s'hi amagava algun secret, i que si el deixava en llibertat era a causa dels bons informes que havia recollit sobre ell.

En el curs de les seves investigacions es van trobar alguns números de la Gaseta Oficial d'Argirocràcia, que el cap va unir a l'expedient, movent el cap i assegurant que l'assumpte prenia un caire greu, molt greu! Després d'escorcollar el mobiliari del pobre sastre, els policies es van retirar i es van endur en Nono com a pertorbador, acusat d'excitar els ciutadans els uns contra els altres, i el sastre va quedar advertit que se'l deixava lliure però a disposició de la justícia.

En Nono, cobert de cadenes, va ser portat a la presó i va ser tancat en un calabós.

El pres, una vegada sol, es va deixar caure sobre una gran pedra col·locada en un racó de la cel·la, i es va posar a reflexionar seriosament sobre els esdeveniments que li queien al damunt com una allau. El record dels seus pares i dels seus germans es va presentar més viu que mai, i llàgrimes amargues li abrasaren les galtes en pensar que potser ja no els veuria més.

Durant el dia, un carceller li va portar un càntir d'aigua i un pa negrós, amarg i rovellat; però en Nono, oprimat per l'angoixa, no va sentir fam i no va poder tocar-lo.

Arribada la nit es va estirar sobre un feix de palla que hi havia en un racó, i va acabar adormint-se molt tard, no sense haver plorat pel record de tots els qui estimava i pel de la seva estada a Autonomia, que s'havia acabat per culpa seva.

El seu son va ser torbat per malsons horribles que el van despertar tremolós i amarat de suor.

Unes vegades, l'arrossegaven davant d'animals horribles, abillats amb llargues vestidures negres i vermelles i amb birrets negres al cap, els quals, obrint unes boques desmesurades i amenaçadores, semblaven disposats a devorar-lo.

Altres vegades, el rei Monàdio, sota la forma de repugnant escarabat enterramorts, foradava el terra que el sustentava com si volgués enterrar-lo viu; o bé, sota la forma de vampir del seu escut, venia a xuclar-li la sang. En Nono, paralytat per una força

desconeguda, sentia com se li escapolia la vida de les venes sense que li fos possible oposar-hi cap resistència.

L'endemà es va despertar fatigat i adolorit.

En el decurs del dia se li van presentar dos guàrdies armats amb alabardes que el van treure del calabós, el conduïren a través de nombrosos corredors, li van fer pujar incalculables escales i el van introduir en una sala on, asseguts davant d'una taula, hi havia dos personatges. En Nono es va creure encara dins del malson en reconèixer les feres de la nit anterior.

El que semblava el superior tenia el cap de xacal i exhalava una olor repugnant.

El pres va endevinar que estava davant d'un dels consellers del Parlament encarregat de la instrucció del seu procés.

L'altre personatge tenia davant seu paper, tinter i plomes i s'endevinava que era el fiscal. La seva fesomia recordava la d'aquells escarabats que treballen sobre una matèria que, com va dir el cèlebre fabulista, «el nom se sap encara que es calla».

Van fer seure el pres davant de l'home de cap de xacal, i aquest, amb veu de fingida gravetat, li va preguntar el nom i el cognom.

—Com que vostès m'han arrestat, vostès han de saber qui sóc — va respondre en Nono candorosament.

—Per al seu interès, li aconsello que sigui respectuós amb la justícia. Sap vostè per què se l'ha detingut?

—No, senyor; espero que m'ho diguin.

—No fingeixi vostè ignorància; sap bé que ha promogut la desobediència de les lleis, la desconsideració del nostre august monarca i la rebel·lia contra les nostres santes institucions.

En Nono es va preguntar per un moment si no devia ser un terrible criminal sense saber-ho. Va romandre en silenci.

—Ja ho veu, no s'atreveix ni a contestar. Vinga, fill meu, declari i li serà tingut en compte —va dir el xacal amb hipocresia.

—El vostre august sobirà és un murri que em va enganyar abominablement per treure'm d'Autonomia —va respondre en Nono amb energia, nerviós per l'efecte desagradable que li causava la veu de falset del xacal—. I jo he desitjat sempre sortir d'aquest maleït país per tornar amb la meua estimada Solidària.

El xacal va aixecar al cel les dues potes davanteres.

—Guàrdies! —va exclamar—, assegureu-vos de tornar a portar aquest criminal al calabós.

Van passar molts dies sense que en Nono veiés ningú.

Una vegada es va presentar un home vestit de negre amb un pitet blanc i un barret triangular, amb el pretext de parlar del que li passaria després de mort.

En Nono, que patia per l'aïllament, la immobilitat i el tancament i que s'havia preocupat exclusivament del que li passaria durant la vida, li va demanar que el deixés tranquil.

La fisonomia del personatge era d'allò més antipàtica, perquè en ella, a més de certs trets comuns als altres personatges de la justícia, hi havia una mica d'escarabat.

El carceller li portava cada dia una ració de pa i aigua, sense dir ni una paraula. En Nono pensava que es tornaria boig en aquell aïllament i en aquell silenci, i arribava fins i tot a penedir-se d'haver despatxat tan aviat l'home negre.

Què devien fer el pare i la mare? Sabien on era? Què devien pensar-ne, d'ell, els seus amics d'Autonomia? Podia ser que haguessin molestat el seu mestre, el sastre, per culpa seva? Qui

sap si ell estava pres i la seva família en la misèria? Totes aquestes preguntes quedaven, naturalment, sense resposta i reapareixien incessantment a la seva trastornada intel·ligència.

Per tranquil·litzar-se es passejava per la cel·la, comptant les rajoles, però, tot i així, els seus pensaments reapareixien amb una persistència rebel. Després, cansat d'aquest exercici, s'asseia a la pedra, reposava els colzes als genolls i el cap a les mans i li tornaven a la ment els mateixos pensaments. Tornava també la impaciència, i d'un salt es posava dempeus per emprendre novament el seu passeig com un llop en una gàbia.

XIX.*El judici*

an passar molts dies, encara. Un matí es van presentar al calabós quatre soldats i van portar en Nono a una gran sala plena de gent.

Uns altres soldats com els que havien conduït l'acusat es trobaven disseminats pels quatre costats de la sala.

Van fer entrar el presoner en una mena de compartiment instal·lat a un dels costats de la cambra; davant seu n'hi havia un altre on hi havia dotze notables monadians, fent una composició estranya: gall dindi, voltor, corb...

Al fons, damunt d'una estrada, hi havia quelcom semblant a un taulell, amb una mena de tribuna a la dreta, prop del lloc que ocupaven els notables monadians.

En darrer terme hi havia altres monadians pertanyents a l'aristocràcia.

La varietat d'individus era tan nombrosa que per un moment en Nono va creure trobar-se en el Jardí de les Plantes.

La primera meitat de la sala estava guarnida amb una varietat de monadians amb vestits negres; tots tenien cares de cotorres o papagais.

La resta de la sala, separada per una balustrada, estava plena de monadians de les classes miserables, i allà hi dominava la semblança amb bous, xais i ases.

En una altra mena de tribuna, prop d'en Nono, hi havia un individu de la mateixa espècie que el xacal que l'havia interrogat anteriorment.

Quan en Nono va ser col·locat al seu lloc, una espècie de garsa va cridar amb veu cascada:

—El Tribunal!

I van aparèixer a l'estrada quatre senyors, tres dels quals amb roba talar negra i el quart, amb un vestit vermell, i birrets quadrats amb amples galons d'or.

El de vermell, que s'assemblava a un voltor, es va asseure a la tribuna situada prop dels notables; els tres de negre, amb cares de mussol, òliba i aguilot es van asseure darrere del que en Nono va prendre per una mena de taulell.

El tipus que semblava un escarabat piloter es va aixecar amb un grapat de papers a la mà, i va començar la lectura de l'acta d'acusació contra en Nono.

Ràpidament, el que ocupava el centre del taulell va procedir a l'interrogatori de l'acusat, amenaçant amb les penes més severes si es mostrava tan irrespectuós com ho havia estat durant la instrucció.

En Nono va restar consternat. Com podien acusar-lo d'irrespectuós quan no va fer res més que respondre tal com pensava?

Després de la consignació de l'estat civil de l'acusat, el president li va preguntar:

—Reconeix vostè haver parlat davant de diversos argirocracis d'un país anomenat Autonomia, on, segons vostè, els fruits de la terra són comuns a tots, on no hi ha lleis, ni prebosts, ni gendarmes i on cadascú és lliure de viure com millor li sembla?

—Sí, senyor, ja que allà em trobava jo quan vaig ser raptat per aquest pocavergonya d'en Monàdio per portar-me a aquest mal país on només he experimentat revessos i misèria.

—Senyors notables, ja senten vostès amb quin cinisme declara el seu crim l'acusat —digué l'home de vermell movent el bec—. I a més es fa culpable del crim d'injúria a sa majestat.

—Reconeix vostè —va continuar el president— haver excitat els que l'escoltaven a la rebel·lia, induïts a entendre's entre ells per prescindir dels amos que els alimenten i de les lleis que els protegeixen?

—Jo no sé si els seus amos els alimenten, ni si les seves lleis els protegeixen; el que sí sé és que a Autonomia no teníem res d'això i érem molt més feliços. Ho he dit, en efecte, perquè és la veritat.

L'home de vermell va continuar movent els llavis, que es prolongaven com el bec d'una au de rapinya.

—Està bé, pot seure —va dir el president—. Per les seves declaracions deixa vostè patent el seu crim i ens hi podríem atènyer. Però nosaltres representem la justícia, i no volem que quedi cap dubte en l'esperit dels senyors notables. Ara sentirem les declaracions d'alguns testimonis.

El primer que cridaren fou un dels tres preferits d'en Nono, que va donar prova de valor i va procurar defensar-lo exposant la bona fe d'en Nono, el qual no feia sinó explicar el que havia vist. Ell no considerava criminal desitjar una sort millor, ja que sovint és molt dura la que els treballadors arrossegueu a Argirocràcia.

—Vegin vostès, senyors, la influència nefasta dels discursos del malfactor que hem de jutjar.

«Ben palesa es demostra la urgència de posar un dic a la invasió d'aquestes idees sedicioses que amenacen de pervertir el bon sentit de les nostres poblacions, tan tranquil·les fins ara. Fins i tot ha arribat al santuari sagrat de la justícia la gosadia de repetir aquestes blasfèmies! Demano una pena severa contra el testimoni que, per salvar l'acusat, no té por de falsejar el seu jurament alterant la veritat. Deixant de banda el fet que, segons unes notes que m'ha subministrat el gran prebost, aquest home és perillós

perquè és un atrevit propagandista de les mentides que amenacen de pertorbar el nostre admirable ordre social.»

L'amic d'en Nono va ser condemnat a cinc anys de presó.

Tot seguit, va tocar-li el torn al sastre. L'interrogaren sobre les circumstàncies en les quals havia recollit en Nono, i va explicar com l'havia conegut.

—No ha proferit l'acusat a casa vostra idees subversives, contràries al bon ordre públic i al respecte degut a les nostres institucions? —va preguntar el president—. Sobre aquest assumpte li he de fer notar com n'ha estat, de culpable, vers l'augusta majestat del nostre sublim sobirà tolerant a casa seva converses com aquestes i allotjant aquesta serp que no pensa sinó a crear el desordre. Per tant, el convido a ser sincer i a dir-nos tot el que sàpiga sobre el miserable que espera el càstig que mereix. Com a bon ciutadà i bon patriota vostè hauria d'haver avisat ràpidament el gran prebost.

El sastre va semblar vacil·lar un moment, la seva mirada es va fixar, com a desgrat seu, en en Nono, però la va apartar ràpidament, i amb veu dubtosa va declarar que va prendre en Nono a casa seva com a agraïment per haver salvat el seu fill; fins i tot va manifestar que no tenia queixa de la seva feina. Que, en efecte, l'acusat havia referit històries inversemblants sobre Autonomia, però que, enganyat pel seu aire càndid, no hi havia cregut en la criminalitat de les seves intencions. Demanava, per tant, perdó al tribunal, prometent ser més previsor en el futur.

I es va retirar sense atrevir-se a mirar en Nono.

Els següents testimonis foren alguns dels que havien assistit a aquelles converses, i per por de participar de la sort de l'acusat van fer la seva declaració en el sentit que els va dictar el president.

Acabada l'audició de testimonis, l'home de vermell es va aixecar i va parlar extensament sobre l'ordre magnífic que presideix els destins del poble sotmès a en Monàdio; de la beneficència

d'aquells a qui la fortuna va omplir de dons; de la seva sol·licitud per als desgraciats, del seu enginy per procurar treball als que no tenen més que els seus braços com a recurs.

Va elogiar, després, les justes lleis que posen la propietat a l'empara de les depredacions d'aquells que es mouen guiats pels mals instints de la rapacitat, la mandra i l'enveja; va exaltar les virtuts de la paciència i l'abnegació dels treballadors, la seva sobrietat, la seva economia i la seva adhesió al sobirà i els diferents amos.

Més endavant, va parlar contra la gent sense família ni llar que volen pertorbar aquest bell ordre de coses; dels miserables vinguts no se sap d'on que voldrien afartar-se en les orgies de la sensualitat sense produir res; d'aquells que, com que no se senten amb el valor de treballar ni estalviar, somien els béns dels que, a força de paciència, de treball, d'ordre i d'estalvi, o havent-los rebut en herència dels seus avantpassats, aconsegueixen arribar a un lloc distingit entre aquells a qui recompensen la fortuna i el treball.

Per últim, abordant el cas d'en Nono, va fer veure que aquest quadre encantador del suposat país d'Autonomia no era més que una violenta sàtira contra les institucions tan justes i tan sanes d'Argirocràcia, i que no tenien cap altra intenció que inspirar als treballadors la idea que podien passar sense amos. Un enorme absurd que es refuta per si mateix; una teoria tan ridícula com criminal, contra la qual tota severitat és poca perquè tendeix a fer creure als obrers que se'ls defrauda amb el producte del seu treball, de manera que se'ls incita contra els que els donen el pa, contra els que els fan viure i sense els quals no hi hauria més que misèria i barbàrie.

Va acabar demostrant que l'acusat, en comptes de sol·licitar la indulgència del tribunal, havia manifestat, per contra, el més gran cinisme, parlant de l'august monarca en termes irrespectuosos. Va demanar la pena capital per a l'acusat, i es va asseure.

Un dels personatges vestits de negre amb cap de cotorra, que estava assegut a una taula davant d'en Nono, es va aixecar aleshores.

També aquest va proclamar la grandesa del país d'Argirocràcia, l'autoritat i la justícia de les seves lleis, la legitimitat dels béns dels que els posseeixen, la paciència i la força de les classes laborioses que tant contribueixen a la prosperitat general.

En realitat, les històries d'en Nono, pel seu atreviment excessiu, podien ser un perill contra l'ordre establert torbant alguns esperits febles, però el seu client, segons ell, no havia comprès l'abast del que deia.

—No se'l pot considerar responsable —va concloure. I va acabar demanant als senyors del tribunal i als senyors notables que tinguessin en compte la curta edat de l'acusat i va sol·licitar la seva indulgència.

I es va asseure enmig dels visques de la sala, que també havia aplaudit enèrgicament el discurs de l'home de vermell.

Els notables es van retirar per deliberar. Poca estona més tard van tornar presentant un veredict de culpabilitat, mitigat amb circumstàncies atenuants.

Els tres homes del taulell es van consultar. En Nono va ser condemnat a cadena perpètua.

Completament aterrit, en Nono va ser conduït una altra vegada al calabós. Assegut a la pedra, va romandre-hi com si hi estigués clavat per l'angoixa, vessant llàgrimes ardents. Va perdre la noció del temps i la nit va arribar sense que se n'adonés.

Al final, la desesperació el va dominar de tal manera que, decidit a morir, es va aixecar amb intenció d'obrir-se el cap contra el mur, però un raig de lluna que entrava per la finestreta del calabós li va il·luminar la cara i va aturar el seu impuls. En aquell raig de llum va veure lliscar una bella dona de cara radiant, embolicada en una dolça claredat que feia ressaltar el color verd del seu vestit, i amb

una entonació suau i melòdica, gairebé imperceptible, va pronunciar aquestes paraules consoladores:

—Sóc n'Esperança. Na Solidària, que no pot aventurar-se en els Estats d'en Monàdio mentre els seus habitants no l'aclamin de cor, m'envia per dir-te que no perdis el valor. Els teus amics d'Autonomia pensen en tu i en els mitjans per alliberar-te; tres d'ells han vingut a Argirocràcia amb el propòsit d'ajudar-te. Valor i esperança!

I petonejant-li el front, li va tancar dolçament els ulls adormint-lo amb carícies damunt del llit de palla.

Després, incorporant-se al raig de llum que l'havia portat, va desaparèixer, deixant una vaga claredat al calabós.

XX. La partida dels conjurats

Deixem el nostre desgraciat pres lliurat als dolços somnis que li va inspirar la fada Esperança, i tornem a Autonomia per veure què fan i com els altres personatges van agafar-se la desaparició del seu company.

Al mateix temps que na Solidària va ser advertida pel crit d'angoixa d'aquell a qui raptaven, en Labor va acudir amb tot el seu grup, advertit ja per l'escarabat a qui en Nono havia lliurat de l'atac de l'ocell.

L'animalet havia assistit el dia anterior a l'entrevista d'en Nono amb en Monàdio, s'havia adonat del perill que corria el nen i s'havia situat a prop seu per advertir-lo oportunament. Però el va atacar un enemic i va haver de fugir i ocultar-se per escapar de la persecució. Es dirigia, doncs, a Autonomia quan va veure l'escena del rapte i va córrer a advertir en Labor.

El furor dels nens contra en Monàdio va ser gran quan es van assabentar de la desgràcia del seu company. Segurament l'haurien destrossat si hagués caigut a les seves mans, però en Monàdio estava ja al seu palau fortalesa, fora de l'abast de la seva còlera.

La falta de confiança d'en Nono va ser censurada per gairebé tothom; però com que ell era la seva pròpia víctima i estava en desgràcia van deixar les recriminacions de banda per veure què podien fer per treure'l de les urpes del rei d'Argirocràcia.

Na Solidària, ja de tornada de la seva inútil defensa d'en Nono, presidia la discussió, que començava a ser tumultuosa perquè no s'entenien entre la confusió de multitud de projectes i d'idees espontànies, d'entre les quals les més resolutives eren, com passa generalment, les menys pràctiques.

En Hans, na Mab, na Biquette, na Dèlia i en Riri estaven inconsolables. En Hans, amb sotrats d'impaciència, parlava ni més ni menys que de declarar la guerra a en Monàdio i marxar tots plegats contra Argirocràcia. No va ser difícil, però, demostrar-li que la colònia era massa feble per enfrontar-se a les forces formidables dels argirocracis.

Sense cap altre recurs, en Hans va proposar d'anar sol a Argirocràcia a buscar en Nono i, una vegada trobat, ja es veuria què podrien fer.

Na Solidària va convenir que hi podria haver alguna probabilitat d'èxit, ja que, si bé ella era impotent en el país d'en Monàdio, sí que podia afavorir d'una manera indirecta els esforços dels qui confien en ella. La seva única por era que en Hans fracassés, que els subordinats d'en Monàdio el descobrissin i que, en comptes d'un, calgués plorar la pèrdua de dos membres de la colònia.

Però en Hans va dir que era una qüestió d'honor per a la colònia treballar per la llibertat d'un dels seus membres i que, fos quin fos el resultat, ell estava decidit a sacrificar-ho tot per ajudar el seu amic.

Na Mab va afegir que ella també estava decidida a acompanyar en Hans en la seva empresa. Dues voluntats són més eficaces que una: només faltava buscar els mitjans per facilitar la tasca dels dos atrevits voluntaris.

Després d'una laboriosa discussió on es van proposar i rebutjar molts projectes, es va acordar que en Hans i na Mab es disfressarien de músics ambulants, com tants d'altres que recorren els pobles i els llogarets d'Argirocràcia guanyant-se la vida tocant instruments.

En Hans i na Mab tindrien més probabilitats de passar inadvertits, d'introduir-se entre la massa popular enmig de la qual en Nono havia hagut de ser abandonat, i podrien obtenir notícies sobre la seva sort fàcilment.

A en Hans li van donar un clarinet i a na Mab, una pandereta. En el cas que en Nono estigués pres, en Labor li faria arribar una llima petita, fàcil d'ocultar i capaç de tallar les cadenes més fortes i els barrots més gruixuts. N'Electrícia, a més, li enviaria un talismà que li permetria comunicar-se amb Autonomia, enviant i rebent notícies. Na Solidària li infondria la seva força, però com que sabia que la força principal a Argirocràcia és l'or, els va lliurar una bossa que els subministraria totes les monedes que haguessin de menester sense que mai s'esgotés.

Quan tot ja estava arreglat, van tenir temps de planificar l'empresa. Per despistar els espies d'en Monàdio, si n'hi hagués als voltants, van decidir que els dos voluntaris no marxarien fins que estigués preparada una excursió d'herborització. En un punt de la frontera prèviament designat es trobarien amb na Solidària, i aquesta s'encarregaria de la seva introducció a Argirocràcia sense por de ser descoberts.

En el dia fixat, en Hans i na Mab es van llevar a trenc d'alba i, proveïts amb tot allò que previsorament els amics van subministrar-los sense carregar-los massa, es van acomiadar de tots i van baixar per l'escalinata del palau.

Però, en el moment en què estaven a punt de sortir de l'esplanada, es va presentar un porquet rosat, gairebé bonic, o almenys tant com ho podien ser els de la seva espècie, corrent amb tota la velocitat que les seves potetes li permetien, agitant la seva cua rinxolada i llançant uns grunys que semblaven retrets.

Aquest porquet era el preferit del grup del qual formava part en Nono; ell mateix li havia manifestat una gran predilecció i li havia ensenyat algunes habilitats, com ara ballar.

Na Mab el va acariciar, i li va dir:

—Ens havíem oblidat de tu, pobret Peumoch, ens n'anàvem sense dir-te adéu.

En Peumoch va continuar sacsejant la cua i grunyint d'aquella manera especial.

En Hans li va passar la mà pel llom, dient-li:

—Vaja, vaja! Ja veig que ets un bon porc que te'n recordes dels amics; però ara tenim pressa.

Els dos amics es van disposar a emprendre la marxa després d'una última carícia, però en Peumoch se'ls va posar al davant amb el manifest propòsit de barrar-los el pas.

—No veus que ens destorbes, Peumoch? No podem dur-te amb nosaltres —va dir en Hans quan el va veure corrent darrere seu.

En Hans li manar retrocedir amb un senyal; però el porc va protestar grunyint més fort i va continuar seguint els dos viatgers.

—No podem portar-te amb nosaltres —va dir en Hans.

Na Mab va reflexionar.

—Què és això que duu aquí? —va dir na Mab, observant un paquetet que li penjava del coll, i agafant-lo.

El va obrir i van veure que era un davantal brodat i un barret de tres puntes amb galons que en Nono li posava quan li manava fer les seves habilitats.

—Crec que sap on anem —va dir na Mab greument—. Emportem-nos-el, pot ser que ens sigui útil.

I el porc, quan va veure que l'acceptaven, va saltar alegrement al costat dels nens.

En sortir dels jardins d'Autonomia es van endinsar en els boscos que dies enrere havien recorregut tan alegrement i on en Nono havia tingut la desgraciada trobada amb en Monàdio.

Quan van haver fet una part del camí, com que se sentien fatigats, s'aturaren en una clariana del bosc, es van asseure a l'ombra d'una morera, van treure algunes provisions del seu sac de viatge

i van esmorzar amb gana. En Peumoch va tenir la seva bona ració, perquè, mentre caminaven, els nens havien fet provisió de glans.

Per completar l'esmorzar van agafar les castanyes que abundaven pel terra.

Mentre menjaven, parlaren del seu amic i de la manera de trobar-lo.

A les branques de la morera hi havia una colònia de cucs de seda que els viatgers no havien vist, els membres de la qual els escoltaven atentament.

Aquesta colònia era la descendència de l'insecte a qui en Nono havia alliberat i a qui havia salvat la vida: una femella preparada per posar els seus ous. A la seva prole (als quals no havia de veure), de la mateixa manera que els transmetia l'instint de teixir un capoll, els va transmetre el seu reconeixement cap al seu salvador, amb l'encàrrec de satisfer-lo, ja que a ella li era impossible.

Per això, quan els animalons van comprendre que es tractava d'aquell a qui tenien encàrrec de mostrar gratitud, van celebrar una reunió per deliberar sobre què podien fer per contribuir a la seva llibertat, i no trigaren a trobar-ho. Ho van posar immediatament en pràctica.

En Hans s'havia tombat de cap per amunt esperant el moment de posar-se en marxa. Els seus ulls, dirigits a l'espai, no veien res o, més ben dit, no es fixaven en res. Pensava en el seu amic quan, de sobte, d'una de les branques va veure baixar un fil finíssim i, per aquest, un rere un altre, una infinitat de cucs de seda, que va reconèixer pel seu color blanquinós i la seva forma rullada. Els observava amb curiositat, i els va veure tocar a terra, posar-se en fila índia i dirigir-se cap a ell.

Per observar-los millor es va posar de bocaterrosa, i va cridar l'atenció de na Mab en relació amb aquells cucs que s'acostaven.

Quan van estar molt a prop seu, un dels cucs es va separar dels seus companys, es va col·locar gairebé sota el nas dels dos observadors i aixecant la meitat del seu cos els va fer entendre el següent:

—No temeu ni ens feu mal: som amics. Tenim un deute de gratitud que hem de pagar al que vosaltres voleu alliberar de les mans d'en Monàdio. Amb la nostra seda més sòlida i lleugera hem teixit una esfera que només cal que desplegueu perquè s'infla tota sola, us dugui per l'aire i us torni aquí després.

I fent un senyal, dotze cucs dels més grans van agafar una peça de seda embolicada, de la mida d'una cigarreta.

Era tan i tan fina, que quan en Hans va haver-la desplegat a instàncies del cuc semblava una gran tenda de campanya. Però com que començava a inflar-se, el cuc li va aconsellar que s'afanyés a embolicar-la una altra vegada i se la guardés a la butxaca.

En Hans va donar gràcies als cucs de seda pel regal i els va prometre que, si tenien la sort de trobar el seu amic, l'informarien del gran servei que, amb l'obsequi, acabaven de fer-li els agraïts cucs.

Ràpidament es van separar: els cucs van pujar a la morera; en Hans, na Mab i en Peumoch es van posar de camí.

Al capvespre els viatgers s'aproximaren a la frontera. Allà, damunt de cada pic i sobre cada turó s'elevaven sòlids castells amb merlets que defensaven l'entrada d'Argirocràcia. Pel camí hi havia sentinelles que vigilaven els viatgers, raó per la qual era impossible passar sense ser vistos.

Na Solidària coneixia una gruta oberta en una de les muntanyes tallades a pic que separen Autonomia d'Argirocràcia, a la qual s'arribava per un camí que amb prou feines es veia entre el bosc. Allà va decidir quedar amb els nostres viatgers, i allà aquests la van trobar esperant-los.

Na Solidària va obrir un subterrani secret que només ella coneixia i que des aquesta gruta conduïa fins a l'interior d'Argirocràcia, després de la línia dels forts i dels punts vigilats per la tropa.

Com que la nit ja era ben entrada, na Solidària els va aconsellar que esperessin fins a l'endemà per endinsar-se a la cova i els va convidar que reflexionessin sobre els perills que estaven a punt de córrer. Els va dir també que, una vegada arribats a l'altre extrem del passadís subterrani, aquest es tancaria per si sol, i que el globus de seda no els conduiria sinó a condició d'haver fet tots els esforços possibles i d'haver aconseguit trobar el company que buscaven.

Els nens van manifestar el ferm propòsit d'arribar fins al final de l'aventura i na Solidària se'n va acomiadar besant-los afectuosament. Després van sopar amb el que els quedava de les provisions, sense oblidar en Peumoch. Van fer un llit de fulles seques i es van adormir pensant en l'amic i company estimat que buscaven.

XXI. A la ventura

Quan l'endemà es van despertar, el sol ja era ben alt. Acomiadant-se del país d'Autonomia, en Hans va tocar el ressort que li va indicar na Solidària, i tots tres van entrar valerosament al forat que es va obrir davant seu, una mena de tub tenebrós que els va abocar a la cara un vent fred i humit i que es va tancar immediatament tot sol, eliminant tota esperança de retrocés.

Amb el talismà de n'Electrícia, que també podia subministrar llum, van il·luminar el camí. No van trobar cap dificultat, i després de dues hores de marxa van desembocar a la torrentera anunciada per na Solidària. Un cop van ser a fora, tornaren a mirar el forat subterrani i no en van trobar cap indici; havia desaparegut completament.

Pujant un desnivell, es van trobar en un camí: estaven al país del seu enemic.

Avançant per aquell camí no van trigar a veure de lluny un grup de cases.

Acceleraren el pas, perquè ja era gairebé migdia, la població estava encara distant i l'esmorzar havia estat escàs, malgrat haver esgotat les provisions.

Arribaren al final del sender: hi havia un llogaret miserable, format per un petit nombre de cases situades a banda i banda del camí.

Per caracteritzar bé el seu paper de músics ambulants, abans de pensar a menjar, van haver d'aturar-se al mig del camí i van tocar una peça molt popular a Argirocràcia, que na Solidària els havia ensenyat abans de marxar, en Hans amb el clarinet i na Mab agitant la pandereta i dansant.

Al compàs de la música, en Peumoch s'aixecà recolzant-se només en les dues potes del darrere, mentre que amb les davanteres sostenia una roba imaginària, i també es va posar a ballar.

Tot i que ja coneixien aquesta habilitat de l'animal i que el curs de les seves idees no els inclinava a l'alegria, en Hans i na Mab no van poder contenir el riure. Per donar tot l'efecte a l'habilitat del garrí, na Mab li va posar el davantal i el barret.

Ràpidament en Hans va tornar al seu clarinet i na Mab i en Peumoch a la seva dansa, mentre aquest feia un gruny de satisfacció.

Aviat la música va atraure alguns curiosos, que van celebrar la gràcia d'en Peumoch, però sense més resultat: amb prou feines dues o tres dones es van deixar veure per la porta entreoberta de les seves cases.

Per tal d'atraure l'atenció d'en Nono, per si de cas els podia sentir, en Hans va tocar una de les tonades preferides a Autonomia, barrejant-la amb un motiu d'Argirocràcia per no descobrir-se massa.

Però les seves mirades escrutadores no van veure res de particular. Mentre que en Hans continuava tocant el clarinet i en Peumoch dansava i feia gràcia als petits argirocracis, meravellats de veure dansar un porc, na Mab va anar a pidolar a les portes de les cases, parant la pandereta, però va tornar sense un cèntim.

Els nostres artistes, sentint fiblades de fam, es van dirigir a una pobra vella, a qui van demanar que els vengués una mica de pa; però aquesta va exigir que li ensenyessin abans els diners.

Per no crear cobdícia ni desconfiança, es limitaren a treure de la bossa una moneda d'escàs valor que li van posar a la mà. Amb aquesta seguretat, la dona va tallar un tros de pa, que va lliurar a na Mab, però en Hans en va reclamar un per a en Peumoch, la qual cosa va escandalitzar la venedora. Però com que el pa que els havia donat no valia ni la meitat dels seus diners, en va tallar un

altre tros remugant, els el va entregar i els va clavar la porta als nassos.

Els tres viatgers es van allunyar del llogaret repartint-se el pa i pensant a completar després el seu esmorzar.

Caminaren així durant una estona, creuant-se pel camí amb escassos viatgers, veient algunes cases de camp aïllades i molt separades entre elles.

Per fi van decidir separar-se del camí per dirigir-se a una d'aquestes cases perquè els venguessin menjar.

Els van donar pa, llet i mantega; van demanar que els permetessin coure algunes patates per a en Peumoch, però el pagès els va proposar que li venguessin aquell porc que no seria més que una nosa per a ells.

En Hans va replicar que en Peumoch no era un porc ordinari i que per res del món el vendria.

Per demostrar-ho, es va dirigir a en Peumoch i li va manar:

—Demuestra al senyor que ets un porc ben educat.

En Peumoch es va posar dempeus i va fer al pagès una graciosa reverència.

—Ara balla un vals.

I en Peumoch es va posar a fer voltes amb una barreja de serietat i maldestreria que augmentava la seva gràcia.

El pagès va celebrar l'habilitat de l'animal amb franques rialles, i en consideració als talents d'en Peumoch no va voler acceptar res pel seu menjar.

En Hans va preguntar si estaven lluny d'alguna població.

El pagès els respongué que, seguint el camí, la població més propera estava a una distància que difícilment podrien recórrer abans de la nit. Tot i això, hi havia l'esperança de fer alguns diners, perquè els habitants eren generalment pagesos acomodats que donaven feina als habitants més pobres de les viles d'aquells contorns i, com que el seu allunyament dels grans centres feia que les distraccions fossin escasses, solien acollir generosament els artistes ambulants que es presentaven.

Els nostres amics van preguntar si havia vist passar per allà un noi de tals i tals senyes amb tota mena de detalls per donar a conèixer al seu company. Però el pagès no el recordava o no s'hi havia fixat, i es van posar en marxa sense desanimar-se per aquesta contrarietat.

Aquesta vegada van veure les seves esperances decebudes, perquè seguien un camí diferent del correcte, i encara havien de caminar molt abans d'arribar-hi.

Tal i com el pagès els havia indicat, fins poc abans del capvespre no van arribar a la població on havien de passar la nit. Van arribar a una gran plaça, que semblava el passeig predilecte d'aquells habitants, i es col·locaren sota un frondós faig situat al centre. Na Mab va afinar una guitarra que tocava quan havia de lluir les seves habilitats artístiques sense dansa ni pandereta, i va preludiar els primers compassos de l'himne argirocraci.

Aquest himne, com passa sempre amb els himnes nacionals, exaltava la gent d'aquell país perquè glorificava les virtuts d'Argirocràcia, enaltia la força i el valor dels argirocracis i insultava i amenaçava de mort els enemics i fins i tot els veïns d'Argirocràcia.

Els vianants, tan bon punt van sentir les primeres notes, van formar un cercle al voltant dels artistes, demanant a crits la repetició de la peça, que van acompanyar cantant tots amb veus discordants.

Quan na Mab va fer la col·lecta, va recollir en la seva pandereta força diners. Després, per continuar el seu paper, na Mab va vestir

en Peumoch, i amb la pandereta a la mà va ballar amb el porc al so que tocava en Hans.

L'èxit d'en Peumoch va ser superior al de l'himne, com ho van demostrar els aplaudiments i, encara més, la recaptació verificada per l'artista porcí.

Atents sempre al seu objectiu principal, mentre l'un tocava i l'altra ballava, miraven si entre la concurrència veien aparèixer la fesomia del seu amic, però no van veure més que cares indiferents. A l'última peça que van tocar intercalaren un cant d'Autonomia, que van creure ser el més susceptible de cridar l'atenció del seu amic, però, acabat el concert, van guardar els instruments sense que res no els revelés que la seva crida havia estat escoltada per qui tant desitjaven.

En aquell punt se'ls va apropar un dels habitants. La seva cara de satisfet denunciava que era un dels rics de la comarca, i els va prometre una moneda d'or si volien fer un concert a casa seva, on celebrava un banquet amb els seus amics, i volia obsequiar-los amb aquella distracció.

Els artistes van acceptar, encara que haurien preferit recórrer la vila, però negar-se a acceptar una moneda d'or hauria despertat sospites i, com que necessitaven complir el seu ofici a consciència, van seguir el ric, que, en el camí de casa seva, els va prometre un bon sopar, per obligar-los més, tement que es presentés algú amb una oferta millor.

Tan bon punt van arribar a la casa, el nostre home els va conduir a la cuina, on es van atipar a consciència, fins i tot en Peumoch, a qui, en un racó, van oferir una cassola de segó i patates cuites, perquè en Hans i na Mab no van consentir que se l'enduguessin a l'estable.

Quan tots els convidats van ser presents, un criat va conduir els artistes a un saló en el centre del qual hi havia una gran taula coberta de rica vaixel·la, esperant els comensals.

El criat va instal·lar els nostres amics en una estrada amagada rere una cortina on, durant el menjar, havien de tocar el seu repertori per diversió del propietari i els seus convidats.

Aviat els van veure entrar: la dona de l'amfitrió obria la marxa agafada del bracet d'un dels convidats, a qui durant la vetllada els nens van sentir anomenar «senyor corregidor». La seguien els altres invitats processionalment de dos en dos, i tancava la marxa el propietari. Finalment, cadascú va ocupar el lloc que li indicava la senyora de la casa.

Aquelles persones tenien un aire tan grotesc i acomplien el seu paper tan posseïts de ridícula formalitat que els nostres artistes, observadors ocults d'aquella cerimònia, no podien contenir-se el riure: fins i tot en Peumoch movia la cueta, fent petits grunys, que afortunadament quedaven silenciats per la música.

Com n'era de diferent aquella maldestra etiqueta de la franca i alegre companyonia d'Autonomia!

El menjar es va servir amb tota la sorpresa dels nostres dos autonomians, que mai haurien cregut que l'estómac humà era capaç de contenir tal quantitat de matèria nutritiva que en diverses formes van veure passar per aquelles boques, i desconcertats, també, pel gran nombre de criats empleats a tal fi.

I la seva conversa! Després d'infinites ximpleries sense sentit, van parlar dels seus amics i dels seus veïns, però en quins termes! És ben cert que les paraules semblaven poc expressives, però les frases inacabades, les mirades significatives, els somriures maliciosos eren autèntiques injúries.

Els artistes van pensar que allà hi havia, sens dubte, els més distingits d'aquella població. Si això era cert, com serien els ciutadans de tercera classe?

Quan va acabar l'àpat, que va durar molt de temps, i els convidats van passar a una gran sala on s'hi va portar els artistes per mostrar les habilitats d'en Peumoch.

Com que escoltaven amb atenció totes les converses amb l'esperança de sentir alguna cosa que els donés pistes sobre el seu amic, aviat van quedar assabentats de l'abast de la finor i la bona educació d'aquells argirocracis, de tant com s'havien lloat estant a la taula.

Van arribar altres persones: en algunes, en sentir els seus noms, en Hans i na Mab van reconèixer alguns dels qui s'havia parlat durant el sopar. Van observar que aquells que més s'havien distingit per les seves reticències malicioses contra ells, en presentar-se, eren els que s'afanyaven més a saludar-los i a aclaparar-los amb les seves adulacions.

Na Mab i en Peumoch dansaren els seus passos més bonics. En Peumoch va fer mímica i reverència com un clown consumat.

La senyora de la casa, que tenia notícia de l'existència d'ases i gossos savis, va demanar a en Hans si en Peumoch seria capaç de designar la persona més amable de la societat, esperant ser ella la designada.

—Senyor Peumoch —va dir en Hans—, acaba de sentir l'alta opinió en la qual se'l té. Cal mostrar-se'n digne i que ens indiqui la persona més amable d'aquesta respectable societat.

El porc es va posar dempeus, va fer la volta a la sala olorant cada individu i va tornar fent un gruny que semblava negatiu.

—Vinga, senyor Peumoch! Que no m'ha comprès? —va dir en Hans.

En Peumoch va sacsejar el cap de dalt a baix, amb signe afirmatiu.

—I llavors, per què no em designa vostè les persones amables de la societat?

El porc va fer un no amb el cap.

—Que no vol treballar? —va dir en Hans, que havia comprès sobradament que en Peumoch no havia trobat cap persona amable, però va preferir no traduir la resposta.

Els convidats fingiren admirar l'habilitat de l'artista de quatre potes, però el seu somriure era fals com el d'un conill, sobretot el de la senyora.

Davant d'aquest episodi es va acabar la vetllada amb una fredor esgarrifosa.

Quan eren de camí cap a l'alberg que se'ls havia assignat, en Hans va dir al porquet:

—Senyor Peumoch, ens compromet amb la seva intransigència. Sort que la nostra amiga Solidària ens ha afavorit amb la seva bossa; si no, correríem el risc imminent de morir de fam.

En Peumoch va fer un gruny significatiu i es va posar a ballar com dient: «No he donat un mal espectacle a aquests argirocracis! Té molta gràcia que ells em diguin porc!».

XXII. Indagacions inútils

’endemà, els nostres artistes es van aixecar molt de matí i van baixar al pati amb el pretext de prendre l’aire i de visitar la vila, però en realitat era per preguntar a la servitud de la fonda si havien vist en Nono. Per aconseguir millor el seu objectiu, van tenir la idea de fer veure que s’havia extraviat un integrant de la seva companyia per així poder donar-ne informació detallada i preguntar sobre ell.

Però la vila estava situada en un camí poc freqüentat, i encara que a causa d’això fos més fàcil fixar-se en els viatgers que hi passaven ningú va poder donar-los cap notícia.

Van dinar, sense oblidar-se d’en Peumoch, i van fer els seus preparatius de marxa sense que ningú intentés retenir-los. L’interès que havien suscitat ja havia passat, i encara que tothom sentia no haver tingut la idea del ric ningú no intentava imitar-lo.

Proveïts dels seus instruments i amb en Peumoch seguint-los al trot, es posaren en camí.

A la primera vila que van trobar van tenir un fracàs absolut: la seva música no els va reportar cap cèntim, la qual cosa els importava ben poc, però tampoc van aconseguir cap indicatiu que els posés sobre la pista del qui buscaven.

A la vila següent, els xiquets els van perseguir a pedrades perquè els van treure de les mans una desgraciada oreneta ferida que volien desplomar viva. Com que el nombre de criatures era gran, ho haurien passat molt malament i la fugida no els hauria estat fàcil si na Solidària, que els protegia de lluny, no hagués posat a les seves cames la força de la comunitat. Això els va donar tanta velocitat que en un no res es van trobar a una distància on ja no se sentien els crits dels galifardeus argirocracis, i quan van tornar

per veure els seus enemics de lluny amb prou feines semblaven un grupet de formigues.

En Hans i na Mab, admirats, es van sentir sota la protecció de la seva amiga Solidària, i des del fons del cor li van dirigir un pensament de profunda gratitud.

En Peumoch, al seu costat, movent alegrement la cua a dreta i esquerra, ostentava al musell victoriosament un parrac de la part posterior dels pantalons d'un d'aquells bandits en miniatura.

En un prat a la vora del camí, un rierol murmurava tot anunciant l'alegre i vivificador curs de les seves aigües. Atrets per la bellesa del paratge i animats pel desig de guarir el desgraciat animaló que els nostres amics havien arrencat a la crueltat dels nens argirocracis i que en Hans tenia a la mà, s'hi van dirigir.

—Que bufona! —va dir na Mab afectuosament, rentant les ferides de la petita au. Després, traient del sac de mà una caixeta amb un ungüent meravellós que els va donar na Solidària, l'hi aplicaren a les ferides.

La ferida es va curar com per art de màgia, i l'oreneta es va escapar de les mans de na Mab, piulant i voleiant al voltant dels seus salvadors. Aquests, moguts per la gana i l'encant del lloc, es van posar a dinar, cosa que pogueren fer gràcies a la precaució d'haver agafat provisions abans de l'aventura o desventura amb aquella perversa mainada.

Quan es van posar en marxa, l'oreneta els va seguir i així van continuar el seu viatge. L'oreneta va arribar a fer amistat amb en Peumoch, a qui alguna vegada el moixó es permetia dirigir alguna broma que el bon porc rebia amb un gruny de dubtós significat.

Van passar així dies i dies sense avançar gens sobre la localització del seu amic.

Un matí que van dinar a prop d'una font, van veure arribar pel camí dos arquers a cavall, conduint encadenat un nen de la seva edat.

Els dos soldats van veure la font, i s'hi van dirigir amb els cavalls per donar-los aigua, després de permetre al pres que begués.

Un d'ells va veure els nostres viatgers i amb to sever els va dirigir les preguntes següents:

—Qui sou? On aneu? On heu robat aquest porc?

Na Solidària havia previst el cas. En Hans va treure's de la butxaca un paper que, en nom d'en Monàdio, els donava el dret de circular pels camins; després va fer notar a l'arquer que el porc era el seu amic i que no havia estat robat.

—No és veritat, el meu bon Peumoch? —digué en Hans, acariciant-lo—. Demostri al senyor arquer que som bons camarades.

En Peumoch es va enganxar a les cames d'en Hans, i grunyint va ensenyar amenaçadorament les dents a l'arquer.

L'escena va caure en gràcia als arquers, que van acabar per manifestar-se més sociables.

Na Mab es va aprofitar d'això per preguntar al nen per què el portaven com si fos un criminal.

Plorant, el desgraciat nen els va dir que els seus pares havien mort i que ningú havia volgut recollir-lo. Llavors havia corregut de vila en vila, treballant quan se'l volia contractar o vivint d'almoines, segons els casos i la necessitat, dormint a l'aire lliure quan no acceptaven els seus serveis. Els arquers l'acabaven de detenir perquè no tenia casa, i el portaven davant del prebost de la vila del costat, el qual probablement l'enviaria a la presó.

Commoguts de pietat, en Hans i na Mab van demanar permís per donar a aquell pobre nen la resta de les seves provisions. Els dos arquers rondinaren una mica, però al final van accedir a donar-los permís i se n'anaren amb el pres.

En Peumoch anava darrere seu ocultant-se com podia i va mossegar la pota d'un cavall, evitant la guitza de l'animal, que per poc va fer baixar el genet per les orelles de la muntura.

Aquest es va girar per veure què li passava al cavall, i va veure en Peumoch deu passes enrere menjant tranquil·lament una mata d'herba.

Un altre dia van veure com portaven pres un ancià, el qual els va explicar que havia treballat tota la seva vida tant com havia pogut, però que guanyava poc, i les aturades i les malalties amb prou feines li permetien viure i criar la seva família, i actualment, ja vell, vivia al dia.

Ara era massa dèbil per treballar, la seva dona havia mort feia poc d'esgotament, la seva filla havia desaparegut i al seu fill l'havien allistat forçosament a l'exèrcit d'en Monàdio: s'havia quedat, doncs, sense recursos i per això l'havien empresonat.

En Hans i na Mab, entristits perquè no podien fer res per alliberar el desgraciat (cosa que tampoc hauria estat cap solució), li van donar, plorant, algunes monedes, poques, per no crear la desconfiança dels arquers, i parlant sobre la crueltat dels argirocracis van continuar el seu camí.

Els incidents s'anaven succeint i la vida continuava la seva ininterrompuda sèrie d'esdeveniments, però sempre amb la mateixa manca de notícies del seu amic.

Una tarda, a l'extrem d'un bosc que acabaven de travessar, van veure un jove estès a terra, d'aspecte demacrat i impossibilitat per caminar.

S'hi aproximaren, i en Hans li va fer beure unes gotes d'un licor confortant que portava entre les seves provisions (o, més ben dit, entre les provisions que li va donar na Solidària), i el desconegut es va reanimar. Així, va poder explicar la seva desgràcia. Havia volgut fer-se soldat d'en Monàdio i per això s'havia escapat del poble, buscant feina a les viles del camí.

Feia tres dies que havia arribat a aquella comarca, extenuat de fatiga i sense que ningú li donés feina, fins que, mogut per la fam, havia entrat en una taverna just en el moment en què un ric propietari acabava de posar-se a taula, plena d'exquisits i suculents menjars. Li va demanar almoïna i aquest li va respondre que era vergonyós a la seva edat demanar almoïna podent treballar, i va cridar a la minyona perquè el fes fora.

Furiós per la injustícia d'aquell mal ric, li va etzibar un fort mastegot que el va fer sagnar per la boca i el nas. Es va endur uns quants queviures que va poder recollir de la taula i s'havia refugiat en aquell bosc, d'on no podia sortir perquè els arquers el perseguïen.

En Hans li va donar unes monedes perquè pogués marxar a un lloc on no el coneguessin, i li va preguntar si havia vist en Nono. Li'n va donar les senyes però, per desgràcia, el jove no li va poder donar una resposta satisfactòria.

I els nostres quatre viatgers (quatre eren des que l'oreneta els seguia) van reprendre tristament el camí.

Una nova desgràcia els va impressionar un altre dia: en apropar-se a un lloc van veure immediatament en una tanca una rotllana de gent. Els nostres amics s'hi van atansar, empesos per la curiositat, i al peu d'un arbre van veure estès el cos d'un nen d'uns dotze anys. La blancor cèria de la seva cara, els grans ulls oberts tot i que sense la brillantor de la mirada, una ferida sanguinolenta en una templa, tot indicava que estava mort i era ben clar quin n'era el motiu.

Un arquer interrogava sobre aquella desgràcia un vilatà gros, de cara vermella i pletòrica, i el pagès explicava que, enfurismat perquè veia com cada dia li robaven els fruits a mesura que aquests anaven madurant, s'havia amagat per sorprendre el lladre: va veure com aquell jovenet escalava el mur, però quan va voler córrer rere seu, el culpable s'havia escapolit. Llavors, però, el va tocar amb una pedra que el va tirar a terra.

Acabava el seu relat quan va aparèixer una dona desgavellada. Plorant i fent forts crits, va caure de genolls davant del cadàver, al qual besà diverses vegades: era la seva mare.

Boig de dolor, la seguia el pare, i quan va veure l'assassí del seu fill es va llançar contra seu, però uns arquers que havien aparegut feia poc l'apaivagaren dient-li que es tranquil·litzés si no volia agreujar la situació. Li van explicar que el propietari tenia el dret de defensar les seves possessions, i que a ell l'arrestaven perquè respongués davant del prebost pels danys causats en aquell episodi.

Plens d'horror i espant, en Hans, na Mab i en Peumoch travessaren el lloc sense aturar-se. Fins i tot l'oreneta va fer un llarg vol per les regions més elevades per evitar el contacte amb el poble maleït.

XXIII. Primeres empremtes

entrestant, el viatge s'anava prolongant i els nostres amics es desanimaven perquè no havien descobert el més mínim indici sobre en Nono, la qual cosa els inclinava a fer les més tristes conjectures sobre la sort d'aquell a qui cercaven.

Com que pertot arreu els deien que tots els estrangers acostumaven a dirigir-se a la capital, van decidir encaminar-se cap allà.

Però abans d'arribar-hi, un dia van fer parada al poble on en Nono va debutar com a músic.

Quan, tal i com tenien per costum, van fer el seu concert barrejant-hi tonades d'Autonomia, la bona dona que havia ajudat en Nono va reconèixer una de les melodies que havia sentit de l'acordió meravellós, i aquesta va preguntar a en Hans si per ventura venia també d'Autonomia.

En Hans, que ignorava amb quina intenció li dirigia aquella pregunta, va preguntar abans de respondre què era el que la induïa a pensar allò.

La dona va explicar que feia algun temps que havia passat per allà un nen de la mateixa edat que ells, tocant la mateixa peça, desconeguda abans al país.

Per les dades que va donar del músic, els nostres viatgers van tenir l'absoluta certesa que es tractava d'en Nono, i el seu cor es va obrir a l'esperança bategant d'alegria per haver trobat aquell fil conductor. A continuació, la dona va afegir que li havia donat la idea al músic viatger d'adreçar-se a Monàdia, per la qual cosa els nostres amics, contents i animats, van dirigir els seus passos sense perdre un segon cap a la capital.

En tots els pobles del trajecte, la música del seu amic havia deixat alguns records, per la qual cosa els va ser fàcil seguir les seves petjades.

Un dia, cap el vespre, van arribar a la hisenda on en Nono, a canvi de música, va trobar allotjament. Per no separar-se del paper que s'havien proposat representar, van oferir la seva música i les habilitats d'en Peumoch a canvi d'un tros de pa i un lloc al paller.

L'arrendatari, ocupat a construir un galliner al pati i poc inclinat a l'emotivitat, només va veure que hauria de donar tres bols de sopa, cosa que li va semblar un malbaratament, i va exigir que li paguessin, de manera que tindria música de franc.

En Hans va treure una minsa quantitat de moneda petita i la hi va donar al pagès, el qual la va acceptar i els va fer entrar a la sala comuna, on es van instal·lar en un racó amb en Peumoch.

La criada grassa preparava la sopa, l'avi romania fix al seu lloc sota la campana de la xemeneia, el fill i la seva família estaven a fora ocupats en diverses feines i un dels criats recuperava el mànec d'una pala.

El criat i la criada parlaven sense fer cas dels músics ni l'avi, a qui l'edat havia deixat sord. El criat es queixava de la duresa dels amos, que l'aclaparaven amb molta feina i es negaven a concedir-li un lleuger augment de salari.

—Sí, però hem de ser justos —deia la minyona—, l'amo té les seves despeses. Pensa que et dóna trenta escuts l'any, i a aquest preu no li faltarien criats; cada dia se'n presenten que es llogarien per menys.

—I tu creus que aquests li farien la feina que jo li faig?

—En això tens raó. Ets llest i serveixes per a tot el que cal a la hisenda; per això encara treballes aquí. Però dos escuts més no són un gra d'anís.

—Dos escuts! I què és això per a ell? La veritat és que és un avar i prefereix amuntegar les peces d'or. I això sense comptar el camp que acaba de prendre-li a aquest pobre diable d'en Joan Bidou, que no ha pogut tornar-li la quantitat que li va deixar i que val el doble; ni el prat que té a prop del planter dels rosers. És que no hi ha esforç meu en el valor que ha obtingut?

—Sí —va dir la criada—, ja veig que tornes a les rucades que et bullen al cap des que aquell innocent que pretenia venir d'un país de nom estrany, que ningú coneix, va passar per aquí.

En Hans i na Mab van augmentar la seva atenció, fins i tot en Peumoch va fer un lleu gruny.

—Innocent, innocent! —va replicar el criat—. Em sembla que no era tan innocent. Hi havia molta veritat en el que deia: jo no he rebut cap educació, no sé ni llegir ni escriure —en Hans i na Mab es van mirar com preguntant-se si era possible que un home no sabés llegir—. Però està clar que si l'amo no tingués ximpls com tu i com jo per fer la seva feina, si estigués només amb la seva família, no podria conrear tota la terra que té. Tots els diners de més que aquesta terra reporta són, doncs, treball teu, meu, del Pere, del Claudi i de tots els que lloga quan els necessita. I ja està!

—Però, amic meu —digué la criada—, bé t'ho ha explicat l'amo; si es dividissin les terres entre tothom, no faltaria qui no voldria fer-ne res i es vendria la seva part, i aviat tornaria a estar tot com està ara. Bé veus que no tens raó parlant d'aquestes idees, són una cosa impossible.

—Això ho diuen els amos perquè els convé, però el cert és que jo treballo molt per a ells. Per què no hauria de treballar el mateix per a mi? Desenganya't, Joana, jo tinc una cosa aquí —i es tocava el front —que em diu que les coses no van com haurien d'anar, i em planyo de no haver preguntat a aquell petit per on queia aquell bell país del qual ens va parlar. Juraria que existeix, i jo voldria anar-hi.

En aquell moment, malgrat la seva prudència, en Hans va intervenir en la conversa, afirmant l'existència d'Autonomia i demanant més informació sobre el viatger en qüestió, a qui ell i la seva companya coneixien i a qui anhelaven trobar.

Poques indicacions van poder donar-los aquells pobres criats. Tot el que sabien era el que el mateix viatger els havia dit: que anava a la capital.

Després, el criat va preguntar a en Hans on estava Autonomia i per on s'hi anava.

Però els dos autonomians no podien indicar-ne el camí sense fer traïció —més tenint en compte que s'havia tancat rere seu—, i no van poder donar més que indicacions molt vagues.

Aquest informe tan incomplet va deixar el criat perplex.

La criada, veient venir l'amo, va aconsellar als nens que no parlessin del país d'Autonomia, perquè havia observat que quan es parlava d'aquest i dels seus costums el pagès es posava d'un humor de mil dimonis.

El pagès va entrar queixant-se que la feina no avançava, que tots eren uns ganduls, i es va asseure a fumar la pipa a prop del foc.

A poc a poc van anar arribant tots els habitants de la hisenda; l'última va ser la nora, que venia del poble amb els fills, els quals aviat es van fer amics d'en Peumoch.

S'assegueren a taula. Els dos autonomians, com que havien pagat, van tenir el seu bol de sopa i la seva llesca de pa respectius.

En acabat el menjar, i quan tot va quedar endreçat, van tocar una mica de música per complaure els nens. Na Mab va dansar amb el Peumoch i, arribada l'hora de dormir, es va portar els tres artistes a la granja, on es van ajaure a la palla, feliços de veure que no perdien les petjades de l'amic estimat.

XXIV. *Males notícies*

Abans d'acomiar-se de la família de l'arrendatari, sabent que faltava molt encara per arribar a la ciutat, en Hans va fer bona provisió d'aliments (pagant, això sí), i els tres artistes, amb l'oreneta que els esperava a la porta, van emprendre la caminada.

Aquesta vegada marxaven alegrement, ja que esperaven no trigar gaire a abraçar el seu company.

Al cap d'una estona de marxa, van sentir gana i es van aturar a prop d'una font per dinar.

Durant el dinar, mentre parlaven de les seves esperances, una bestiola negra i de cabell sedós va sortir d'un forat en el qual no s'havien fixat. Fent-los l'ullet, els va dir:

—Aquell de qui parleu m'ha salvat la vida. Crec que us puc ser útil perquè, si bé no puc veure-hi en ple dia, m'hi veig perfectament en la foscor. Porteu-me amb vosaltres. Prometeu-me, només, no deixar-me a la ciutat.

En Hans i na Mab, meravellats encara que sense sorpresa perquè ja els havien passat tantes aventures, es van consultar. Mentrestant, en Peumoch olorava la bestiola, el cap de la qual acabava en una mena de morro com el seu.

—És un aliat que ens envia na Solidària —va afirmar na Mab—. Enduem-nos-el.

En Hans va fer lloc al talp en el seu sac de mà, i van emprendre novament el camí de Monàdia, on van arribar l'endemà molt de matí.

Segons un antic costum, tot músic que entrava a la ciutat tocava una part del seu repertori. D'acord amb aquesta convenció, en Hans va tocar als fagines i als tigres de guàrdia l'himne de Monàdia, mentre que na Mab i en Peumoch dansaven i feien reverències, provocant les rialles de tota la guàrdia que es va congrega a presenciar la novetat.

No n'hi havia prou d'haver arribat a la capital, ja que això no significava que els nostres viatgers haguessin arribat al terme de les seves penes. Quan va ser nit fosca, després d'haver recorregut un nombre incalculable de carrers, van haver de reconèixer que no era fàcil trobar-hi les petjades perdudes del seu amic.

Tanmateix, es van felicitar d'haver escollit la disfressa que portaven, perquè els permetia entrar als establiments públics i als patis de les cases i veure la multitud que es reunia al seu voltant.

Per passar la nit van llogar unes golfes en un barri baix i en una casa on hi habitaven músics ambulants, cantants de carrer, acròbates a l'aire lliure i xarlatans de tota mena.

En les seves excursions van tenir ocasió de veure la misèria negra que hi havia a la capital d'Argirocràcia; però a la casa on vivien, juntament amb la misèria sense qualificatiu possible, van veure actes d'una crueltat que els va colpir el cor com mai haurien pogut imaginar.

Hi havia nens com ells, i encara més joves, sota la dependència d'un amo que en tenia diversos sotmesos a una explotació infame. Cada nit havien de portar-li una quantitat fixa de diners, a canvi de la qual els donava una pitança insuficient.

Quan aquests nens tenien la desgràcia de tornar a casa amb la quantitat incompleta, els pegava, els injuriava i els feia anar a dormir sense sopar.

Hi havia dones que llogaven dos o tres nens petits, un en bolquers, i amb ells recorrien la ciutat per implorar la caritat dels vianants. De tant en tant, fins i tot els pessigaven per causar més efecte amb els seus crits.

En Hans i na Mab, tancats a l'habitació, parlaven d'aquests horrors tremolant; comparaven aquesta vida amb la que es porta a Autonomia i no podien concebre com els argirocracis eren tan estúpids de conformar-se a viure d'aquesta manera.

Les seves converses eren interrompudes a vegades per la seva amiga l'oreneta que, allotjada a la teulada de la casa, prop de la golfa, els portava les notícies que havia pogut recollir, demanant-los les que ells havien pogut aconseguir.

El talp, assegut a la taula, escoltava amb gest greu.

Una tarda, l'oreneta els va fer saber que passant per un barri popular va fixar la seva atenció en un nen que tocava amb un acordió les mateixes peces del seu repertori.

Els nostres dos amics van recordar l'acordió que en Riri va regalar a en Nono; però les senyes d'aquell nen no coincidien amb les del seu company. Potser aquest havia passat per allà; de totes maneres, aquella joguina havia de pertànyer a l'amic en desgràcia.

Li van fer explicar on era aquell carrer, van petonejar-la per la bona notícia que havia portat i es van prometre una visita al barri que els havia indicat la gentil missatgera.

Al principi, alguna vegada, per doblar les probabilitats d'èxit, havien pensat a recórrer la ciutat cadascú pel seu costat; però a na Mab l'espantà la idea de caminar sola pels carrers d'aquell país tan dolent, i va demanar a en Hans que no l'abandonés. D'altra banda, en Hans també se sentia fort i animat amb la presència de na Mab, i en conseqüència van resoldre no separar-se ni un sol instant.

L'endemà, van emprendre les seves indagacions guiats per l'oreneta; però després de molt de passar i tornar a passar per aquells carrerons, el nen de la música no va aparèixer. Van tornar, doncs, a l'habitació fets pols i cansats, però fermes a prosseguir l'operació fins a obtenir algun resultat.

Fins al cinquè dia no van poder aconseguir el que desitjaven. En efecte, assegut a la porta del taller del sastre que ja coneixem, hi havia un nen, enmig d'uns quants de la seva mateixa edat, tocant l'acordió.

Com que no sabien com interrogar el sastre, en Hans va pensar a descosir el seu vestit i entrar perquè l'hi arreglessin, i així ho va fer. En efecte, i mentre el sastre treballava, en Hans va portar la conversa cap a l'acordió meravellós, dient que coneixia el país on es fabricaven d'altres com aquell.

El sastre va dir que l'hi havia deixat un dels seus obrers, però per les seves respostes es comprenia que defugia el tema cada vegada que na Mab o en Hans l'interrogaven sobre l'instrument o sobre el seu propietari.

Un individu que llavors es trobava a la botiga del sastre, i que havia guardat silenci, es va aixecar al cap de poc, va saludar i va sortir.

La insistència dels nostres amics va ser inútil; d'aquell sastre no en van treure el menor indici, de manera que van marxar amb el propòsit de tornar un altre dia a provar fortuna.

Sortiren del taller i, quan amb prou feines havien girat la cantonada d'aquell carrer, se'ls va acostar un que poc abans havien vist a casa del sastre. Els va dir:

—Bé, veig que sou amics del nen Nono, a qui pertany l'instrument que heu reconegut en mans del fill del sastre. Us asseguro que perdeu el temps preguntant-li, té massa por dels espies d'en Monàdio i, pel vostre interès, us aconsello que no torneu a casa seva.

Aquell individu era un dels tres amics d'en Nono, i va explicar a en Hans i na Mab, consternats per l'arrest del seu amic, la sentència del tribunal, com el sastre havia testificat contra ell i tot el que sabia i els podia interessar.

A ell mateix l'havien vigilat durant algun temps com a sospitós.

Els nens li van preguntar si havia tingut després notícies d'en Nono, i si sabia on estava detingut.

Afortunadament, aquell home tenia un parent carceller a qui, malgrat la repugnància que la seva ocupació li inspirava, visitava algunes vegades. Precisament en Nono havia estat portat a un dels calabossos del palau d'en Monàdio, on el parent aquell estava de servei. Per mediació seva havia pogut tenir notícies del pres, i fins i tot li havia arribat una carta on l'informava que estava bé i que aguantava amb resignació la seva desgràcia.

Després de prometre que tornaria a veure al seu parent per intentar saber alguna cosa més del pres, es va acomiadar d'ells, donant-los cita per a passats alguns dies i recomanant-los la discreció més absoluta.

De tornada a casa, en Hans, na Mab, en Peumoch, l'oreneta i el talp van reunir-se per parlar. Tots sentien molt la desgràcia d'en Nono, però com a mínim sabien on era, i en això fundaven la seva esperança i es declaraven disposats a tota mena de sacrificis per salvar-lo.

En Hans va proposar un pla: coneguda l'avarícia que animava cada argirocraci, li podien proposar al nou amic que donés al seu parent l'or necessari —ja que la seva bossa era inesgotable— per decidir-se que permetés la fugida del pres.

Na Mab va estar d'acord que la idea no era dolenta, però podien confiar en el carceller? No els trairia després d'haver-los tret tot el que pogués? Perquè també era ben cert que la mala fe dels argirocracis és tan gran com la seva avarícia. A més, podia ell tot sol permetre l'evasió d'un pres? Havien pogut observar com desconfien els uns dels altres en aquell país on hi ha sempre tres espies per vigilar-ne un quart. Arriscant-se a no aconseguir la llibertat del seu amic, posaven en perill la seva. El més important, de moment, consistia a entaular relacions amb el pres; després, si es posaven d'acord, potser la feina seria més fàcil.

L'oreneta es va oferir com a missatgera.

El talp es va oferir a obrir una mina fins a arribar al calabós.

A partir d'aquell moment l'èxit va semblar possible.

XXV. *La visita a la presó*

El dia fixat, els dos artistes, que havien deixat en Peumoch i el talp a casa, van assistir a la cita i es van dirigir a la recerca del carceller en companyia del nou amic.

Aquest els esperava content: li havia dit al seu parent que havia conegut dos estrangers que volien visitar una presó. Als carcellers, quan estaven de servei, se'ls permetia rebre la visita de la seva família, perquè en aquell cas no podien sortir de la presó durant un mes.

Amb el pagament de dues peces d'or, el parent acceptava fer-los passar com a nebot i neboda i passejar-los per la part de la presó on era permès circular. L'endemà, diumenge, era precisament un bon dia.

N'Insubmís, que aquest era el nom del seu nou amic, aniria a cercar els nostres amics a casa seva.

Segons el que van pactar, l'endemà, a l'hora fixada, els va anar a buscar.

Com és d'imaginar, per anar de visita a la presó no s'entrava per la porta d'honor del palau, sinó per la poterna d'una de les torres.

Quan hi van arribar, un sentinella els va preguntar on anaven, i quan li van dir que volien veure el clauer Turment el sentinella va cridar a un soldat que els va conduir a prop d'aquell a qui buscaven.

Aquest els va rebre afectuosament, tal i com convenia al paper d'oncle que representava, i va estrènyer la mà de l'autèntic parent, demanant notícies dels seus familiars i amics. Després els va fer seure i els va oferir un refresc. Precisament en aquell moment acabava el seu torn, i tenia tres hores lliures.

El carceller, malgrat que el sou ofici era repugnant, era més un ignorant que un mal home. La seva doble fisonomia participava més del mastí que del llop.

Afiliat durant vint anys a l'exèrcit d'en Monàdio, va contreure l'hàbit de l'obediència i de viure sense inquietar-se per res. A casa dels seus pares havia vist com n'era de difícil la vida de l'obrer, sobrecarregat de treball unes vegades, atemorit per la falta d'aquest gairebé sempre i tenint sempre present el perill constant de la misèria. Aquesta experiència el va portar, quan va tenir la llicència absoluta, a sol·licitar aquella plaça, que va obtenir fàcilment per la certificació de la seva bona conducta.

Sense adonar-se de la trista idea que donava d'ell mateix, els explicava tot allò fins i tot amb un cert orgull.

Na Mab li va preguntar si no li feia pena veure els presos, perquè allà devia haver-hi desesperacions terribles i crisis de llàgrimes i de sanglots.

El carceller va arronsar les espatlles. Segons ell, els que es fan tancar en una presó no mereixen compassió; i si no, que facin com tothom: obeir i treballar, així no els passaria res dolent. A més, els amos, els senyors no poden manar més que coses justes, i ell obeïa els seus amos.

Amb aire indiferent, en Hans li va preguntar si hi havia en aquell moment als calabossos del palau algun pres especialment interessant i si se'l podia veure.

El carceller, que era xerraire, va detallar la vida dels presos. Justament en Nono estava al seu càrrec, i no el va oblidar en la seva relació, sobretot perquè el seu procés va ser sorollós i era recent. Va prometre als seus visitants que els el deixaria veure per una escletxa que tenen les portes de tots els calabossos.

En aquell moment es va aixecar, va agafar un manat de claus i els va convidar a seguir-lo.

Els va conduir primer a alguns calabossos buits, després van visitar diverses sales més ombrívols a mesura que s'anaven allunyant, fins que van arribar a una que estava guarnida amb armaris.

—Aquí —va dir el carceller, referint-se als armaris—, es guarden els instruments de turment.

—Com que de turment? —va preguntar n'Insubmís—; però si el turment està abolit.

Uns cent anys enrere, en efecte, els argirocracis van fer una revolució que, entre altres coses, va abolir la tortura.

Però el carcellers els va explicar que l'enginy dels magistrats no va trigar a inventar instruments nous que fan patir el mateix al pres amb l'avantatge de no deixar cicatrius ni senyals.

Va obrir un armari i els va ensenyar l'ordre que arrenca l'acusat de la seva família, del seu entorn, i que quan està immers en la instrucció secreta el fa passar per totes les fases de l'angoixa i de la inquietud.

Hi havia, a més, les peces de la instrucció secreta, la dels falsos testimonis i molts altres instruments que omplien els armaris.

Es parlava de prohibir que els jutges poguessin utilitzar la instrucció secreta, però aquests tenien molts mitjans per terroritzar l'acusat més fort i valent, i mentre obria altres armaris els ensenyava infinitat d'instruments petits, acerats i aguts com unghes d'aus rapinyaires.

En Hans va preguntar com passaven el temps els presos.

El carceller va respondre que treballant per compte de contractistes. Aquests, per mitjà de regals als administradors i directors, compraven el dret exclusiu de fer treballar els presos al preu que els convenia, molt inferior al que haurien de pagar a l'obrer lliure, la qual cosa els permetia aconseguir enormes beneficis i viure com a grans senyors.

En Hans preguntà com permetia en Monàdio injustícies tan grans.

Però el carceller va respondre que tot allò era perfectament lícit; la falta és dels que pel fet d'apartar-se de l'honradesa es fan dignes de càstig, i per això estaven a la presó, per patir.

En Hans i na Mab van pensar que els que s'encarreguen d'empresonar els altres valen segurament menys que els presos, però es van acostumar d'intercanviar les seves reflexions amb una mirada.

El carceller va continuar explicant que, del que guanya el pres, l'administració se n'apodera de la meitat si compleix condemna per primera vegada; en els altres casos, se'n queda les tres o les quatre cinquenes parts.

Del que els queda, els presos poden gastar-ne una meitat i el saldo se'ls lliura a la sortida de la presó.

Els presos es veuen forçats a fer les compres a un proveïdor especialment autoritzat per a això, que sol ser el contractista que els fa treballar, cosa que representa una altra font de beneficis.

Acabada la inspecció d'aquella sala i també la seva explicació, els va fer travessar un corredor llarg i ombrívol; després, aturant-se davant una porta, va convidar els visitants a mirar per un forat.

Era un calabós. En un racó, un pres, un ancià, estava assegut i com si estigués sumit en un gran abatiment.

Na Mab va preguntar si en Nono estava en aquell passadís, i el carceller els va indicar una porta.

El cor dels nostres amics va batejar amb violència quan van pensar que l'amic estimat estava a prop seu, en una reclusió miserable i sotmès a una de les penes més grans que es pot imposar a un ésser lliure.

El van veure, en efecte, sense poder-hi parlar, privats de dirigir-li un consol, una esperança, la més mínima dosi d'alegria en aquell cau ideat per la maldat dels tirans per al sofriment de les seves víctimes.

Enmig de l'emoció profunda que sentien, van tenir el valor suficient per dominar-se i no despertar sospites, consolant-se en part en veure'l animat.

El primer abatiment havia passat i el pres es passejava en el seu calabós amb aire decidit, com un ós en una gàbia, tant com ho permetien les seves cadenes.

El carceller els va advertir que s'estaven quedant allà més temps del normal, i els va fer passar a l'hort reservat als dignataris, on feien conrear als presos flors i llegums.

Els va portar a un pati d'on entrava la llum cap a les reixes dels calabossos, i va ensenyar als visitants un espai estret on es permetia als presos sortir una hora diària a prendre l'aire.

En Hans va fer algunes preguntes per saber quins eren els calabossos que tenien la finestreta al pati, perquè les voltes que havien fet per l'edifici l'havien desorientat, i va saber amb grat que una reixa situada en una torre quadrada i a poca alçada del terra era la d'en Nono.

Va retenir exactament la situació de la cel·la, va gravar a la memòria tots els detalls, va fer totes les observacions necessàries per guiar-se i es va assegurar que el pati en què es trobaven no estava separat de l'exterior més que per un mur vigilat per sentinelles, però això poc li importava...

Van pujar a la plataforma de la torre, perquè el carceller va voler mostrar-los el panorama de la ciutat, i en Hans va veure amb satisfacció que el pati on donava el calabós desembocava al seu torn a una albereda, normalment deserta i que en Hans coneixia bé.

Els tres amics estaven contents, perquè tots, sense previ acord, havien fet les mateixes observacions, i desitjaven sortir d'allà per intercanviar les seves impressions.

Com que ja no hi havia més per visitar i s'apropava el moment que el carceller tornés a les seves obligacions, els visitants van donar les gràcies al seu pseudoparent i van sortir d'aquell trist edifici, respirant amb avidesa en veure's lliures de l'opressió d'aquells murs.

Els nostres amics es van decidir ben aviat. Dubtaven quin efecte podia tenir que li expliquessin al carceller els seus pensaments; qui sap com es prendria la seva idea.

Atès que el talp tenia la facilitat d'excavar la terra, potser podria encarregar-se d'obrir una mina, apta per al pas del captiu. Li ho consultarien en arribar a casa, i si això fos possible, enviarien l'oreneta a avisar en Nono amb una llima per tallar les cadenes. Intentarien dur a terme l'empresa aquella mateixa nit.

XXVI. El despertar

El cor dels nostres amics batejava amb violència quan, acompanyats d'en Peumoch, van baixar de les golfes. A l'esplanada havien de trobar-se amb n'Insubmís.

El talp es va declarar capaç de cavar en poques hores un camí subterrani prou gran per facilitar l'evasió del pres, cosa que va donar vida als seus projectes. L'oreneta els seguia aletejant.

Quan s'atansava la mitjanit, van arribar a la cantonada de l'esplanada on els esperava n'Insubmís.

Hi havia una lluna magnífica i, encara que això molestava una mica els nostres conspiradors perquè els posava en perill de ser descoberts, va permetre a en Hans descobrir la reixa del calabós d'en Nono des de dalt d'un eucaliptus al qual s'havia enfilat. La hi va assenyalar a l'oreneta, i li va donar la llimeta que havia de lliurar a en Nono juntament amb un paperet que contenia unes paraules d'avís.

Però la finestra estava tancada; calia, doncs, cridar l'atenció del pres perquè l'obris.

En Hans i na Mab van tenir la inspiració de cantar una improvisació sobre una de les seves tonades preferides.

Per precaució no van deixar els seus instruments, i van anar tocant en alguns establiments del seu camí abans de presentar-se al lloc de la cita.

Abaixant el to de les veus i afinant els instruments en el to menor perquè el seu cant arribés fins a en Nono sense cridar l'atenció dels sentinelles, als quals els arribaria com un eco llunyà, van preludiar la seva melodia preferida, adaptant-la amb aquesta improvisació:

*El sol va descendir al seu ocàs
va arribar la nit serena.
Oh desgraciat que penes,
sàpigues que s'apropa el termini
que al teu dolor posarà fi.*

Les notes que precedien aquesta cançó van arribar a en Nono en el moment en què començava a sentir l'espècie de letargia que ja feia temps que substituïa el son reparador dels dies feliços de la seva llibertat.

Les paraules consoladores, les veus reconegudes, la vaga esperança convertida en promesa positiva, el van fer sentir tan profund, tan immens, tan absolut, que aquell calabós va tenir per al pres el valor infinit d'un univers, i va sentir en ell mateix el que a través dels segles sentiria una humanitat sencera si pogués reunir-se en una sola persona.

N'Esperança, fada benefactora a qui na Solidària havia confiat abans la missió de confortar el pres, va visitar-lo una altra vegada en ales d'aquella melodia misteriosa, i després d'adreçar-li paraules d'infinit consol, va donar transparència cristal·lina a aquell mur de pedra que l'oprimia, i a la llum de la lluna va veure els seus amics agrupats al peu d'un arbre.

La visió va ser ràpida: n'Esperança va desaparèixer de seguida i el calabós va tornar a la seva foscor habitual.

El cor del pres batejava amb una violència increïble, el dubte començava inspirar-li la idea que tot allò era una invenció de la seva fantasia, quan un nou preludi el va refermar en aquella felix realitat.

Els seus amics li deien amb veu més dolça encara:

*Apunta, felix aurora,
nunci del felix dia
que donarà pau i alegria
al pobre germà que plora
la llibertat perduda.*

Quan els cantants van callar, els ulls del captiu estaven plens de llàgrimes. Sabia que els seus enemics eren allà, que el buscaven, i ja estava a punt de cridar, a cridar-los imprudentment, quan uns copets a la finestra van atreure la seva atenció. Amb grans dificultats, enfilant-se per la paret com un insecte, va poder arribar fins a la finestra i obrir-la.

Una oreneta va entrar a l'estança. Al bec hi duia un paquetet que va lliurar a en Nono; era la llima que ja coneixem i una carta on en Hans li deia que llimés les cadenes i que, quan sentís tres cops a terra, aixequés la pedra sota la qual sentís el soroll. Acabava recomanant-li que es fiqués sense por pel forat que hi veuria.

En Nono va desposseir-se dels grillons en un no res, tan gran era l'eficàcia de la llima.

Va esperar durant una estona que li va semblar interminable a causa de la impaciència, i a la fi van sonar els tres cops esperats.

Empès per una força desconeguda va apartar d'una estrebada la pedra assenyalada pels cops i va quedar al descobert un forat estret però prou ampli per permetre el pas d'un home que anés a quatre grapes.

Uns instants després, en Nono era lliure i estrenyia contra el seu cor na Mab i en Hans, que reien i ploraven alhora i no sabien com expressar els sentiments que els posseïen. Fins i tot en Peumoch, igual que el talp, van participar d'aquelles amistoses carícies.

Però en Hans volia fugir molt de pressa. Va treure's de la butxaca el globus que li van regalar els cucs de seda, el va desplegar i la lleugera tela, inflada convenientment, va oferir als nostres amics una obertura per la qual van entrar. N'Insubmís anava amb ells, ja que tant sí com no va voler seguir-los després d'haver-hi fet entrar també el talp i en Peumoch, deixant l'oreneta fora perquè els seguís volant.

I el globus es va elevar alegrement pels aires.

Però totes aquestes emocions havien trastornat en Nono de tal manera que, quan es van trobar en lloc segur, va defallir, semblant-li que la tela s'esquinçava i que rodava per l'espai.

El color «aire del temps» i la transparència de la tela produïen aquest efecte.

Van passar a prop de l'estendard reial, agitat pel vent, i en Nono va creure veure que el vampir que serveix d'emblema a en Monàdio alçava el vol per caure damunt seu.

Llavors va deixar anar un crit agut, esquinçador, de desesperació suprema, i nedant en suor freda... va despertar-se als braços de la seva mare que, sol·lícita i afectuosa, intentava tranquil·litzar-lo, preguntant-li què l'havia torbat tant en el seu son.

Perquè el cert és que el nostre pseudoviatger, que com recordarà el lector es va ajeure amb el cap ple d'històries, acabava de somiar les aventures que hem explicat.

Encara anhelós i fatigós, va explicar a la mare les fases generals del seu somni.

—Calla, ximple —li va dir la mare—, no hi ha fades, ni bruixes, ni animals parlants, a excepció dels lloros i les garses, i fins i tot aquests no fan més que repetir algunes paraules que se'ls ensenya. Et trenques el cap amb les teves lectures, i això és el que et produeix aquests malsons. Vinga, ximplet, dorm una mica i deixa aquestes bestieses—. I deia això mentre l'estrenyia entre els braços i el cobria de sons petons maternals.

Però el pare, que havia arribat a temps d'escoltar el relat del somni, va dir al nen:

—La mare té raó, no hi ha fades i al món no hi passa res que no pugui explicar-se per raons naturals. Però saps bé que als llibres de contes que llegeixes, sota el relat d'esdeveniments meravellosos, acostuma a ocultar-s'hi una veritat o un pensament que es considera verdader i just. I el teu somni, per ser el d'un

nen de la teva edat, em sembla que conté moltes coses que potser superen el teu enteniment.

«Si encara el recordes demà, t'encarrego que l'escriguis, ja te'l llegiràs després tot meditant, i sens dubte t'ajudarà a conèixer moltes injustícies i molts errors que potser, d'una altra manera, et passarien per alt.»

Annexos

I. Al professorat

Una nova edició de *Les Aventures d'en Nono*, després de tres anys de prova pràctica a l'Escola Moderna, on és el llibre favorit i ha acomplert les esperances que ens va fer concebre, ens ofereix l'ocasió de manifestar que amb aquest hem obtingut excel·lents resultats, perquè, a més d'inspirar-se en un criteri purament científic i humà, s'adapta perfectament a la pedagogia racional.

La seva lectura, comentada pels alumnes amb excitació i sota la direcció dels professors, penetra la seva intel·ligència de manera que hi arrela la convicció que pot haver-hi una Autonomia que sigui tot pau i felicitat, oposada a aquesta Argirocràcia en què vivim, on per efecte d'injustícies socials tot és guerra i dissort.

Un llibre que està en molta consonància amb el que és natural perquè evidencia quant n'hi ha d'irracional, de convencional i de fictici en la societat present. És molt indicat per a la formació intel·lectual de les noves generacions que han d'instal·lar el règim de ciència en el seu fonament i de solidaritat universal en les seves conseqüències.

Per això el recomanem als nostres col·legues.

El director de l'Escola Moderna

F. Ferrer Guàrdia [1905]

II. Als alumnes de l'Escola Moderna

Un nen que porta l'Autonomia d'innocència primitiva —tot i que amb el germen atàvic—, que posa la seva vida en el concert comunal sense desposseir-se gens ni mica del seu fur individual, com tots els seus companys i companyes, que viuen igualment per a ells i per a tots en l'alegre i feliç comunitat del voler, del saber i del poder, i que després, per endarreriments regressius o per desequilibri en el progrés, cau en la maleïda regió d'Argirocràcia, del regne dels diners, on per desgràcia tots som encara súbdits, és una concepció grandiosa i nova que difereix i passa per davant del mètode generalment seguit per tots els censors de l'actual societat i els enaltidors de l'ideal.

Bell és el quadre que representa en Nono vivint en plena natura, en contacte amb el pinsà, l'escarabat i l'abella, que paguen el servei d'haver-los lliurat d'una mort certa donant-li consol i aliment enmig d'un paisatge esplèndid, banyat d'immensa llum, d'aire puríssim, de frondosa vegetació i de vistoses i aromàtiques flors, animat amb aquell soroll melodiós i harmònic que formen alhora l'alè de la brisa, el brunzit dels insectes i el cant de les aus.

Bellíssim és l'acord de totes les iniciatives, de totes les activitats, fins diria de tots els capricis, al qual, sense obstacle ni fricció, arriben els infantils habitants d'Autonomia, demostrant que l'afinitat, d'una banda, i la influència del medi, de l'altra, que porten la cèl·lula inicial de la vida a combinar-se per formar totes les gradacions de l'existència, persisteixen en la humanitat, de la mateixa manera que, elevant-se damunt seu, s'estenen per la immensitat de l'univers, com ho demostra l'astronomia a través de l'estudi de la pluralitat immensa dels mons.

Els nens que han comprès això i que —no per culpa seva, sinó perquè anem encara amb retard en la via del progrés— han d'entrar a l'Argirocràcia social en sortir de l'Autonomia de l'escola poden començar amb fermesa, no ja a ser cadascú un Nono que s'embulla en les xarxes que pertot arreu tendeixen entre si els vassalls de l'infame

Monàdio, sinó a ser llibertadors com la companya Mab i el company Hans, a qui està reservada la felicitat dels precursors, qui duent en la seva intel·ligència la veritat i la justícia, i en el seu sentiment l'amor universal i la sublim concepció de la bellesa, són aptes per gaudir de la llum en la foscor de les tenebres, de la llibertat en les estretors del calabós i de l'alegria de viure malgrat les espines homicides amb què privilegiats i tirans omplen el món.

Ah, estimats nens de l'Escola Moderna! Autonomia no existeix, però existirà. Jean Grave, confiant en l'home com a resultat lògic de la seva confiança en la naturalesa, augura el bé i no es pot equivocar.

A vosaltres està reservat anunciar la llibertat als oprimits cantant amb la música d'algun Rouget de Lisle futur:

*El sol va descendir al seu ocàs
va arribar la nit serena.
Oh, desgraciat que penes,
sàpigues que s'apropa el termini
que al teu dolor posarà fi.
Apunta, feliç aurora,
nunci del feliç dia
que donarà pau i alegria
al pobre germà que plora
la llibertat perduda.*

Que aquests pensaments us confortin, que aquestes esperances us animin, que aquest record romanguí indestructible en el vostre cap i en el vostre cor, i així el vostre pas pel món serà eficaç per al bé de les generacions futures.

El traductor [de la versió castellana, Anselmo Lorenzo, 1905]

III. Dels alumnes de l'Escola Moderna

Als nens de la classe elemental de l'Ateneu Obrer de Badalona

Benvolguts companys,

Igual que vosaltres, volem posar-nos en relació amb nens ben educats per practicar l'amistat i la solidaritat.

Acceptem amb alegria la vostra proposició i esperem impacients el moment de conèixer-nos, de jugar amb vosaltres, de comunicar-nos els nostres coneixements i de parlar d'aquest bell llibre, *Les aventures d'en Nono*, que tant us agrada ara que comenceu a llegir-lo, i que tant estimem nosaltres que ja l'hem llegit.

Considerar que hem d'esforçar la nostra intel·ligència per portar aquesta societat més a prop dels propòsits que van tenir els nostres pares i que no han pogut aconseguir; a això estem cridats.

Que bonic el país de l'Autonomia! S'hi està molt bé: es treballa, es descansa i es juga quan es vol, quan un fa el que vol, com s'hauria de fer entre els homes, no hi ha diners, ni sentinelles, ni guardes rurals, ni soldats que tinguin cara de fagina o de hiena, ni rics que visquin en palaus i es passegin amb cotxe al costat de pobres que viuen en males habitacions i moren de fam després de treballar molt; no hi ha lladres, perquè tot és de tots i no es practica l'explotació de l'home per l'home. En un país tan deliciós, voldríem viure-hi tots. Aquest país que somia en Nono avui no és possible, però arribarà un dia que ho serà, i perquè ho sigui aviat hem de treballar tots, perquè Autonomia és un exemple de la societat futura. Hem deduït que és d'aquella manera com s'ha de viure, no de la manera que vivim actualment, tan lluny de la veritable i completa civilització.

Argirocràcia és una repetició del que passa a la societat actual, tots els països, uns més que altres, imiten Argirocràcia, país fatal on hi ha l'explotació, on hi ha qui treballa i qui es recrea, on uns serveixen a

altres i es tanca a la presó els que parlen de la felicitat amb què es viu a Autonomia.

En resum: *Les aventures d'en Nono* és un llibre instructiu que ha de llegir-se amb molta cura, i gairebé tot ell vol dir que un país on tots treballen per a un i un per a tots, on no hi ha diners, ni lladres, ni qui imposi les lleis que li vinguin de gust, ni armes i on es fomenten la ciència i l'art és com hauria de ser el món.

Esperem el moment de conèixer-vos, i repetim el vostre comiat,

Salut i amor

Alumnes de l'Escola Moderna de Barcelona